

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Vaida BAGDONIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentė

NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ
VALDYMO TOBULINIMAS LIETUVOS TEISINĖJE
SISTEMOJE

Magistro darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Vaida BAGDONIENĖ

Viešojo valdymo studijų programos studentas

NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ
VALDYMO TOBULINIMAS LIETUVOS TEISINĖJE
SISTEMOJE

Magistro darbas

Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovas:
prof. dr. Teodoras TAMOŠIŪNAS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Vaida Bagdonienė (2014). **Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimas Lietuvos teisinėje sistemoje**. Magistro darbas. Mokslinis vadovas – prof. dr. Teodoras Tamošiūnas. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra. 95 p. (su priedais 121 p.).

Mokslinėje literatūroje, teisės aktuose nėra apibrėžta, kas yra neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas, kaip jis vyksta ir kas jame dalyvauja. Šiame magistro darbe mokslinė tyrimo problema gali būti išreikšta šiais esminiais probleminiais klausimais: 1. Kokiais taisytiniais trūkumais pasižymi neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvos teisinėje sistemoje? 2. Kokiomis priemonėmis galėtų pasireikšti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimas Lietuvos teisinėje sistemoje?

Magistro *tyrimo objektas* - neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas. *Tyrimo tikslas* - išanalizavus neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje taisytinus trūkumus, suformuoti bei pagrįsti priemonės neturtinės žalos atlyginimo procesų Lietuvos teisinėje sistemoje valdymo tobulinimui.

Magistro darbe nagrinėjami teoriniai neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje aspektai: teisinių procesų vieta viešajame valdyme, neturtinės žalos sąvokos sisteminė analizė. Teoriniame magistro darbo tyrime atlikta viešojo valdymo koncepcijų analizė, viešojo valdymo santykis su administracine teise, pateikiamas Lietuvos teismų vaidmuo viešajame valdyme, išnagrinėta neturtinės žalos sąvoka, pateikiama neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų ir trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą problematika Lietuvoje, taip pat nurodomi neturtinės žalos atlyginimo tikslai bei subjektai. Atlikus šią analizę buvo konstatuota, kad neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvos teisinėje sistemoje sudėtingas mechanizmas, kuriame yra aktualių problemų.

Darbe pateikiama ekspertų – teisės specialistų nuostatų apie neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą Lietuvos teisinėje sistemoje esamus trūkumus, spragas ir galimus patobulinimus analizė. Remiantis bylų analize buvo nagrinėjama atskira kategorija bylų – civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusi dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų.

Atlikus tyrimą buvo galima konstatuoti, kad neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvoje dar tik kuriamas, kadangi pats neturtinės žalos institutas Lietuvoje veikia tik trylika metų, todėl nenuostabu, jog minėtas valdymas pasižymi spragomis ir tam tikrais trukdžiais.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimą Lietuvos teisinėje sistemoje trumpai būtų galima apibūdinti šiais teiginiais:

1. Siekiant sumažinti teismų kompetencijos atribojimo ginčus tarp bendrosios ir specialiosios kompetencijos teismų (atvejai, kai viena bylos šalis – viešojo administravimo institucija) pakaktų subjektinę ginčo sudėtį laikyti pakankamu kriterijumi, lemiančiu ginčo priskyrimą konkrečiam teismui, o teisinių santykių iš kurių kilo ginčas, pobūdis neturėtų reikšmės.

2. Daugiausiai problemų dėl nevienodos teismų praktikos neturtinės žalos atlyginimo atvejais kyla sveikatos sužalojimo bylose, kur teismai vienus neturtinės žalos kriterijus, ypač sureikšmina, o kiti tampa ne tokie svarbūs. Kalbant apie žalą padariusio asmens kaltę, kaip kriterijų, jis turėtų būti vertinamas tik tiek, kad padėtų nustatyti neigiamų padarinių dydį, bet jokia būdu nesiekti nubausti asmenį. Ypač tai būdinga baudžiamosiose bylose, kur artimesiems priteisiamos išties didelės neturtinės žalos sumos, todėl susidaro įspūdis, jog neturtinės žalos tikslas tampa nebe kompensacinis, o baudinis.

3. Reikia siekti įteisinti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį ir į Europos deliktinės teisės principus, kadangi šiuo metu Lietuvoje įstatymo leidėjo nuostata dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims neaiški, o teismų praktika pakankamai prieštaringa.

4. Norint išvengti bylos vilkinimo bei siekiant pagreitinti bylų nagrinėjimą ir išspręsti netolygų darbo krūvį būtų galima įgyvendinti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą, tai suteiktų galimybę suvienodinti darbo krūvius skirtinguose teismuose ir pagreitinti bylų nagrinėjimą, taip pat padėtų naujos pareigybės sukūrimas, t.y. bylų koordinatoriai kurių paskirtis būtų teisinės konsultacijos/pagalba, suformuluotų ieškinių tikrinimas, įrodymų peržiūrėjimas.

Magistro darbo pabaigoje suformuluotos išvados, rekomendacijos, sudarytas modelis, kuris parodo aktualiausias neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemas ir galimus patobulinimus, kurie iš dalies leistų pagerinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą Lietuvos teisinėje sistemoje.

Pagrindiniai žodžiai: neturtinė žala, valdymas, Lietuvos teisinė sistema.

SUMMARY

Vaida Bagdonienė (2014). **Improvement of non-pecuniary damage compensation processes management in Lithuanian legal system.** Master's thesis. Scientific supervisor - Prof. Dr Teodoras Tamošiūnas. University of Šiauliai, Department of Public Administration. 95 p. (with attachments 121 p.).

In the scientific literature, the legislation it is not defined what is non-pecuniary damage compensation processes' management, how it is processed and who is involved. In this master's thesis, scientific research problem can be expressed in the following core problem areas: 1. What amendable drawbacks distinguish non-pecuniary damage compensation processes' management in Lithuanian legal system? 2. What methods could occur to improve non-pecuniary damages process management in Lithuanian legal system?

Master's subject of study - non-pecuniary damage compensation processes' management. The aim - after analysing non-pecuniary damage compensation process management's defects to be corrected in Lithuanian legal system, to form and justify methods for development of non-pecuniary damages compensation process' management in Lithuanian legal system.

Master's thesis analyses theoretical non-pecuniary damage compensation process management's aspects in Lithuanian legal system: position of legal processes in public administration, systematic analysis of non-pecuniary damage concept. In theoretical Master's study was conducted the analysis of concepts of public administration, public administration's relation to administrative law, presents the Lithuanian judicial role in public management, explored the concept of non-pecuniary damage, determining the extent of non-pecuniary damage criterias' and rights of the third-parties for non-pecuniary damages compensation issues in Lithuania, also include the non-pecuniary damage compensation's objectives and entities. Following this analysis, it was found that non-pecuniary damages compensation process' management in Lithuanian legal system is a complex mechanism, which has crucial problems.

The study presents analysis of experts, the law specialists' regulations' existing shortcomings, gaps and possible improvements in non-pecuniary damage compensation process' management in Lithuanian legal system. Based on the analysis of the cases, it examined a distinct category of cases - civil liability for damage caused by unlawful actions of the authorities.

After the investigation it could have been stated that the non-pecuniary damage compensation process' management in Lithuania is still under construction, as the non-pecuniary damage institution in Lithuania is working for only thirteen years, it is not surprising that the mentioned management has some gaps and obstacles.

Improvement of non-pecuniary damages compensation process' management in Lithuanian legal system can be described briefly in the following statements:

1. In order to reduce the court competence's delimitation disputes between general and special jurisdiction courts (cases where one party - the public sector), it would be sufficient to consider the subjective element of a dispute as a sufficient criterion for determining the assignment of the dispute to a particular court and the nature of legal relations of the conflict would be irrelevant..

2. Essential problems with unequal court practice of non-pecuniary damages compensation arise in personal injury cases, where the court gives some non-pecuniary damage criterions prominence, while others become less important. In terms of the offender's guilt as a criterion, it should be seen only as to help to determine the extent of the negative effects, but in no way to seek to punish the person. This is especially common in criminal cases, where families were adjudged large compensation for non-pecuniary damage, giving the impression that the purpose of non-pecuniary damage is no longer a compensatory but disciplinary.

3. It should be strived to validate the right for a third-part to get compensation for non-pecuniary damage in case of personal injury, taking into account the experience of foreign countries and Europe's principles of tortious law, as currently in Lithuania, legislature's provision for non-pecuniary damage compensation to third-parties is unclear and court practice is fairly controversial.

4. In order to avoid delays in the cases and to hasten the proceedings and to resolve the uneven workload, transferring of judges from one court to another could be implemented, allowing to even workloads in different courts and speed up the proceedings, as well as the creation of new positions would help, ie case coordinators, who's purpose would be legal advice/help, inspection of formulated lawsuits, review of the evidence.

Master's thesis provides conclusions, recommendations, drawn model, which shows the most relevant non-pecuniary damages compensation process management's problems and possible improvements, which could partially improve non-pecuniary damages compensation process' management in Lithuanian legal system.

Key words: non-pecuniary damage, management, Lithuanian legal system.

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	7
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	8
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	9
ĮVADAS	10
1. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VIEŠASIS VALDYMAS	14
1.1. TEISINIŲ PROCESŲ REGULIAVIMO VIETA VIEŠAJAME VALDYME	14
1.1.1. Valdymo apibrėžties įvairovė	15
1.1.2. Valdymo rūšys	18
1.1.3. Viešojo valdymo koncepcijų analizė	19
1.1.4. Viešojo valdymo santykis su administracine teise	23
1.1.5. Lietuvos teismų vaidmuo viešajame valdyme	27
1.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ TOBULINIMAS VIEŠAJAME VALDYME	34
1.2.1. Neturtinės žalos sąvokos sisteminė analizė	34
1.2.2. Neturtinės žalos atlyginimo tikslai	37
1.2.3. Neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų problematika Lietuvoje	38
1.2.4. Subjektai, turintys teisę į neturtinės žalos atlyginimą	42
1.2.5. Trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą problematika Europoje ir Lietuvoje pagal teismų praktiką	44
2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VALDYMO TOBULINIMAS	48
2.1. TYRIMO METODIKA	48
2.1.1. Tyrimo metodikos pagrindimas	48
2.1.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	50
2.1.3. Tyrimo imties charakteristika	51
2.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ DOKUMENTINĖ SITUACIJOS ANALIZĖ	53
2.2.1. Dokumentų analizė dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų	53
2.2.1.1. Apygardų administracinių teismų pateikiamos statistikos analizė	55
2.2.1.2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnio analizė	58
2.2.1.3. Specializuotos kompetencijos teismų praktikos analizė	59
2.2.2. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG analizė	64
2.2.3. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo stadijos remiantis ekspertų nuostatomis. 74	

2.2.3.1. Informavimo ir konsultavimo stadija	74
2.2.3.2. Parengiamoji stadija	76
2.2.3.3. Nagrinėjimo teisme ir priteisimo stadija	78
2.2.3.4. Apskundimo stadija	81
2.2.3.5. Išieškojimo stadija	81
2.3. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VALDYMO LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE TOBULINIMO MODELIS	83
IŠVADOS	86
REKOMENDACIJOS	89
LITERATŪRA	90
PRIEDAI	96

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Valdymo apibrėžimai.....	16
2 lentelė Bendri duomenys apie ekspertus.....	52
3 lentelė Bendri duomenys apie analizuotas bylas.....	52
4 lentelė Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG analizė.....	65
5 lentelė Civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo nagrinėjimo statistika I instancijos teismuose.....	66

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Bendri elementai valdyme.....	17
2 pav. Valdymo rūšys.....	18
3 pav. Viešojo valdymo komponentai.....	21
4 pav. Viešojo administravimo subjektų sistema.....	25
5 pav. Specializuotų teismų ir kvaziteisminių institucijų sistema.....	29
6 pav. Kokybinio tyrimo loginė schema.....	50
7 pav. Paduodamų peticijų skaičius prieš Lietuvą.....	54
8 pav. Bendra 2012 m. apygardų administraciniuose teismuose išnagrinėtų administracinių ir administracinių teisės pažeidimų bylų statistika.....	55
9 pav. Gautų bylų procentas dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų.....	57
10 pav. Civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo statistika.....	66
11 pav. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimo Lietuvos teisinėje sistemoje modelis.....	85

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR CK	Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas
LR CPK	Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso Kodeksas
LR ATPK	Lietuvos Respublikos Administracinių Teisės Pažeidimų Kodeksas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LVAT	Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas
EŽTT	Europos Žmogaus Teisių Teismas
ES	Europos Sąjunga
PETL	Europos Deliktinės Teisės Principai
str.	straipsnis
d.	dalys
p.	punktas

IVADAS

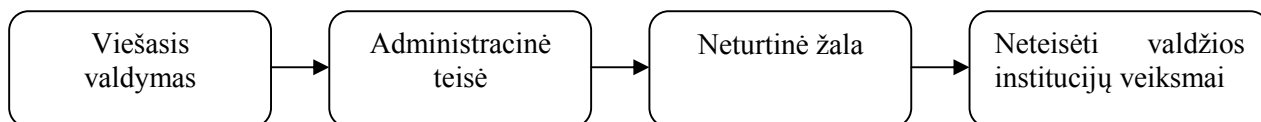
Temos aktualumas ir naujumas. Neturtinės žalos institutas, jo reglamentavimas bei taikymas pakankamai naujas reiškinyje Lietuvos teisinėje sistemoje. Lietuvoje neturtinės žalos institutas pradėtas plėtoti po nepriklausomybės atkūrimo. 2001 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui (toliau LR CK), jo aiškinimas bei taikymas sukelia daug teorinių bei praktinių problemų, su kuriomis susiduria ne tik neturtinės žalos atlyginimo siekiantys asmenys, bet ir tokios rimtos institucijos kaip teismai, kurie sprendžia kiek turi būti priteista neturtinės žalos. Žvelgiant į teismų praktiką, galima rasti daug įvairių priimtų sprendimų, nutarčių kur neturtinės žalos atlyginimo sumos labai skirtingos. Sudėtinga nustatyti, kaip teisingai kompensuoti patirtus dvasinius, fizinius, psichologinius išgyvenimus. Juk neturtinė žala atlyginama pažeidus vertybes, kurių įkainuoti pinigais neįmanoma ir pasireiškia būtent neturtinio pobūdžio praradimais. Todėl neturtinės žalos klausimais vis dar trūksta nuoseklių išaiškinimų bei mokslinių tyrimų.

Temos ištirtumas. Didelį indėlį neturtinės žalos atlyginimo aiškinimui įdėjo tokie žymūs teisės teoretikai bei praktikai kaip S. Cirtautienė, R. Volodko, A. Rudzinskas, D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas. S. Cirtautienė neturtinę žalą, kaip institutą tyrinėja ne vienerius metus, peržvelgus jos išleistas mokslines publikacijas, apgintą disertaciją pastebėta, jog ši autorė daugiau koncentruojasi ties neturtinės žalos atlyginimo tikslais, kriterijais, taip pat gausiai analizuoja kitų valstybių patirtį neturtinės žalos tematika. Daug dėmesio S. Cirtautienė skyrė galimam neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusiojo artimiesiems taikymo modeliui, kurio kiti autoriai neakcentuoja. R. Volodko, D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas akcentavo neturtinės žalos ir moralinės žalos sampratų skirtumus, taip pat šie autoriai savo darbuose pabrėžia, jog neturtinės žalos terminas tikslingesnis vartojimui, nes apima kartu ir juridinius asmenis. Tuo tarpu A. Rudzinskas turi savitą supratimą dėl neturtinės žalos sampratos, jis ją supranta kaip psichinę žalą.

Temos atribojimas: Kadangi magistro studijų kryptis - viešasis valdymas, pačią magistro temą būtina susieti su viešuoju valdymu, tam jog darbas nebūtų visiškai teisinio pobūdžio. Šiame magistro darbe pagrindinė jungtis jungianti viešąjį valdymą ir neturtinę žalą – administracinė teisė, dar kitaip vadinama valdymo teise. Administracinė teisė yra ta teisės šaka, kurios normos reguliuoja viešojo valdymo sistemų, institucijų ir valstybės tarnybos organizavimą, kitų institucijų, įstaigų, įmonių vidaus administravimą, valstybės ir savivaldybių institucijų atliekamą viešojo valdymo srityje santykius. Iš administracinės teisės išplaukia kategorija bylų, apimanti viešojo administravimo institucijas, būtent jų atliktus neteisėtus veiksmus privataus asmens atžvilgiu ir šio asmens teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Magistro darbo teorinėje dalyje daugiau analizuojamos bendros neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemos, sąsajos su viešuoju valdymu, tuo tarpu praktinėje darbo dalyje pasirinkta atskira kategorija bylų (iš dvidešimt trijų

galimų neturtinės žalos atvejų), būtent civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų bylų analizė. Neturtinė žala privačiam asmeniui dėl atliktų valdžios institucijų veiksmų priteisiama pagal LR CK 6.250 str. 2 d. Tokio pobūdžio bylas nagrinėja penki apygardų administraciniai teismai ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau LVAT). Šie minėti teismai ypatingi tuo, jog būtent jie sprendžia ginčus kylančius tarp viešojo administravimo subjektų ir privataus asmens, taip pat ir tarp pačių viešojo administravimo subjektų.

Shematiškai viešojo valdymo ir neturtinės žalos sąsajas būtų galima parodyti taip:

Mokslinė tyrimo problema. Mokslinėje literatūroje, teisės aktuose nėra apibrėžta, kas yra neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas, kaip jis vyksta ir kas jame dalyvauja. Todėl vienas iš šio magistro darbo rezultatų suformuluoti kas tai yra neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas ir kaip jis veikia. Tai – sudėtingas mechanizmas, kuriame yra aktualių problemų, pvz., kaip parinkti teisingą kompensaciją už patirtus išgyvenimus? Pateikiant ieškinį, skundą teismui, labai sunku prognozuoti bylos baigtį, nes teismų praktika kartais būna itin skirtinga tos pačios kategorijos bylose. Taip pat šios temos aktualumą lemia Europoje pastaraisiais metais ryškėjanti tendencija tiek leidžiant įstatymus, tiek jurisprudencijoje plėsti subjektų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratą. Kalbant apie subjektus, turinčius teisę į neturtinės žalos atlyginimą Lietuvoje, kol kas įstatymo leidėjo nuostata neaiški, o mokslinės doktrinos iš esmės nėra. Negausi ir prieštaringa teisminė praktika reikalauja aiškiai apsispręsti dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims modelio.

Mokslinė tyrimo problema gali būti išreikšta šiais esminiais probleminiais klausimais:

1. Kokiais taisytiniais trūkumais pasižymi neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvos teisinėje sistemoje?
2. Kokiomis priemonėmis galėtų pasireikšti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimas Lietuvos teisinėje sistemoje?

Tyrimo objektas – neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas.

Tyrimo dalykas – neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo trūkumai ir tobulinimo kryptys Lietuvos teisinėje sistemoje.

Tyrimo tikslas: išanalizavus neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje taisytinus trūkumus, suformuoti bei pagrįsti priemones neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimui Lietuvos teisinėje sistemoje.

Tyrimo tikslui realizuoti keliami šie **uždaviniai:**

1. Analizuojant mokslinę literatūrą, apibrėžti teisinių procesų reguliavimo vietą viešajame valdyje;

2. Išanalizuoti administracinės teisės santykį su viešuoju valdymu;
3. Analizuojant mokslinę literatūrą, apibūdinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą;
4. Išanalizuoti neturtinės žalos dydžio nustatymo teisinius kriterijus;
5. Remiantis teismų praktika išanalizuoti neturtinės žalos atlyginimo procesus valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų bylose;
6. Pagrįsti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimo priemones Lietuvos teisinėje sistemoje.

Pagrindiniai ginami teiginiai:

Neturtinės žalos atlyginimo procesai Lietuvos teisinėje sistemoje pasižymi šiais taisytiniais trūkumais:

1. Sąmoningas bylų vilkinimas teismuose.
2. Nevienoda teismų praktika panašiose bylose, kai tampa nebeaišku, kokie neturtinės žalos atlyginimo nustatymo kriterijai turi didesnę reikšmę, o kurie – mažesnę.
3. Nuolatos kylantys konfliktai tarp bendrosios kompetencijos teismų ir specializuotų teismų (atvejai, kai viena bylos šalis - viešojo administravimo institucija).
4. Lietuvos teisinėje sistemoje pabrėžiama, jog neturtinės žalos atlyginimo tikslas – kompensacinis, tačiau žvelgiant į teismų praktiką, ypač – palyginus civilines ir baudžiamąsias bylas, susidaro įspūdis, jog neturtinės žalos atlyginimas yra baudimo pobūdžio.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimas Lietuvos teisinėje sistemoje galėtų pasireikšti šiomis priemonėmis:

1. Teisėjai turėtų imtis griežtesnio baudų, areštų panaudojimo užkertant kelią bylų vilkinimui, taip pat būtų tikslinga sukurti naują pareigybę – bylų koordinatorius bei įteisinti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą.
2. Subjektų, turinčių teisę į neturtinę žalą, rato praplėtimas įteisinant trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo bylose;
3. Siekiant sumažinti ginčus tarp bendrosios kompetencijos teismų ir specializuotų teismų (kai viena bylos šalis – valdžios institucija) vertėtų pripažinti subjektinę ginčo sudėtį kaip pakankamą kriterijų, nesureikšminant teisinių santykių prigimties, kaip kriterijaus.
4. Įvykdyti pakeitimus Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme, praplečiant sąvoką „viešojo administravimo subjektai“.

Tyrimo metodika. Siekiant ištirti neturtinės žalos atlyginimo, nustatymo teisinį reglamentavimą bei taikymą Lietuvos teisinėje sistemoje, buvo atlikta Lietuvos ir užsienio autorių mokslinių publikacijų, Europos žmogaus teisių teismo (toliau EŽTT) bylų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, teismų ataskaitų, teismų praktikos, teisingumo ministerijos ataskaitų apžvalga. Empirinė tyrimo dalis grindžiama teorinėje dalyje išdėstytomis įžvalgomis. Tyrimas atliktas pasirinkus

kokybinio tyrimo metodus, kurie padėjo įvertinti praktines neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo perspektyvas bei pateikti išvadas ir rekomendacijas analizuojamo objekto tobulinimui.

Tyrime taikyti šie **metodai**:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Dokumentų turinio analizė.
3. Teismų praktikos, konkrečių bylų analizė.
4. Pusiau struktūruotas interviu su ekspertais, taikant giluminio interviu principus.

Darbo teorinė reikšmė – darbe analizuojami privalomojo ir rekomendacinio pobūdžio teisės aktai, reglamentuojantys neturtinės žalos atlyginimą, teikiamos pagrįstos priemonės neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimui, nagrinėjama bei apibendrinama neturtinės žalos atlyginimo teismų praktika.

Darbo praktinė reikšmė – darbe, remiantis teisės aktų, teismų praktikos ir teisės doktrinos analize ir kritika, siekiama pateikti konkrečias neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimo priemones.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš įvado, dviejų dalių (teorinės ir tyrimų rezultatų), išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo bei priedų.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. 2014 m. balandžio 24 d. magistro baigiamojo darbo tyrimo pagrindu Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Studentų mokslo darbų konferencijoje buvo skaitytas pranešimas tema „Viešojo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo byloje“ (žr. 1 ir 2 priedą). Pranešimas „Viešojo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo byloje“ - užėmė III–ąją vietą Viešojo sektoriaus paslaugų valdymo sekcijoje (žr. 3 priedą). Straipsnis „Viešojo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo byloje“ (žr. 4 priedą) pasiūlytas į recenzuojamą konferencijos leidinį.

Su magistro baigiamojo darbo tyrimo rezultatais supažindinti visi tyrime dalyvavę ekspertai.

1. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VIEŠASIS VALDYMAS

1.1. TEISINIŲ PROCESŲ REGULIAVIMO VIETA VIEŠAJAME VALDYME

V. Smalskys (2010, p. 10), analizuodamas viešojo administravimo santykį su kitais mokslais, nurodo, jog kai kurie mokslininkai viešąjį administravimą laiko teisės mokslo dalimi, o dar kitiems viešasis administravimas siejasi su politikos mokslu, tretieji viešojo administravimo procesus tyrinėja vadybiniu aspektu. Taigi anot V. Smalskio (2010, p. 10) „didžiausią įtaką viešajam administravimui turi trys socialinių mokslų kryptys: vadyba, politikos mokslai ir teisė“. Šiam V. Smalskio požiūriui pritartų ir A. Laurinavičius (2010, p. 50), kuris cituodamas amerikiečių mokslininką D. H. Rosenbloom (1986) pateikia tris skirtingas viešojo administravimo teorijas, pagal kurias viešasis administravimas gali būti suprantamas kaip: 1) valdymas; 2) valstybinės veiklos politika; 3) teisinis procesas. Iš šių teorijų galima spręsti, kad viešasis administravimas daugiau siejamas su politika bei teise. Viešasis administravimas siejamas ir su kitais mokslais, tačiau didžiausią įtaką jam turi jau minėtos mokslo sritys: vadyba, politika ir teisė. V. Smalskys (2010, p. 11) nurodo, kad vadyba ir viešasis administravimas yra beveik tas pats, tik skiriasi objektas, nes vadybą domina tiek privačios, tiek viešosios organizacijos. A. Bakavecko (2007, p. 50) nuomone viešasis administravimas negali egzistuoti be politikos, kadangi tai yra sąlyga, daranti jį viešą ir kartu skirtingą nuo privataus arba verslo administravimo. Kaip yra žinoma teisė skirstoma į privatinę ir viešąją teisę, būtent viešosios teisės kategorijai priklauso administracinė teisė, ir būtent ši teisės šaka glaudžiai siejasi su viešoju administravimu, jo įgyvendinimu. Pasak V. Giedraitytės ir A. Šenavičiaus (2011, p. 26) administracinė teisė tai valdymo teisė arba kitaip teisė apie valdymą. Išvertus iš lotynų kalbos žodis „administratio“ reiškia - tvarkymas, vadovavimas, valdymas.

V. Smalskys (2010, p. 13) pabrėžia, kad paskutiniaisiais dešimtmečiais viešojo administravimo moksle vis labiau akcentuojami vadybinis ir politinis administravimo aspektai, tačiau viešasis administravimas neišsivertė be teisinės valdymo aplinkos, be valdymo teisės aktų leidimo, institucijų ir kt. Viešasis administravimas negali egzistuoti be teisinio pagrindo, nes būtent teisinis reglamentavimas A. Bakavecko (2007, p. 50) teigimu sudaro viešojo administravimo esmę ir yra traktuojamas kaip viena seniausių valdžios funkcijų. Tais pačiais metais išleistoje monografijoje A. Bakaveckas (2007, p. 133) aiškina, jog viešojo administravimo prigimtis kildinama iš: 1) administracinės teisės, 2) viešojo administravimo procedūrų (procesų); 3) konstitucinės teisės. Šių dienų reglamentavimas viešojo administravimo srityje itin paplitęs ir su juo susiduriama kiekvieną dieną. Teorijoje viešosios teisės subjektai negali taikyti teisės normų, jeigu jos nėra nustatytos įstatymuose arba kituose teisės aktuose, kuriuos įstatymų leidėjas paveda detalizuoti atitinkamiems

viešojo administravimo subjektams.

Šio magistro darbo tema glaudžiai siejasi su viešąja teise, būtent su administracine teise, nes administracinės teisės dalykas – visuomeniniai santykiai, susiklostantys valstybinio valdymo procese, todėl magistro darbo teorinėje dalyje viešasis administravimas ir viešasis valdymas bus analizuojami daugiau per teisinę prizmę. Tolesniuose magistro darbo teorinės dalies skyriuose būtina apžvelgti tokias sąvokas kaip: valdymas, viešasis valdymas, neturtinė žala. Šių sąvokų analizė reikalinga tam, kad magistro darbo pabaigoje sukūriant neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimo modelį Lietuvos teisinėje sistemoje būtų galima suformuluoti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo sampratą.

1.1.1. Valdymo apibrėžties įvairovė

Mokslinėje literatūroje galima rasti daugybę įvairiausių valdymo koncepcijų. Socialiniuose moksluose tai nėra naujas terminas. E. Löffler (2009, p. 216) cituodamas Pierre and Peters (2000, p. 1) teigia, jog terminas valdymas pirmiausiai buvo panaudotas XIV a. Prancūzijoje, kur reiškė „valdymo vieta“ (angl. „seat of government“). Šiandien dienai valdymas tapo pagrindiniu tikslu tokių tarptautinių organizacijų kaip – Jungtinės Tautos, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, Europos taryba. Šios organizacijos teikia svarbias konsultacijas, atlieka tyrimus įvairiais valdymo klausimais (E. Löffler, 2009, p. 216). D. Gudelis (2010, p. 32) cituodamas Rhodes (1997) nurodo, jog viešojo administravimo literatūroje vis plačiau vartojamas angliškas terminas „governance“. Terminas „governance“ iki XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios buvo termino „government“ reiškiančio valstybinę valdžią, sinonimas.

Lietuvoje viešojo administravimo terminijoje ilgą laiką stigo tinkamo šios sąvokos atitikmens, todėl į svarbius jos reikšmės niuansus nebūdavo įmanoma atsižvelgti, plėtojant viešojo administravimo mokslinius tyrimus lietuvių kalba. Iki šiol šią sąvoką žymintis terminas lietuvių kalboje nėra nusistovėjęs, nors dažniausiai vartojamas terminas „valdymas“. A. Laurinavičius (2010, p. 50) pabrėžia, jog viešasis administravimas buvo tarpukario Lietuvos mokslinių (A. Graičiūno, P. Lesausko, P. Raulinaičio, J. Šimkaus) tyrinėjimų objektas. Visi šie minėti autoriai administravimą vienareikšmiškai siejo su valdymu. Tačiau kai kurie autoriai (Gudelis, 2007, Laurėnas, 2010) siūlo vartoti anglų kalbos „governance“ lietuviškus atitikmenis „valda“, „viešojo valda“ arba „valdysena“. Tačiau daugeliui mūsų valdos terminas siejasi su namų valda ir pan. Terminų žodynas pateikia dvi valdos reikšmes: 1) valdomas nejudamasis turtas: turėti teisę į pusę namų valdos; Namų valda (gyvenamieji namai su visais pagalbiniais pastatais; Asmeninė valda. 2) valdomas kraštas: kolonijinė valda¹. Todėl šis terminas viešojo administravimo disciplinoje nėra

¹ Terminų žodynas [Internete]. [žiūrėta 2013-12-10]. Prieiga per internetą: < <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/v/valda> >.

tinkamas. Anot M. Bileišio (2012, p. 320) valdysenos kaip angliško „governance“ atitikmenį galima rasti daugelyje akademinų straipsnių. Lietuviškoje literatūroje pvz. viešojo valdymo ir valdysenos terminai teikiami kaip sinonimai, kurie verčia tą patį anglišką „governance“, tačiau jo vartojimo kontekstuose M. Bileišis (2012, p. 321) išvelgia tam tikrą selektyvumą. Selektivityvumą autorius aiškina tuo, kad „valdymo termino samprata yra priklausoma nuo ontologinių jo apibrėžimą sąlygojančių prielaidų“. V. Domarkas (2011, p. 9) savo straipsnyje apžvelgdamas „viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžius dešimtmečio pabaigos publikacijose“ išskiria keturis viešojo administravimo raidos etapus: 1) tradicinio viešojo administravimo; 2) viešosios vadybos; 3) naujosios viešosios vadybos; 4) viešojo valdymo. V. Domarko (2011, p. 9) nuomone „kintant politiniams, ekonominiams ir socialiniams veiksniams, turintiems įtakos viešajam administravimui, kinta viešajam administravimui keliami reikalavimai ir turi kisti viešojo administravimo organizacijų veiklos bruožai. Todėl tikslinga, kad būtų pritaikomos ir tam tikrą viešojo administravimo išsivystymo lygį apibūdinančios sąvokos“. Iš šios V. Domarko nuomonės galima daryti išvadą, jog viešojo administravimo disciplina bėgant laikui kinta, keičiasi ir pačios sąvokos (viešąjį administravimą keičia viešasis valdymas) ir koks bus galutinis pačios raidos etapas nėra žinoma. M. Bileišis (2012, p. 328) daro išvadą, jog valdysena platesnė sąvoka, apimanti viešojo valdymo kontekstą, tačiau „valdysena gali būti vartojama labai įvairiose, ir dažnai prieštaringose, teorinėse prieigose“.

Šiame magistro darbe bus vartojama valdymo sąvoka, todėl žemiau esančioje lentelėje pateikiami termino „valdymas“ apibrėžimai.

1 lentelė

Valdymo apibrėžimai

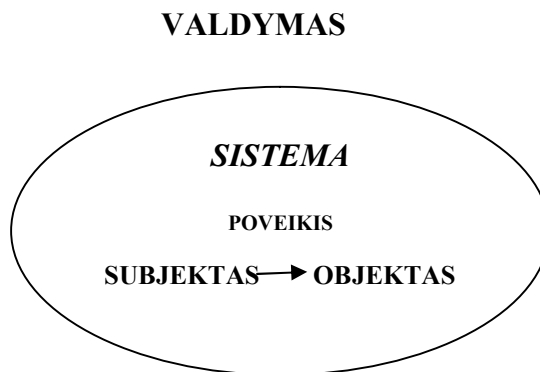
<i>Sąvoka</i>	<i>Apibūdinimas ir šaltiniai</i>
<i>valdymas</i>	teorinių valdymo sampratų visuma (Kooiman, 2003, p.4)
<i>valdymas</i>	„apibrėžimai, įstatymai, taisyklės, juridiniai sprendimai ir administracinės praktikos, kurios apriboja, nubrėžia ir įgalina viešai remiamų tikslų ir paslaugų įgyvendinimą“ (Krupavičius A. 2013, p. 7 cituoja L.E. Lynn, C. Heinrich ir C.J. Hill 2001).
<i>valdymas</i>	tai tikslinga, visuotinai naudinga ir reikalaujanti ypatingos atsakomybės veikla (Laurinavičius A., 2010, p. 49).
<i>valdymas</i>	ko nors darymas kitų rankomis (Laurinavičius A., 2010, p. 48 cituoja F. W. Taylor).
<i>valdymas</i>	tai procesų, kuriuose dalyvauja suinteresuotos grupės: valstybės ir savivaldybių institucijos, verslo įmonės, verslui atstovaujančios organizacijos, bendruomenės, nevyriausybines organizacijos, žiniasklaida, pavieniai piliečiai, ir nuo kurių priklauso visuomenės būklės pokyčius lemiančios išdavos, visuma. (Gudelis D., 2010, p. 33)
<i>valdymas</i>	daugiau ar mažiau neutrali koncepcija, kurios dėmesio centre yra valdymo mechanizmai tam tikrame politiniame vienete pabrėžiant sąveiką tarp Valstybės (Pirmo), Verslo (Antro) ir visuomenės (Trečio sektoriaus) veikėjų. (Valukonytė I., 2010, p. 22 cituoja W. Drechsler 2004, p. 388)
<i>valdymas</i>	tai valdžios uždavinys sugebėti valdyti šalies reikalus visais lygmenimis. (What is governance?)
<i>valdymas</i>	kai valdžia įgyvendinama per šalies ekonomines, politines ir socialines institucijas (What is governance?)

<i>valdymas</i>	įvairios kilmės organizuotų sistemų (biologinių, socialinių, techninių) elementas, funkcija, užtikrinanti tam tikros struktūros išsaugojimą, tam tikrą veiklos režimo palaikymą, veiklos programų ir tikslų realizavimą. (Teisės centras).
<i>valdymas</i>	tai politinės valdžios uždavinys tvarkyti valstybės reikalus. (World Bank 1989, p. 60 cituojama E. Loffler)

Šaltinis : sudaryta magistro darbo autorės pagal lentelėje nurodytus šaltinius.

1 lentelėje pateikiama tik labai maža dalis termino „valdymas“ apibrėžimų, didžiajai daliai pateiktų apibrėžimų būdinga vadžios dalyvavimas ir procesas. Valdžia neatsiejama valdymo dalis ir anot V. Giedraitytės ir A. Šenavičiaus (2011, p. 20) valdyme išryškėja tokie bendri elementai kaip: 1) subjektai, tai yra tie, kurie valdo ir objektai, tie kurie yra valdomi; 2) tiesioginiai ir tarp jų susidarantys grįžtamieji ryšiai; 3) socialinė aplinka. Apjungus visus šiuos elementus, galima daryti išvadą, kad santykiai atsirandantys tarp subjekto ir objekto sukuria sistemą, kurią sudaro dvi pagrindinės dalys: valdančioji ir valdomoji sistema.

1 pav. Bendri elementai valdyme

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės pagal šaltinius: (Giedraitytė, Šenavičius, 2011)

D. Gudelis (2010, p. 34) išskiria tris sąvokos reikšmės aspektus: 1) aprašomąjį; 2) normatyvinį; 3) instrumentinį. Kalbant apie aprašomąjį aspektą autorius cituodamas tyrinėtoją Rhodes (1997) teigia, kad valdymas negali būti tapatinamas su valdžia, kurią įgyvendina valstybės institucijos. Ši tyrinėtojo Rhodes nuomonė prieštarauja 1 lentelėje pateiktiems apibrėžimams, kur daugeliui apibrėžimų būdingas valdžios dalyvavimas valdyme. Rhodes nuomonei paprieštarautų tokie tyrinėtojai kaip Peters ir Pierre (2004), jų nuomone nors valdžios institucijos nebevaldo visuomenės taip kaip anksčiau komandiniu būdu, tačiau jos ir toliau dalyvauja valdyme, o kai kuriose srityse valdžios institucijų vaidmuo dar svarbesnis nei anksčiau. Peters ir Pierre (2004) cituojami D. Gudelio išskiria šiuos valdymo bruožus: 1) visuomenės prioritetų visumos išraiška; 2) suderinamumą; 3) sugebėjimą paveikti visuomenę; 4) atskaitomybę.

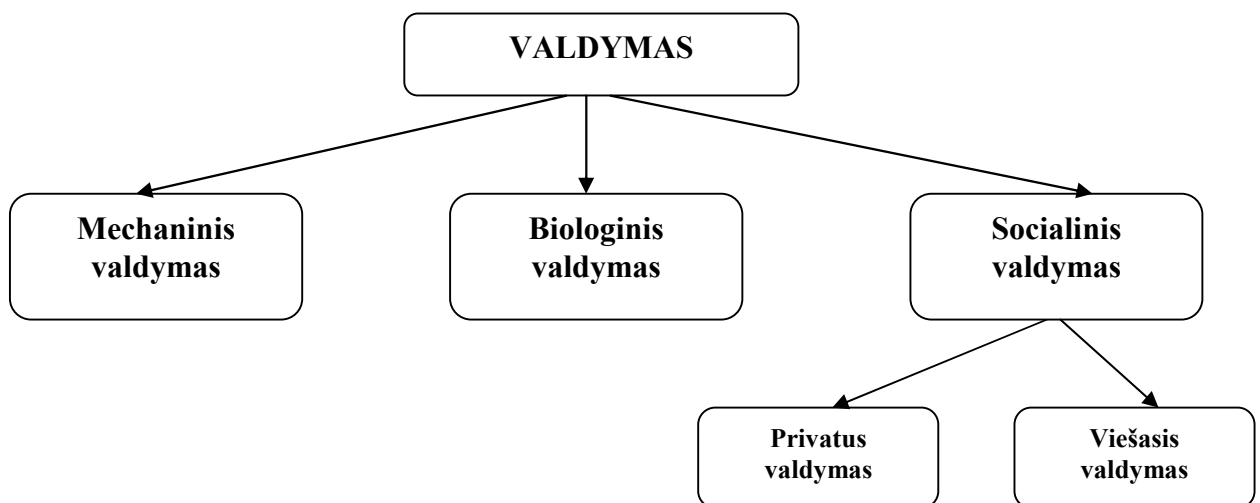
Normatyvinis valdymo aspektas pabrėžia viešojo valdymo reikšmę. Viešasis valdymas suvokiamas kaip alternatyva tradiciniam viešajam administravimui ir naujai viešajai vadybai.

„Viešasis valdymas apibendrina principus, prielaidas, koks turėtų būti viešasis administravimas, kaip viešasis administravimas turėtų veikti tarpusavyje su kitomis organizacijomis, suinteresuotomis grupėmis“ (D. Gudelis, 2010, p. 35). Kartais valdymas vartojamas kaip instrumentinė sąvoka, padedanti lyginamiesiems viešojo administravimo tyrimams. (D. Gudelis, 2010, p. 35).

Apibendrinant galima teigti, jog valdymo struktūrą sudaro jo subjektas, objektas ir funkcijos. Atsižvelgiant į tai P. Petkevičius (2004, p. 142) daro išvadą, kad valdymas - tai tam tikroje sistemoje pasireiškiantis tikslingas bei kryptingas poveikis, kurį valdymo subjektas daro valdymo objektui, siekdamas išlaikyti sistemą tam tikroje organizacinėje struktūroje, tokiu būdu išspręsdamas reikiamus uždavinius ir pasiekdamas suplanuotą tikslą.

1.1.2. Valdymo rūšys

A. Bakaveckas (2007, p. 89) analizuodamas valdymo rūšis, teigia, kad mokslinėje literatūroje valdymas skirstomas į rūšis remiantis įvairiais pagrindais. Autorius valdymą skirsto pagal visuomenės veiklos sritį; pagal visuomeninę santykių struktūrą; pagal valdymo objektą; pagal valdymo apimamų visuomeninių reiškinių pobūdį ir apimtį. Pabrėžtina, jog šios rūšys skirstosi į dar smulkesnes valdymo rūšis. Prie valdymo rūšių taip pat priskiriamas strateginis, teritorinis, planinis, tarpšakinis, programinis ir kt. valdymas. Tačiau V. Giedraitytė ir A. Šenavičius (2011, p. 20), A. Bakaveckas (2007, p. 89) išskiria tris valdymo rūšis (mechaninį, biologinį ir socialinį valdymą), kurios skiriasi savo paskirtimi, specifiniais ypatumais ir kt. Pagrindines valdymo rūšis galima pavaizduoti taip:

2 pav. Valdymo rūšys

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės pagal šaltinius:(Giedraitytė, Šenavičius, 2011; Bakaveckas 2007).

2 pav. matyti, jog socialinis valdymas skirstomas dar į dvi stambias rūšis (pogrūpius): privatų bei viešąjį valdymą. Pabrėžtina tai, jog socialinis valdymas skirstomas ir į daugiau grupių, tačiau V. Giedraitytė, A. Šenavičius, A. Bakaveckas išskiria būtent šias dvi stambias socialinio valdymo rūšis.

Mechaninis valdymas – apima mašinų, technologijos procesų valdymą.

Biologinis valdymas – tai procesai, kurie vyksta gyvuosiuose organizmuose.

Socialinis valdymas – tai žmonių, jų kolektyvų veiklos, elgesio valdymas. P. Petkevičiaus (2004, p. 142) manymu socialinis valdymas atsirado susiformavus žmonių visuomenei ir tapo būtina jos socialine funkcija. Šiai dienai socialinio valdymo sistemų yra pačių įvairiausių formų ir paskirties, tačiau tai nėra šio magistro tikslas, todėl bus aptariama tik viena socialinio valdymo rūšis – viešasis valdymas.

Privatus valdymas – tenkinti poreikius vieno asmens ar palyginti nedidelės jų grupės, susijungusios pagal užsiėmimo pobūdį, politines pažiūras ar pan.

Viešasis valdymas - savarankiška socialinio valdymo rūšis. A. Raipa (2010, p. 153) remdamasis Pollitt, Bouckaert (2003, p. 22-23) teigia, jog viešasis valdymas gali būti vartojamas trejopai, pvz. jis gali reikšti valstybės tarnautojų ir politikų veiklą, taip pat jį galima vartoti kalbant apie vykdomąją valdžią, jos struktūras. Tačiau šių autorių valdymo rūšių skirstymui paprieštarautų Nzongola-Ntalaja cituojama A. Krupavičiaus (2013, p. 11), kadangi ji išskyrė tokias valdymo rūšis: „1) politinį, arba viešąjį valdymą, kurio centre valstybė, vyriausybė ir viešasis sektorius, bei procesai, kuriais visuomenė organizuoja ir tvarko savo reikalus; 2) ekonominį valdymą, kur galios tenka privačiam sektoriui ir mechanizmams, kurie būtini sukurti ir paskirstyti paslaugas bei prekes; 3) socialinį valdymą, kur valdžia priklauso pilietinei visuomenei, įskaitant piliečius ir ne pelno organizacijas, bei jos vertybių ir įsitikinimų sistemai, kurie būtini socialiniam elgesiui ir viešiesiems sprendimams priimti“.

Trumpai apžvelgus pagrindines valdymo rūšis, sekančiuose poskyriuose bus analizuojamas viešasis valdymas, kadangi būtent jis iš visų minėtų rūšių glaudžiausiai siejasi su šio magistro tema „Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo tobulinimas Lietuvos teisinėje sistemoje“.

1.1.3. Viešojo valdymo koncepcijų analizė

S. Pivoras ir E. Visockytė (2011, p. 28) cituodami H.G. Fredericson (2005, 282 - 304) teigia, jog terminas „viešasis valdymas“ viešojo administravimo literatūroje pradėtas vartoti nuo 1972 m. kaip „viešojo administravimo“ sinonimas. Nuo 1988 m. viešojo valdymo koncepcijas ir modelius skleidė ir populiarino „Blackwell“ leidyklos pradėtas leisti mokslinis žurnalas „Governance“. Kaip teigia S. Pivoras ir E. Visockytė (2011, p. 28) maždaug iki 2000 m. viešojo valdymo sampratą

daugiau plėtojo Europos šalių mokslininkai, todėl viešojo valdymo literatūra buvo vadinama europietiška. Anot A. Krupavičiaus (2013, p. 7) viešasis valdymas Lietuvoje išpopuliarėjo tik pastaraisiais metais. Ir iš tiesų šiai dienai gausu mokslinių publikacijų (A. Raipos, D. Gudelio, A. Guogio) viešojo valdymo, naujojo viešojo valdymo ir viešosios politikos tema.

A. Raipa, A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 9) pabrėžia, jog mokslinėje literatūroje viešasis valdymas apibrėžiamas, kaip plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, kuri jungia politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus. Tuo tarpu viešasis administravimas autorių nuomone, suprantamas kaip valstybės tarnyba, profesija ir kaip akademinės studijos, arba kaip tam tikra atsakomybės rūšis, kurią turi įvairių lygių valstybės institucijos, viešosios organizacijos, sąveikoje su privataus verslo ir nevyriausybinų organizacijų parama vykdančios tam tikras funkcijas – viešosios politikos identifikavimą, jos rekomendavimą, įgyvendinimą bei strateginių uždavinių prognozavimą. Apibendrinami viešojo valdymo terminą A. Raipa ir A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 9) nurodo, jog viešąjį valdymą galima apibūdinti kaip priemonės, kurios skirtos organizuoti bei sutelkti žmogiškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus bei uždavinius.

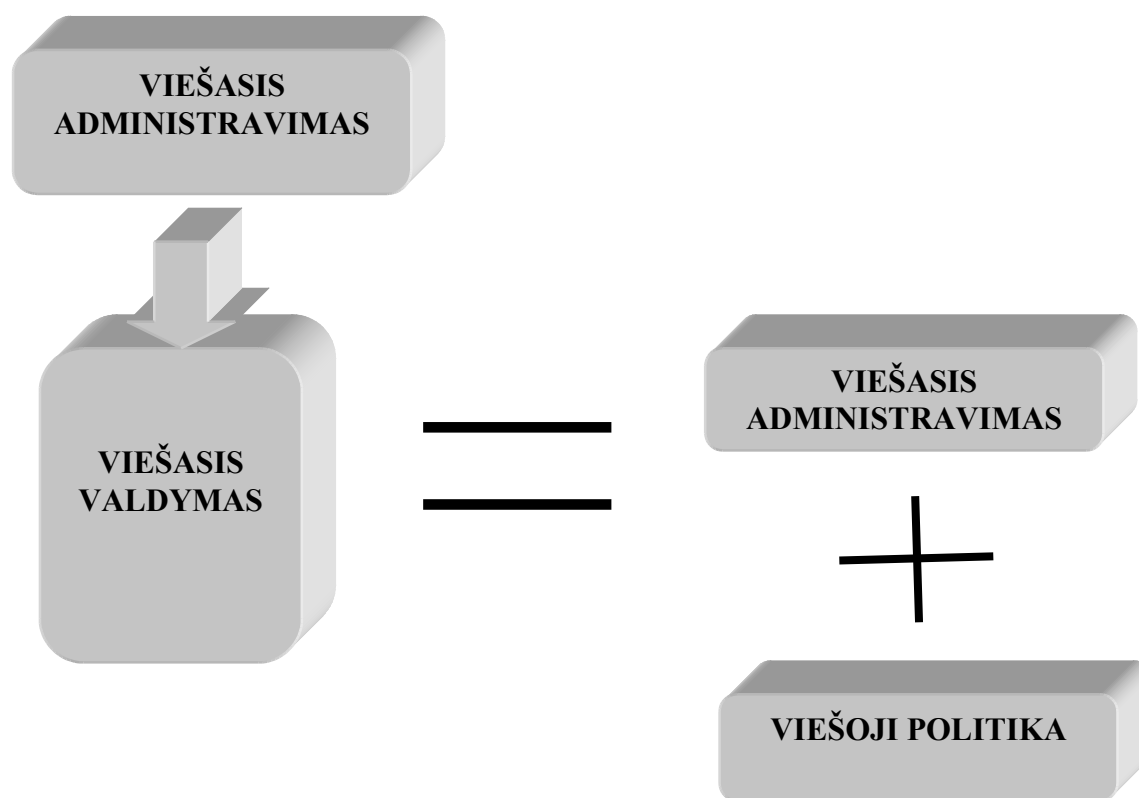
A. Pivoro ir E. Visockytės (2011, p. 29) nuomone viešojo valdymo procese dėmesys pirmiausia skiriamas pačiam procesui, o ne tik institucijoms, struktūroms ar viešojo administravimo veikėjams. Valdymo procesas daugiausiai yra saviorganizacinis, t. y. neorganizuojamas ir nekontroliuojamas vieno centro. Autoriai cituoja M. Bevir (2010), kuris teigia, jog „valdymo sąvoka nusakomas pliuralistiškesnis valdymo būdas negu valdžios sąvoka: valdymas skiria mažiau dėmesio valstybės institucijoms daugiau procesams ir sąveikoms, apimančioms ir pilietinę visuomenę“.

C. Pollitt, G. Bouckaert (2003, p. 23) cituodami Perry ir Kraemer (1983) teigia, kad viešasis valdymas tai tradicinio viešojo administravimo normatyvinės orientacijos ir bendrosios vadybos susiliejimas. Kiti autoriai Metcalfe ir Richards (1987) cituojami C. Pollitt, G. Bouckaert (2003, p. 23) pabrėžia, kad „viešąjį valdymą išskiria aiškus atsakomybės už struktūrinių problemų sureguliuojimą visoje sistemoje lygmenyje pripažinimas“. Taip pat cituojami autoriai nurodo, jog viešasis valdymas vartojamas mažiausiai trimis pagrindinėmis prasmėmis: jis gali reikšti valstybės tarnautojų bei politikų veiklą; jį galima vartoti kalbant apie vykdomosios valdžios struktūras ir procesus; taip pat šis terminas gali reikšti veiklos, struktūrų arba procesų sistemingus tyrimus.

2012 m. priimtoje Viešojo valdymo tobulinimo 2012 - 2020 m. programoje (Žin. 2012, Nr. 61-2913) viešasis valdymas apibrėžiamas, kaip „visuma viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų, kuriuose dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai ir teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos“ ir atitinka anglišką „public governance“. Ši programa anot

M. Bileišio (2012, p. 318) nepaprastai svarbus dokumentas Lietuvos viešojo administravimo tyrimuose, tuo, jog jame pirmą kartą Lietuvos teisėje įtvirtinami „viešojo valdymo“, „viešosios politikos“, „viešojo valdymo institucijos“ terminai.²

Sąvoka „viešasis valdymas“ anot V. Smalskio (2010, p. 6) platesnė, nes ji apima ir viešosios politikos formavimą ir viešąjį administravimą. V. Smalskiui pritaria ir A. Raipa, A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 20), kurie nurodo, jog viešojo politika ir viešasis administravimas yra sudėtinės viešojo valdymo dalys. Štai A. Šerikova (2013, p. 23) taip pat nurodo, kad „viešasis valdymas – tai sudėtingas viešosios politikos ir viešojo administravimo procesų sąveikos rezultatas“. P. Mierauskas (2012, p. 104) cituodamas D. Gudelį (2010) teigia, jog viešojo valdymo sąvoka be viešojo administravimo ir viešosios politikos, taip pat apima tarnautojų, piliečių ir jų grupių įtaka priimant politinius, administracinius sprendimus, viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę. Schematiškai V. Smalskio, A. Raipos, A. Pauliukevičiūtės, A. Šerikovos nuomonę būtų galima pavaizduoti taip:

3 pav. Viešojo valdymo komponentai

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės pagal šaltinius:(Smalskys, 2010; Pauliukevičiūtė, Raipa, 2012; Šerikova, 2013).

² Terminų aprobavimą numato Terminų banko įstatymas. Pagal jį aprobuotą terminą teisiniuose dokumentuose galima vartoti griežtai pagal jo apibrėžimą. Terminų banką kuria, jo veikimą, nuolatinę priežiūrą ir duomenų atnaujinimą užtikrina Valstybinė lietuvių kalbos komisija (duomenų tvarkytoja ir valdytoja) kartu su Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija (informacinės sistemos tvarkytoja).

Iš 3 pav. matyti, jog viešasis valdymas išplaukia iš viešojo administravimo, kadangi sąvoka „viešasis valdymas“ vartojama kaip viešojo administravimo sinonimas. Po lygybės ženklo matyti, kad viešasis administravimas ir viešoji politika yra sudėtinės viešojo valdymo dalys.

Daugelyje paminėtų „viešojo valdymo“ koncepcijų minima viešoji politika ir viešasis administravimas. Viešosios politikos apibūdinimų yra daug ir įvairių, ko gero pats trumpiausias ir suprantamiausias yra T. Dye (1998) suformuluotas apibrėžimas, t.y. „viskas ką valdžia pasirenka veikti ar neveikti“ (A. Šerikova, 2013, p. 23). A. Bakaveckas (2007, p. 50) cituodamas Fletcher nurodo, kad terminas viešasis administravimas reiškia: 1) viešojo sektoriaus darbuotojų veiklą; 2) valdžios struktūrą; 3) viešojo sektoriaus darbuotojų veiklos ir valdžios struktūrų tyrinėjimą. Štai Huges cituojamas A. Bakavecko (2007, p. 50) nurodo, kad terminas viešasis administravimas visuomet apima viešojo sektoriaus tyrinėjimą, taip pat jo veiklą ir profesijas, kurioms reikalingas specialus išsilavinimas. Iš šių apibrėžimų galima daryti išvadą, jog viešasis valdymas nėra koks nors neutralus techninis procesas, tai yra veikla artimai bei neatsiejamai susijusi su politika, teise bei visuomene. Tačiau S. Šiupinskas 2012 m. vykusioje Tarptautinėje baigiamojoje konferencijoje „Į rezultatus orientuoto valdymo reformos: ar jau turime naują viešojo valdymo kokybę?“ pabrėžė, kad perėjimas nuo viešojo administravimo prie viešojo valdymo aiškinamas kaip „valdymo kultūros“ poslinkis, kuriame viešasis administravimas ir viešoji politika suprantama holistiškai ir kurioje turi dalyvauti: valdžios institucijos, piliečiai, nevyriausybinės organizacijos, privatus sektorius.

H. Fredericson, G. Smith (2003) cituojami S. Pivoro ir E. Visockytės (2011, p. 29) viešąjį valdymą analizuoja šiomis pakopomis: instituciniu, kuris apima formalias bei neformalias taisykles, procedūras ir pan., organizaciniu – vadybiniu, tai galima įvardinti kaip valstybinių institucijų veikimą, veiklos vadybą, valstybės tarnybą ir techniniu, kai konkrečioms viešosios politikos uždaviniams įgyvendinti yra tokios svarbios sąlygos, kaip: profesionalumas, atskaitomybė, veiklos rezultatyvumas bei efektyvumas.

Pastaruoju metu „viešojo valdymo“ ir „gero valdymo“ sampratose pirmiausiai akcentuojamas dalyvavimo elementas. Dalyvavimas laikomas integralia „viešojo valdymo“ sąvokos dalimi, dalyvavimu grįstas valdymas buvo susietas su bendruomenės lygmenų valdymu kaip ir su aktyvesnėmis pilietiškumo formomis. (Pivoras, Visockytė, 2011, p. 32).

Apibendrinant galima teigti, jog viešojo valdymo sąvoka pasižymi reikšmių ir interpretacijų įvairove. Tačiau bendriausia ir plačiausia prasme viešasis valdymas siejamas su saviorganizaciniu procesualiniu valdymo veiklų aspektu. Pabrėžtina, jog viešajame valdyme pirmiausiai dėmesys nukreipiamas į patį procesą, kuris apima ir pilietinę visuomenę. Viešasis valdymas, anot P. Petkevičiaus (2004, p.143) turi viešąjį arba valstybinį interesą, jo esmę ir pobūdį lemia valstybės prigimtis. Būtina paminėti, jog viešasis valdymas apima ne tik viešojo administravimo sritis, kurios

nurodytos Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymo (Žin., 1999, Nr. 60-1945) 5 str., tai yra administraciniu reglamentavimu, vidaus administravimu bei viešųjų paslaugų teikimo administravimu. Viešasis valdymas – pakankamai plati veikla, apimanti netgi organizacinio darbo formas, pvz. vadovavimas ūkinei, socialinei kultūrinei ar administracinei politinei veiklai. Taip pat viešajam valdymui priskiriamas ir valstybės tarnybos organizavimas, valdymo aktų leidimas, kontrolės bei administracinės priežiūros vykdymas, administracinio ir drausminio poveikio priemonių taikymas, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas ir kt.

1.1.4. Viešojo valdymo santykis su administracine teise

Aptarus terminų „valdymas“ ir „viešasis valdymas“ koncepcijas darytina išvada, jog teisės vaidmuo šių koncepcijų apibrėžimuose labai svarbus. Nėra prasmės aptarinėti visų teisės šakų santykio su viešuoju valdymu, kadangi tam tikros teisės šakos ne itin susijusios su viešuoju valdymu. Kaip jau buvo minėta ankstesniuose skyriuose teisė skirstoma į viešąją ir privatinę.

Viešajai teisei priklauso administracinė teisė, kuri dar kitaip vadinama „valdymo teise“. Žymus Lietuvos administracinės teisės tyrinėtojas A. Andruškevičius (2002, p. 26) administracinę teisę aiškina taip: „tai teisės šaka, susidedanti iš teisės normų, kurios reguliuoja viešojo valdymo sistemų, institucijų ir valstybės tarnybos organizavimą, jų ir kitų institucijų, įstaigų, įmonių vidaus administravimą, valstybės ir savivaldybių institucijų atliekamą viešojo valdymo srityje santykius“. Vėlesnėje savo publikacijoje A. Andruškevičius (2004, p. 33) administracinę teisę apibrėžia: „viešosios teisės dalis, kurios normos, o jų nesant teisės principai apibrėžia: i) kam ir kokie įgaliojimai suteikti reikalauti tokio teisinių santykių dalyvių elgesio, kuris nebūtų prieštaringas visuomenės ir valstybės interesams; ii) kam ir kokie suteikti įgaliojimai teisėtomis priemonėmis priversti teisinių santykių dalyvius elgtis nepriešingu visuomenės ir valstybės interesams būdu; iii) kam ir kokie suteikti įgaliojimai išspręsti ginčą, jeigu jis kiltų tarp reikalaujančiųjų elgtis nepriešingu teisei būdu ir tų, kuriems toks reikalavimas taikomas“. Mokslininkas pateikia ir daugiau administracinės teisės apibrėžimų, tačiau visiems jiems yra bendra, jog administracinė teisė susideda iš teisės normų, o jų nesant principų visuma, taip pat pabrėžiamas ir viešasis valdymas. Tuo tarpu profesorius A. Vaišvila (2004, p. 340) administracinę teisę apibrėžia, kaip teisės šaką, kuri reguliuoja visuomeninius santykius, atsirandančius valstybės institucijoms vykdant konstitucijos ir įstatymų reikalavimus. Anot A. Vaišvilos (2004, p. 340) administracinė teisė nustato ministerijų, departamentų, savivaldybių viešojo administravimo subjektų struktūrą bei kompetenciją, jų santykius su piliečiais tvarkant ir prižiūrint ūkinę ir kitokią piliečių, jų susivienijimų veiklą. A. Bakaveckas (2007, p. 126) nurodo, jog mokslinėje literatūroje administracinė teisė apibūdinama kaip valdymo teisė, nes ji reguliuoja visuomeninius santykius,

susiklostančius organizuojant ir įgyvendinant vykdomąją valdžią, valstybinį ir viešąjį valdymą. A. Bakaveckas daro išvadą, jog būdama viešosios teisės dalimi, administracinė teisė laikoma socialinių procesų valdymo ir reguliavimo viešajame sektoriuje instrumentu, o jos reguliavimo objektas viešasis administravimas. Štai I. Deviatnikovaitė (2009, p.7) pateikia išties paprastą administracinės teisės apibrėžimą: „administracinė teisė – tai viešosios teisės dalis, kurios normos reguliuoja visuomeninius santykius, susiklostančius viešojo administravimo subjektams veikiant viešojo administravimo srityse (arba – jiems įgyvendinant viešojo administravimo įgaliojimus), kad būtų tenkinamas viešasis interesas“. Šiame apibrėžime I. Deviatnikovaitė išskiria tris labai svarbias kategorijas: viešojo administravimo subjektus, viešojo administravimo sritis ir viešąjį interesą. Tuo tarpu A. Bakavecko formuluojamame administracinės teisės apibrėžime be viešojo valdymo atsiranda dar ir valstybinis valdymas, o A. Vaišvila į apibrėžimą įtraukia dar ir valstybės institucijas. Apskritai teisės moksle, teisės aktuose gausų tokių sampratų, kaip: valstybės valdžia, viešoji valdžia, valstybinis valdymas, viešasis valdymas ir viešasis administravimas, vykdomoji valdžia. Tai sukelia išties daug painiavos, o mokslininkams atsiranda galimybė interpretuoti bei ieškoti skirtumų tarp šių sąvokų. (I. Deviatnikovaitė, 2009, p. 17).

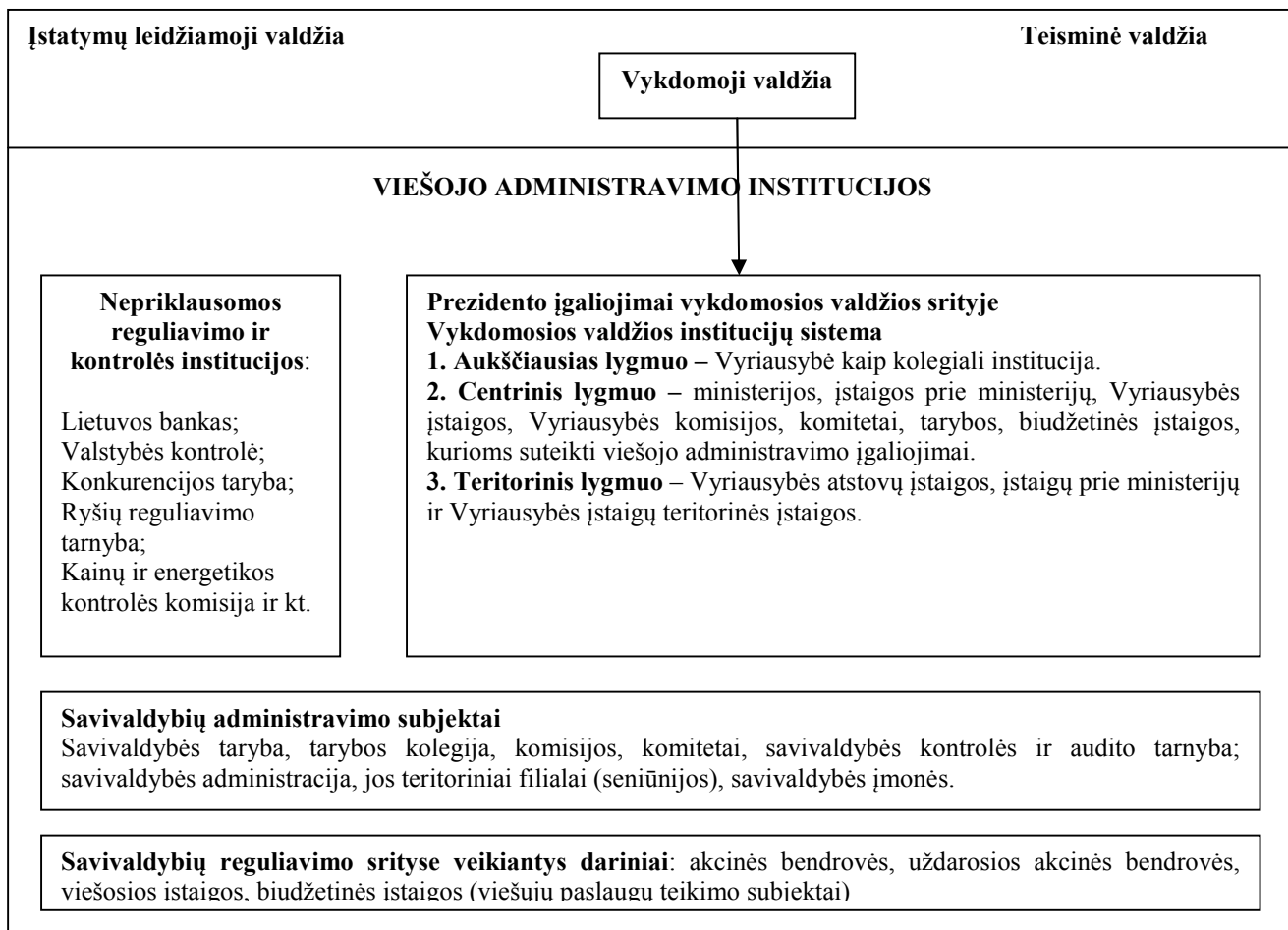
Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 str. įtvirtinta, jog valstybės valdžią Lietuvoje įgyvendina seimas, respublikos prezidentas ir vyriausybė, teismai. Valdžios padalijimo principas numato, kad valstybės valdžios institucijų sistemoje veikia įstatymų leidžiamoji, įstatymų vykdomoji ir teismų institucijos, kurios G. Mesonio (2002, p. 693) nuomone sudaro valstybės institucijų šerdį. Taigi, valstybės valdžios kategorija neapima vietos savivaldos. Prie valstybės valdžios institucijų I. Deviatnikovaitė (2009, p. 18) priskiria tokias nepriklausomas reguliavimo ir kontrolės, ir teisėsaugos institucijas, kaip prokuratūra, valstybės kontrolė, nacionalinis bankas ir kt. Šios minėtos institucijos nėra trijų valdžių sudedamoji dalis, tačiau anot autorės įgyvendina valstybės valdžią. Viešosios valdžios kategorija I. Deviatnikovaitės (2009, p. 18) manymu platesnė, kadangi apima tiek valstybės valdžios institucijas, tiek vietos valdžios institucijas. Minėto Konstitucijos 5 str. 3 d. minimos valdžios įstaigos, taigi į šią sąvoką patenka visos institucijos tiek valstybės valdžios, tiek vietos valdžios.

A. Šakočius (2003, p. 256-257) pateikia dvejopą požiūrį į viešąjį administravimą, t.y. viešasis administravimas kaip valstybės valdymo institucijų veikla ir kaip valstybės vykdomosios valdžios institucijų veikla. Jis siūlo suprasti viešąjį administravimą kaip valstybės valdymą (plačiuoju požiūriu) ir kaip valstybinį valdymą (siauroju požiūriu). Tokiu atveju anot A. Šakočiaus (2003, p. 256 – 257) plačiuoju požiūriu viešasis administravimas reikštų visų valstybės institucijų veiklą, o siauroju – viešasis administravimas – tai vykdomosios valdžios, kitų vykdomąją tvarkomąją veiklą įgyvendinančių institucijų veikla. Tuo tarpu A. Bakaveckas (2007, p. 108) nurodo, jog „kartais valstybinis valdymas (administravimas) apibrėžiamas kaip tokia valstybinė

veikla, kuri nėra laikoma nei teisingumo vykdymu, nei įstatymų leidyba. Klasikinė definicija valstybinį valdymą (administravimą) apibrėžia kaip valstybės arba kitų valstybinės (viešosios) valdžios subjektų veiklą, kurios paskirtis nėra leisti įstatymus ir vykdyti teisingumą“. Terminas „vykdomoji valdžia“ siauriausia kategorija, palyginti su valstybinio valdymo arba viešojo administravimo kategorijomis, tačiau yra viešojo administravimo institucijų sistemos pamatas. Pasak A. Bakavecko (2007, p. 48) vykdomosios valdžios praktinė išraiška – tai valstybinis valdymas (administravimas), nes čia išryškėja vykdomosios valdžios paskirtis – įstatymų vykdymas, t.y. poįstatyminių aktų leidyba, priimant sprendimus, taip pat ji įgyvendina ir jurisdikcines funkcijas (nagrinėja administracinius ginčus). Todėl vykdomoji valdžia siauresnė kategorija už valstybinį valdymą, nes ji kildinama iš valstybinio valdymo.

I. Deviatnikovaitė (2009, p. 19) daro išvadą, jog instituciniu požiūriu viešojo administravimo sąvokos sudedamosios dalys yra valstybinis valdymas bei vykdomoji valdžia, nes viešojo administravimo subjektų sistemą sudaro valstybinio administravimo ir vietos savivaldos subjektai. Viešojo administravimo sistemą galima pavaizduoti taip:

4 pav. Viešojo administravimo subjektų sistema

Šaltinis: sudaryta pagal šaltinius: (Deviatnikovaitė, 2009; Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas, Žin., 2010, Nr. 81-4228)

Kaip matyti 4 pav. pačioje viršūnėje dominuoja valdžios padalijimo principas, iš šių trijų valdžių I. Deiatnikovaitės nuomone būtent vykdomoji valdžia atlieka viešąjį valdymą. Štai viešojo administravimo įstatymo 4 str. pateikta viešojo administravimo subjektų sistema, kurią sudaro du lygmenys:

1 lygmuo – valstybinio administravimo subjektai, kurie dar skirstomi į:

Centrinius valstybinio administravimo subjektus.

Teritorinius valstybinio administravimo subjektus.

2 lygmuo – savivaldybių administravimo subjektai.

Viešojo administravimo įstatymo 4 str. 3 d. pateikiamas detalus valstybinio administravimo subjektų apibrėžimas: „Valstybinio administravimo subjektai – valstybės institucijos ar įstaigos, jų valstybės tarnautojai ir pareigūnai, valstybės įmonės, viešosios įstaigos, kurių savininkė arba dalininkė yra valstybė, asociacijos, šio įstatymo nustatyta tvarka įstatymu, tiesiogiai taikomu Europos Sąjungos teisės aktu, ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi, įstatymų įgaliotos valstybės institucijos priimtu teisės aktu, Vyriausybės nutarimu, priimtu vadovaujantis tiesiogiai taikomu Europos Sąjungos teisės aktu, ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi, nustatančiais Europos Sąjungos ar atskirų valstybių finansinės paramos Lietuvai teikimo mastą, principus ar bendrąsias taisykles, įgalioti atlikti viešąjį administravimą“.

Centriniais valstybinio administravimo subjektams priklauso tokios institucijos, kaip: Lietuvos bankas, Valstybės kontrolė, konkurencijos taryba, nors I. Deiatnikovaitė minėtas institucijas priskiria prie nepriklausomų reguliavimo ir kontrolės institucijų. Tačiau, jos vis tiek atlieka valdymą. Taip pat priskiriama Vyriausybė, ministerijos, įstaigos prie ministerijų, Vyriausybės įstaigos, Vyriausybės komitetai, komisijos, tarybos, biudžetinės įstaigos. Tačiau I. Deiatnikovaitė Vyriausybę išskiria į atskirą kategoriją, t.y. aukščiausią lygmenį, ko būtent neskirsto įstatymas. Manytina, jog autorė vyriausybę išskiria dėl to, jog būtent ji yra aukščiausioji kolegiali vykdomosios valdžios institucija, kaip ir Lietuvos Respublikos prezidentas.

Teritoriniams valstybinio administravimo subjektams priklauso tokios institucijos: įstaigų prie ministerijų teritorinės įstaigos, vyriausybės įstaigų teritorinės įstaigos, vyriausybės atstovų tarnybos.

Savivaldybių administravimo subjektai – savivaldybės taryba, savivaldybės meras, savivaldybės komitetai, komisijos, savivaldybės kontrolierius, savivaldybės kontrolės ir audito tarnyba, savivaldybės administracija, jos direktorius, administracijos teritoriniai filialai – seniūnijos, savivaldybės įmonės, kai kurios biudžetinės įstaigos.

Apibendrinant šį poskyrį galima daryti išvadą, jog administracinė teisė neabejotinai yra viešojo valdymo pagrindas kadangi:

1) Administracinės teisės normos reguliuoja santykius, kurių dažniausiai viena iš šalių yra būtent viešojo administravimo subjektas (4 pav. minėtos institucijos), taigi paprastai tokie santykiai

susiklosto viešajame valdyme.

2) Administraciniai teisiniai santykiai kyla viešojo administravimo subjektams įgyvendinant savo veiklą viešojo administravimo srityse, t.y. vykdant administracinį reglamentavimą, kontroliuojant žemesnio rango viešojo administravimo subjektų veiklą, prižiūrint, kaip asmenys laikosi įstatymų, poįstatyminių aktų, teikiant administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą, įgyvendinant vidaus administravimą. Taigi anot I. Deviatnikovaitės (2009, p. 167) administracinio teisinio santykio prigimtį lemia vienai iš šalių suteikti viešojo administravimo įgaliojimai. Administracinės teisės normos reglamentuoja valstybės tarnybos institutą.

3) Kiekvienam viešojo administravimo veiksmui atlikti reikalingi sprendimai, kurie įforminami administraciniais aktais arba administracinėmis sutartimis.

4) Dalyvaujant įvairiuose administracinės teisės normų reguliuojamose santykiuose kyla konfliktų tarp asmenų ir viešojo administravimo subjektų, tarp pačių viešojo administravimo subjektų. Šių konfliktų sprendimas taip pat būdingas administraciniams teisiniams santykiams. Administracinius konfliktus nagrinėja institucijos, sudarančios trijų pakopų institucijų sistemą. Tai – administraciniai teismai, kvaziteisminės institucijos ir patys viešojo administravimo subjektai. (Deviatnikovaitė, 2009, p. 167). Sekančiame skyriuje bus analizuojama būtent konfliktų sprendimas administraciniuose teismuose.

1.1.5. Lietuvos teismų vaidmuo viešajame valdyme

Aukščiau aptartame skyriuje buvo įvardintos specialios institucijos vykdančios valdymo veiklą Lietuvoje. Būtent aukščiau paminėtame skyriuje įvardintos institucijos tiesiogiai sprendžiančios bendrojo valdymo klausimus, vadovaujančios atitinkamoms valdymo sritims ir šakoms, vadovaujančios valstybės įmonėms bei darančios valdymo poveikį kitoms institucijoms. 4 pav. (žiūrėti p. 25) pavaizduota sistema, kurioje matyti jog valdymas kyla būtent iš vykdomosios valdžios, tačiau kokią įtaką turi teisminė valdžia, koks jos vaidmuo viešojo valdymo procese?

J. Juralevičienė (2010, p. 105) cituodama A. Bučnį ir G. Žilinską (2004) nurodo, jog teisminė valdžia - „tai valstybės valdžios šaka, kuriai vienintelei patikėta vykdyti teisingumą“. Teisminei valdžiai tenka ypatingas vaidmuo valdžios mechanizme. Teisminei valdžiai priskirtų funkcijų nevykdo jokia kita institucija. Ši valdžia nekuria elgesio taisyklių, ir cituojami autoriai pabrėžia, jog nevykdo viešojo valdymo. Tačiau šiai valdžiai tenka tarpininko vaidmuo sprendžiant ginčus dėl teisės. Tai viena iš trijų valdžių, kurią sudaro specialios valstybės institucijos – teismai ir kurios pagrindiniai veiklos principai reglamentuoti šalies konstitucijoje. Taigi darytina išvada, jog teisminei valdžiai atitenka itin svarbūs uždaviniai, kuriuos vykdo veikianti teismų sistema, nurodyta Lietuvos Respublikos konstitucijos IX skirsnyje.

Prieš tai minėti autoriai pabrėžė, jog teismai nevykdo viešojo valdymo, tačiau A. Bakavecko (2007, p. 109) nuomone teismai bei teisėjai, t.y. teisminės valdžios institucijos įgyvendina valdymo funkcijas kartu su savo svarbiausia funkcija, t.y. teisingumo vykdymu. Vieną iš pagrindinių sąsajų siejančių teismus ir viešąjį valdymą galima būtų įvardinti ginčus, kylančius iš administracinių teisinių santykių, kai viena šalis - viešojo administravimo institucija. A. Bakaveckas (2007, p. 109) mano, jog teismai daugiau įgyvendina vidinį valdymą, kuris pasireiškia darbuotojų kvalifikacijos kėlimo organizavimu, prašymų (skundų) ir pareiškimu priėmimu, vadovavimu teismų administracijoms.

Vidinio valdymo (administravimo) veikla nukreipta į sėkmingą jiems priskirtų pagrindinių funkcijų, t.y. funkcijų, kurioms vykdyti jie ir yra sudaryti, įgyvendinimą.

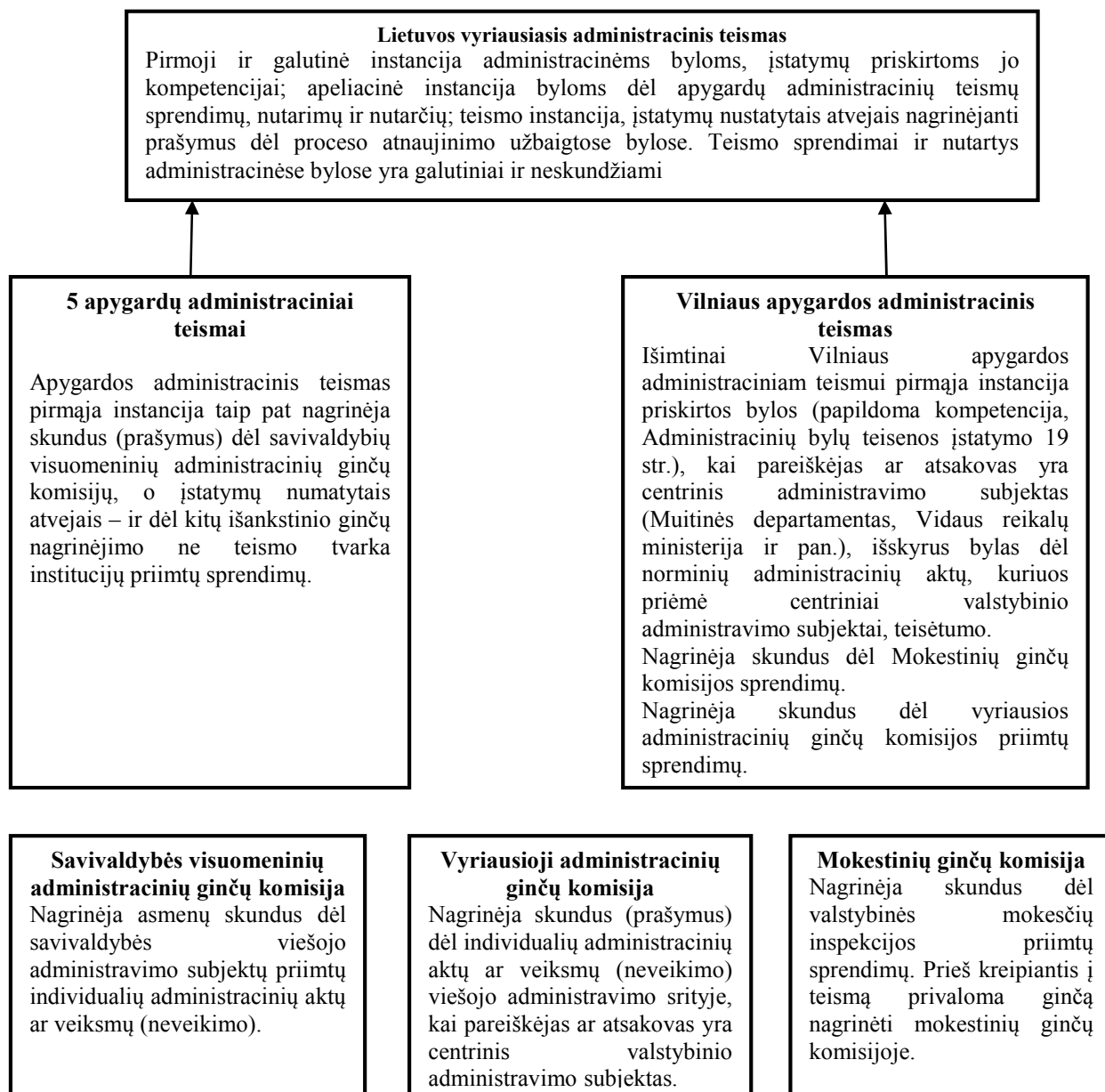
Įstatymų leidžiamosios ir teisminės valdžios institucijos įgyvendina veiksmus susijusius su valdymo procesu, tačiau nesiima vykdyti šių funkcijų visa apimtimi.

A. Bakaveckas (2007, p. 113) pabrėžia, jog tiesiogiai valstybinio valdymo funkcijas atlieka ne tik prezidentas ir vykdomosios valdžios institucijos, bet ir kitos seimui bei prezidentui atskaitingos institucijos. Tuo tarpu įstatymų leidžiamosios ir teisminės valdžios institucijos tiesiogiai vykdomojo tvarkomojo pobūdžio funkcijų neatlieka, nes savo veikloje atitinkamai priima įstatymus ir taiko juos vykdam teisingumą. Tai, kad šios institucijos įgyvendina vidinio valdymo funkcijas, negali būti pakankamas pagrindas jas traktuoti kaip valstybinio valdymo institucijas. Kita vertus, tokiu atveju joms reikėtų priskirti visus vidinį valdymą vykdančius subjektus.

Lietuvos Respublikos konstitucijos 111 str. nurodoma, jog Lietuvos Respublikos teismai yra: Lietuvos aukščiausiasis teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai bei pagal įstatymą gali būti įsteigti specializuoti teismai administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti. Būtina paminėti, kad Lietuvoje teismai skirstomi į bendrosios kompetencijos teismus ir specializuotos kompetencijos teismus. Kalbant apie specializuotos kompetencijos teismus, t.y. administracinius teismus reikia paminėti, jog jų atsiradimą lėmė kelios priežastys. Visų pirma jau minėtas Konstitucijos 111 str., taip pat Europos Sąjungos (toliau ES) reikalavimai. Siekdama narystės ES, Lietuva turėjo įvykdyti nemažai jai keliamų reikalavimų. Pasak V. Valančiaus (2008) vienas iš ES reikalavimų buvo sustiprinti viešosios administracijos gebėjimus ir jų teisminę kontrolę. Todėl šis reikalavimas paskatino Lietuvos politikus, teisininkus įsteigti administracinių teismų sistemą. Todėl nuo 1999 m. gegužės 1 d. pradėjo veikti penki apygardų administraciniai teismai. Tuo metu administracinių teismų aukščiausia grandis laikinai buvo sujungta su bendrosios kompetencijos teismais.

Tačiau nuo 2001 m. sausio 1 d. buvo įsteigtas ir savo veiklą pradėjo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau LVAT). Šiuo metu Lietuvoje veikia dviejų pakopų administraciniai

teismai: 5 apygardų administraciniai teismai ir LVAT. Apygardų administraciniai teismai nagrinėja ginčus, kai byloje atsakovu yra atitinkamo apygardos teismo veiklos teritorijoje veikiantis viešojo administravimo subjektas, tačiau Vilniaus apygardos administracinis teismas papildomai dar nagrinėja ginčus, kai atsakovas - visos valstybės teritorijoje veikiantis viešojo administravimo subjektas. LVAT veikia visoje valstybės teritorijoje ir jo priimti sprendimai, nutarimai ar nutartys įsiteisėja priėmimo dieną ir yra neskundžiami. (Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, 2013). Specializuotų teismų ir iki teismo nagrinėjamų ginčų sistemą būtų galima pavaizduoti taip (žiūrėti 5 pav.):

5 pav. Specializuotų teismų ir kvaziteisminių institucijų sistema

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės pagal šaltinius: (Bilak Daniel; 2003; Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas; Žin. 2000, Nr. 85-2566).

5 pav. išskiriamos trys svarbios komisijos: Savivaldybės visuomeninių administracinių ginčų komisija, Vyriausioji administracinių ginčų komisija, Mokestinių ginčų komisija. Iš 5 pav. darytina išvada, jog administraciniai ginčai Lietuvoje nagrinėjami per teisminę sistemą ir kvaziteisminę sistemą. Štai S. Šedbaras (2006, p. 65) analizuodamas administracinių ginčų nagrinėjimą siūlo trijų pakopų sistemą: 1) administracinis teismas, kaip aukščiausia administracinių ginčų nagrinėjimo institucija; 2) specialios administracinių ginčų komisijos (5 pav. trys įvardintosios komisijos); 3) viešojo administravimo institucijos, pvz. Muitinės departamentas su teritorinės muitinės įstaigomis.

Visų šių nurodytų institucijų bendras tikslas apginti piliečių teises santykiuose su valdžios institucijomis ir gerinti pačią viešojo administravimo kokybę. Apibendrinant galima teigti, jog administracinių teismų įkūrimas Lietuvoje - tai tam tikrą Konstitucijoje ir tarptautinėje teisėje įtvirtintų žmogaus teisių apsaugos principų įgyvendinimo rezultatas. Administraciniai teismai labai svarbi teismų grandis, siekiant užtikrinti darną tarp visuomenės ir valstybės.

Viešojo administravimo subjektams įgyvendinant savo funkcijas kyla daug teisinių santykių, kurie glaudžiai siejasi su asmens kasdienybe. Todėl dažnai tokiuose santykiuose kyla konfliktų ir nesusipratimų. Asmuo lieka nepatenkintas viešojo administravimo subjekto priimtu sprendimu, valstybės tarnautojas gali būti nepatenkintas paskirta tarnybine nuobauda ar atleidimu iš valstybės tarnybos ir kiti panašūs atvejai. Taigi dėl tokių nepasitenkinimų kyla konfliktai. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme (Žin. 2000, Nr. 85-2566) tokie konfliktai įvardinti administraciniais ginčais. To paties įstatymo 2 str. 17 p. įtvirtinta, jog „Administraciniai ginčai – asmenų konfliktai su viešojo administravimo subjektais arba konfliktai tarp nepavaldžių vienas kitam viešojo administravimo subjektų“. Prie administracinių ginčų taip pat priskiriami ir tarnautojų ginčai su administracija bei rinkimų ginčai. Taip pat išskiriami mokestiniai ginčai, kylantys tarp mokesčių mokėtojo ir mokesčių administratoriaus dėl sprendimo, dėl patikrinimo akto tvirtinimo ar kito panašaus pobūdžio sprendimo, pagal kurį mokesčių mokėtojui iš naujo apskaičiuojamas ir nurodomas sumokėti mokestis, taip pat dėl mokesčių administratoriaus sprendimo atsisakyti grąžinti (įskaityti) mokesčio permoką (skirtumą). Tuo tarpu tarnybiniai ginčai – valstybės tarnautojų, turinčių viešojo administravimo įgaliojimus, ginčai su administracija, susiję su tarnautojo statuso įgijimu, pasikeitimu ar praradimu ir drausminio poveikio priemonių taikymu. Taigi matyti, jog šiuose ginčiuose būtinai dalyvauja viešojo administravimo subjektas arba asmuo, kuriam suteikti viešojo administravimo įgaliojimai. Buvusio vyriausiojo administracinio teismo pirmininko V. Valančiaus nuomone, administraciniai teismai nagrinėja ginčus, kylančius viešojo administravimo subjektui įgyvendinant funkcijas viešojo administravimo srityse. V. Valančius pabrėžia, kad administraciniai teismai nagrinėja ginčus, kuriuose viena iš šalių yra valstybė, savivaldybė arba valstybės ar savivaldybės institucija, įstaiga, tarnyba, ir kurie kyla šiems

subjektams įgyvendinant viešosios valdžios funkcijas³. Todėl vienas iš administracinių teismų uždavinių – ginti asmenis nuo viešojo administravimo subjekto neteisėtų veiksmų. Pasak V. Valančiaus, valstybė stipresnis subjektas, todėl tam reikalingas teismas, kuris būtų aktyvus kiekviename byloje ir neperžengdamas savo kompetencijos rinktų įrodymus, jei šalis jų negali pateikti. Tai būtina, nes silpnesnioji šalis – pilietis, valstybės tarnautojas arba mokesčių mokėtojas kartais tiesiog nepajėgia tų įrodymų išreikalauti. LVAT (2013) pateikia sąrašą skundų (prašymų), kuriuos nagrinėja administraciniai teismai:

1) valstybinio ir savivaldybių administravimo subjektų, pvz., ministerijų, departamentų, inspekcijų, tarnybų, komisijų ir kitų centrinių ar teritorinių valstybės bei savivaldybių institucijų, priimtų individualių administracinių aktų ir veiksmų teisėtumo, taip pat dėl minėtų subjektų atsisakymo ar vilkinimo atlikti jų kompetencijai priskirtus veiksmus teisėtumo ir pagrįstumo;

2) turinės ir neturtinės žalos atlyginimo, kada ji buvo padaryta neteisėtais valstybės ar vietos savivaldos institucijų veiksmais ar neveikimu viešojo administravimo srityje;

3) mokesčių, rinkliavų sumokėjimo, grąžinimo ar išieškojimo ginčus;

4) tarnybinius ginčus (kai viena iš ginčo šalių yra valstybės tarnautojas);

5) rinkimų ir referendumo įstatymo pažeidimus;

6) užsieniečių skundus dėl leidimo gyventi Lietuvoje ar pabėgėlio statuso nesuteikimo ar panaikinimo;

7) kitus ginčus, kurie nurodyti Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 15 str.

Taigi skirtingai nei bendrosios kompetencijos teismai, kuriuose nagrinėjamos baudžiamosios ir civilinės bylos, administraciniuose teismuose sprendžiami ginčai, kurie kyla būtent vidaus ir viešojo administravimo bei valdymo srityse. Lyg ir viskas būtų aišku, jog bendrosios kompetencijos teismai nagrinėja minėtas baudžiamąsias ir civilines bylas, tačiau Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (Žin., 1994, Nr. 46-851) 15 str. numatyta, jog apylinkių teismai taip pat nagrinėja ir administracinių teisės pažeidimų bylas. Ši naujovė atsirado 2011 m. sausio 1 d. įsigaliojus Teismų įstatymo ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau ATPK) pakeitimams, taigi nuo 2011 m. administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai, tačiau skundai gauti iki 2011 m. pradžios, ar bylos, kuriose administracinio teisės pažeidimo protokolai surašyti iki naujojo įstatymo įsigaliojimo, nagrinėjami apygardos administraciniuose teismuose. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT) vadovas G. Kryževičius(2013) teigia, kad perskirsčius bendrųjų ir administracinių teismų kompetencijas

³ Infolex interviu su V. Valančiumi (2008). [Internete]. [Žiūrėta 2014-01-05]. Prieiga per internetą: <[31](http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ved=0CDEQFjABOAO&url=http%3A%2F%2Fieva.home.mruni.eu%2Fwpcontent%2Fuploads%2F2008%2F10%2Finfolexinterviu.doc&ei=xdnwUq7_HsbR7Aae_oHoBQ&usq=AFQjCNGOYGG6T3acKXBgR8oB1Ia1IvAc3w&sig2=BfBAVCzRxqnipR-VLotuXw>></p></div><div data-bbox=)

„sudarytos sąlygos nuosekliai atitinkamų teismų specializacijai, subalansuotas specializuotų teismų teisėjų darbo krūvis, tuo pačiu užtikrinant, kad šios kategorijos bylos būtų nagrinėjamos per įmanomai trumpiausią laiką“⁴. Tačiau remiantis Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. veiklos apžvalga darytina išvada, kad nors nuo 2011 m. administracinių teisės pažeidimų bylas nagrinėja bendrosios kompetencijos teismai, tačiau Vilniaus apygardos administraciniame teisme teisėjų darbo krūvis, kaip buvo tikėtasi nesumažėjo.

LR ATPK 9 str. apibrėžtas administracinis teisės pažeidimas: „Administraciniu teisės pažeidimu (nusižengimu) laikomas priešingas teisei, kaltas (tyčinis arba neatsargus) veikimas arba neveikimas, kuriuo kėsiamasi į valstybinę arba viešąją tvarką, nuosavybę, piliečių teises ir laisves, į nustatytą valdymo tvarką, už kurį įstatymai numato administracinę atsakomybę.“ 2001 m. savo veiklą pradėjus administraciniams teismams iškilo jų kompetencijos atribojimo problema. V. Valančius (2004, p. 75) pabrėžia, kad administracinio teismo atliekama funkcija išties panaši į bendrosios kompetencijos teismų, t.y. išsprendžiamas dviejų šalių ginčas. Lyginant administracinius ginčus su civiliniais ginčais, pabrėžtina, jog administraciniams ginčams būdinga, kad viena ginčo šalis – viešojo administravimo institucija, o pats ginčas kilęs iš viešosios teisės reglamentuojamų santykių. Kalbant apie administracinių pažeidimų bylas, kurios priskiriamos administraciniams teismams, taip pat turi nemažai bendra su baudžiamuoju procesu. Nors įstatymiškai ir buvo sureguliuota kuriam teismui kokia byla priklauso, tačiau vis tiek iškyla nemažai atvejų, kai tas pats ginčas gali būti priskirtas bendrosios kompetencijos teismui ir specializuotos kompetencijos teismui. J. Špūraitės (2010, p. 4) manymu, tokia situacija susidaro kai ieškovas (kalbant apie administracinius teismus – pareiškėjas) viename ieškinyje (administraciniam teismui pareiškėjas pateikia prašymą arba skundą) suformuluoja reikalavimus, kylančius tiek iš viešosios, tiek iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių. LAT ne kartą yra pasisakęs, kad tokiais atvejais reikėtų vadovautis absorbcijos principu, t.y. jeigu pagrindinis ginčo klausimas kyla iš privatinų teisinių santykių, byla turėtų būti nagrinėjama bendrosios kompetencijos teismuose.

Tam, kad nekiltų nuolatinių ginčų tarp minėtų dviejų kategorijų teismų administracinių teismų įsteigimo įstatymu, buvo įkurta Specialioji teisėjų kolegija, į kurią pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 21 str. 3 d. įeina LAT civilinių bylų skyriaus pirmininkas, LVAT pirmininko pavaduotojas ir po vieną šių teismų pirmininkų paskirtą teisėją.

I. Deviatnikovaitė (2009, p. 168) išskiria keletą kriterijų, kuriais būtent vadovaujasi Specialioji teisėjų kolegija:

1. Specialioji teisėjų kolegija ne kartą yra pažymėjusi, kad bylų priskyrimą administracinių

⁴ Kryževičius, G. Lemiamas žingsnis – teismų reforma [Internet]. [žiūrėta 2014-01-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/gkryzevicius-lemiamas-zingsnis-teismureforma.d?id=60284269#ixzz2sU2xOyQ5>>

teismų kompetencijai turi lemti keliamo ginčo administracinis teisinis pobūdis ir kilmė. Administracinio teismo ir bendrosios kompetencijos teismo jurisdikcijos atskyrimo kriterijus yra ne vien tik vieno iš ginčijamo teisinio santykio subjektų ypatumai (pvz. tai yra viešojo administravimo subjektas), bet ir teisinio santykio, iš kurio kilo ginčas, prigimtis ir pobūdis. Taigi, tai, kad viena iš šalių yra viešojo administravimo subjektas, nenulemia teisinių santykių prigimties.

2. Speciali teisėjų kolegija 2006 m. lapkričio 27 d. nutartyje akcentuoja, kad sprendžiant bylos teisingumo klausimą, svarbu išsiaiškinti, iš kokių teisinių santykių – civilinių ar administracinių – suinteresuotas asmuo kelia savo reikalavimus. Kai ginče keliami tiek administracinio teisinio, tiek civilinio teisinio pobūdžio reikalavimai, ginčas nagrinėtinas bendrosios kompetencijos teisme (LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-560/2008; LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2006).

3. Pabrėžtina, kad viešojo administravimo institucijai dalyvaujant civiliniuose teisiniuose santykiuose, ji veikia ne kaip viešojo administravimo subjektas, tačiau kaip civilinių teisinių santykių subjektas. (Specialiosios teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 13 d. nutartis).

4. Visi ginčai, kylantys viešojo administravimo subjektui valdant turtą - civilinės teisinės prigimties (pvz. Specialiosios teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis).

5. Paslaugų teikimas - civilinės teisės reguliavimo dalykas ir negali būti laikomas nei viešuoju, nei vidaus administravimu, todėl ginčai, kylantys tarp paciento ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos dėl sveikatos priežiūros paslaugų teikimo ar neteikimo - civilinio teisinio pobūdžio (Specialiosios teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis).

V. Valančiaus (2004, p. 77) manymu ginčo priskyrimą administracinių teismų kompetencijai lemia du pagrindiniai kriterijai: 1) ginčo subjektinė sudėtis; 2) teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis. Minėto autoriaus nuomone, kompetencijos atribojimo ginčų gerokai sumažėtų, jei subjektinė ginčo sudėtis būtų laikoma pakankamu kriterijumi, lemiančiu ginčo priskyrimą konkrečiam teismui, o teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis neturėtų reikšmės.

1.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ TOBULINIMAS VIEŠAJAME VALDYME

1.2.1. Neturtinės žalos sąvokos sisteminė analizė

Neturtinės žalos atlyginimas - savarankiškas teisių gynimo būdas. Paprastai neturtinės žalos aiškinimas - teisės doktrinos bei teismų praktikos išvadų rezultatas, t.y. per teismų praktiką ši sąvoka analizuojama bei detalizuojama. Iki naujojo LR CK įsigaliojimo neturtinės žalos sąvoka Lietuvos įstatymuose nebuvo įtvirtinta, pvz. 1964 m. LR CK 539 str. buvo įtvirtintos tokios sąvokos kaip „nematerialinė žala“ ir 7¹ str. „moralinė žala“. Ko gero didžiajai daliai visuomenės „moralinė žala“ pirmiausiai asocijuojasi su dorove, morale, su tai kas teisinga bei neteisinga. Štai 1998 m. gegužės 15 d. nutarime Nr. 1 LAT senatas pateikė tokį moralinės žalos apibrėžimą: „moraline žala laikomi: asmens dvasinis skausmas, išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas, gero vardo praradimas ir pan., padaryti veiksmais, kuriais pažeista asmens garbė ir orumas, privataus gyvenimo neliečiamumas“. Taigi, kaip jau buvo minėta pati neturtinės žalos samprata Lietuvos įstatymuose nebuvo pateikiama iki 2001 m. įsigaliojusio naujojo LR CK. Įsigaliojus naujam LR CK, seniau vyravusi samprata buvo pervardinta į neturtinę žalą, tačiau čia iškyla tam tikrų problemų, nes vienuose teisės aktuose vyrauja moralinė žala, tuo tarpu kituose neturtinė žala.

Visų pirmą moralinės žalos sąvoka paminėta šalies konstitucijoje, kurios 30 str. 2 d. paminėta „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą numato įstatymas“. Kaip jau buvo minėta moralinės žalos sąvoka buvo įtvirtinta ir daugelyje įstatymų bei poįstatyminių aktų, pvz. senos redakcijos Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme, Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatyme, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme. 2006 m. sausio 16 d. nutarime Konstitucinis teismas pabrėžė, kad „konstitucija neužkerta kelio įstatymuose bei kituose teisės aktuose tiems patiems reiškiniams apibūdinti vartoti kitokius nei konstitucijos tekste žodžius arba formuluotes“, taigi Konstitucijos 30 str. 2 d. minimos žalos rūšys įstatymuose gali būti įvardijamos ir kitokiais terminais, jeigu tik šie nepaneigiama arba neiškreipiama šių žalos rūšių konstitucinės sampratos.

Tačiau visgi verta giliau paanalizuoti šias dvi sampratas - moralinė ir neturtinė žala, kuri jų priimtinesnė ir tikslesnė vartojimui? D. Mikelėnienė ir V. Mikelėnas (1998, p. 2) akcentuoja, jog sąvoka „neturtinė žala“ tikslesnė ir priimtinesnė nei „moralinės žalos“ terminas. Šiai autorių nuomonei pritaria ir R. Volodko (2010, p. 39), kuri teigia, kad „žala negali būti padaroma moralei: ji gali būti padaroma nebent moralės saugomai vertybei (žmogaus garbei, orumui, laisvei ir kt.)“.

Kalbant apie juridinius asmenis moralinė žala kaip sąvoka apkritai nėra tinkama, kadangi ji

vartotina tik kalbant apie žmogų bei jo dorovines nuostatas.

LR CK 6.250 str. 1 d. įtvirtinta, jog neturtinė žala tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita. Žvelgiant į kodekse pateiktą apibrėžimą galima daryti išvadą, jog įstatymo leidėjas nepateikia baigtinio padarinių sąrašo patyrus neturtinę žalą, tokiu būdu palikdamas teisę teismui įvertinti konkrečias aplinkybes (išsamiau apie visas šias aplinkybes bus analizuojama sekančiame poskyryje). Štai A. Rudzinskas (2001, p. 69) teigia, kad „neturtinė žala tai ne kas kita kaip pakenkimas fizinio asmens sveikatai, o tiksliau psichinei sveikatai, kuri yra valstybės teisinės apsaugos objektas.“ Reikia pabrėžti, kad konstitucijoje įtvirtintos tokios saugomos vertybės kaip sveikata ir šeima. Taigi A. Rudzinsko nuomone tiksliausiai neturtinę žalą galima apibūdinti kaip psichinę žalą, nes tuomet suprantama, koks teisinės apsaugos objektas pažeistas. Tuo tarpu Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau EŽTT) numato, jog neturtinė žala apima ir traumas, nerimą, neteisybės ir bejėgiškumo jausmą, nepatogumus ir sielvartą. Taigi sąvoka „neturtinė žala“ kur kas tikslesnė jau vien dėl to, kad gali būti padaroma tiek fiziniam, tiek ir juridiniam asmeniui, kurio atžvilgiu moralinės žalos sąvoka kaip jau minėta nevertotina. Be to, neturtinė žala atsiranda pažeidus ne tik asmenines neturtines vertybes, bet ir padarius turtinę žalą, pvz. sunaikinus žmogaus turtą padaroma ne tik turtinė žala, bet nukentėjusysis patiria didesnę arba mažesnę dvasinę traumą, baimę. Taigi, „moralinės žalos“ sąvokos vartojimo derėtų atsisakyti, dėl įvardintų priežasčių, nors reikia pažymėti, kad ir šiandien neišvengiamas šios sąvokos vartojimas net tarp garsiausių mūsų šalies teisės teoretikų, pvz. prof. A. Vaišvilos.

Be moralinės žalos, neturtinės žalos sąvokų dar vartojama „asmeninės žalos“ sąvoka. Anot R. Volodko (2010, p. 46) „asmeninės žalos“ sąvoka vartojama norint pabrėžti, kad žala padaryta ne turtui, o būtent asmeniui – jo gyvybei, sveikatai ar dvasinei būsenai. R. Volodko gilindamasi į asmeninės žalos bei neturtinės žalos sąvokas pabrėžia, jog fizinė žala dažnai reiškia, jog asmuo, be fizinės negalios ir fizinio skausmo, taip pat patiria ir dvasinius išgyvenimus, ir būtent todėl, siekiant išvengti galimo tos pačios sąvokos daugiareikšmiškumo, nevienodo apibrėžimo ir yra tiksliausia vartoti sąvoką neturtinė žala, ją suvokiant kaip pabrėžia D. Mikelėnienė (1998, p. 3) „asmeninės žalos rūšį, pasireiškiančią neturtinio pobūdžio pradimais dėl pakenkimo asmeninėms neturtinėms vertybėms ar dėl neteisėto fizinio poveikio asmens kūnui“.

Apžvelgus teisės teoretikų bei praktikų pasisakymus dėl neturtinės žalos sampratos, būtina paanalizuoti teismų praktiką.

2006 m. lapkričio 9 d. nutartyje *N.N. v. UAB „Statiol Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-337/2006 LAT konstatavo, jog neturtinė žala tai ne bet koks asmeniui padarytas neigiamas poveikis. Vienkartiniai arba trumpalaikiai išgyvenimai arba emocijos, kurios nesunkiai įveikiamos nėra neturtinė žala. Neturtinė žala konstatuojama tuomet, kai ją darantys veiksmai bei veiksniai

intensyvūs, o ne mažareikšmiai, kai jie yra nepriimtini teigiamos reputacijos ar asmens gero vertinimo požiūriu ir gali būti įvertinti pinigais, atsižvelgiant į pažeistų vertybių pobūdį, taip pat ir pakenkimo intensyvumo trukmę. Minėtas teismas išskyrė neturtinės žalos kaip teisinės kategorijos požymius, kurie taip pat labai svarbūs neturtinės žalos sampratai:

- 1) neturtinė žala turi būti atlyginama pažeidus įstatymo saugomą interesą;
- 2) apibrėžta, tai reiškia, kad žala turi būti reali;
- 3) asmeninė, t.y. žala atlyginama tam, kam padaryta.

Sekančioje LAT priimtoje 2005 m. balandžio 18 d. nutartyje, byloje *L. Z., M. Z., V. Z., G. Z. v. VŠĮ „Marijampolės ligoninė“*, bylos Nr. 3K-7-255/2005 pabrėžta, kad fiziniam asmeniui neturtinė žala padaroma fizinio ir dvasinio pobūdžio pakenkimais, kurie sukelia kančias ir išgyvenimus. Tai gali pasireikšti kaip: fizinis skausmas, kūno sužalojimas, organizmo vientisumo pažeidimas, taip pat juos lydintys dvasiniai išgyvenimai. Sužalojus sveikatą asmuo įvertina įvykusius padarinius, tačiau jeigu įvykę sužalojimai rimti, juk jis pergyvena ir dėl ateities, pvz. kaip skausmo sukėlimas arba kūno sužalojimas paveiks tolesnę jo sveikatos būklę. Taigi, jeigu fiziniai sužalojimai sunkūs ir iš karto neįmanoma pašalinti jų pasekmių, pvz., lieka randai, kuriuos pašalinti galima tik atlikus operacijas, tai be išgyvenimų dėl pačio sužalojimo, prie neturtinės žalos gali būti priskiriami išgyvenimai dėl būsimų pasekmių – kaip sužalojimas paveiks sveikatą ateityje, ar sužalojimo pasekmės pavyks galutinai pašalinti darant, pvz. plastines operacijas, išgyvenama jau vien dėl to, kad apskritai tokias operacijas reikės daryti, nes jos sukelia papildomų fizinių bei finansinių pasekmių.

Apžvelgiant užsienio valstybės neturtinę, moralinę žala suprantama panašiai kaip ir Lietuvoje. Vokietijoje neturtinės žalos atlyginimą reglamentuoja 1896 m. civilinis kodeksas (vok. *Bürgerliches Gesetzbuch*) ir šiam institutui skirtas 27 skyrius „Deliktai“. Žala atlyginama jeigu atsiranda, pvz. pažeidus asmens kūno neliečiamybę, sveikatos sužalojimo atveju, neteisėtu laisvės atėmimo atveju, kai moteris prievarta verčiama turėti nesantuokinius lytinius santykius.

Prancūzijos civilinis kodeksas, kuris priimtas 1804 m. ir dar vadinamas Napoleono kodeksu, konkretaus paragrafo ar straipsnio, kuris apibūdintų neturtinę žalą ir jos atlyginimą neturi. Anot A. Rudzinsko (2001, p.72) Prancūzijoje nuo XIX a. teismai taiko moralinės žalos atlyginimą, remdamiesi principu, kad visokia žala įstatymo nustatytais atvejais turi būti atlyginta. Prancūzijos civilinio kodekso 1382 paragrafe pabrėžiama, jog kiekviena veika, dėl kurios padaroma žala, įpareigoja kaltą asmenį atlyginti žalą. A. Rudzinskas (2001, p. 72) cituodamas G. Legier (1998, p. 18) teigia, kad žala Prancūzijoje skirstoma į šias kategorijas:

1. moralinė žala atlyginama pažeidus asmens garbę, privatų gyvenimą ir kitais asmens teisių pažeidimo atvejais, taip pat priskiriamas skausmas dėl artimojo netekties;
2. nematerialinė žala, kurią sudaro žala dėl fizinių kančių ir estetinė žala.

Štai 1994 m. Rusijos civilinio kodekso 151 str. įtvirtinta, kad neturtinė žala tai asmens patirti fiziniai ir dvasiniai išgyvenimai.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad neturtinė žala tiek užsienio teisėje, tiek ir Lietuvos teisinėje sistemoje apima tam tikrus neigiamus žmogaus psichikos pasikeitimus, kurie įvyksta jo sąmonėje pažeidus neturtines vertybes. Kaip jau buvo minėta prie neturtinės žalos gali būti priskiriami tokie išgyvenimai, kaip susirūpinimas būsimomis pasekmėmis. Būtina pabrėžti, kad susirūpinimas dėl būsimų fizinio sužalojimo pasekmių šalinimo negali būti vertinamas kaip būsima neturtinė žala. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai vieno asmens turtinių vertybių pažeidimu padaroma neturtinės žalos papildomai ir kitam asmeniui, kuris artimai susijęs su nukentėjusiuoju, pvz. minėtoje Zdanių byloje neturtinė žala buvo priteista ir tėvams, kurie patyrė didžiulius išgyvenimus dėl savo naujagimių.

1.2.2. Neturtinės žalos atlyginimo tikslai

Pagal LR CK 6.250 str. 2 d. nuostatą, neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais. Teismas, nustatinėdamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į tam tikrus kriterijus, t.y. pasekmes, žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, tačiau detaliau apie visus šiuos kriterijus ir jų įtaką neturtinės žalos dydžiui bus aptariama vėlesniame poskyryje.

Apžvelgus teismų praktiką, mokslines publikacijas neturtinės žalos tema, įstatyminę bazę galima daryti išvadą, jog *neturtinės žalos pagrindinis tikslas – kompensacinis, t.y. norima grąžinti nukentėjusįjį asmenį į status quo*⁵. Priteisdami neturtinę žalą teismai vadovaujasi LR CK 6.251 str., kuriame įtvirtintas visiškos žalos atlyginimo principas. Tačiau neturtinės žalos atlyginimo atveju visiškos žalos atlyginimo principas negali būti taikomas visa apimtimi, nes neįmanoma neturtinę žalą tiksliai įvertinti pinigais. Dėl tinkamo neturtinės žalos dydžio sprendžia teismas. Aptariant neturtinės žalos sampratą buvo pabrėžta, jog neturtinė žala tai dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas ir kt. ir visus šiuos išgyvenimus įvertinti pinigais pakankamai sudėtinga. LAT savo praktikoje, pvz. 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis byloje, *K.R. v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 3K-3-604/2005; 2003 m. kovo 26 d. nutartis byloje, *N.Ž. v. UAB "Vilniaus troleibusai", akcinė draudimo bendrovė "Preventa"*, bylos Nr. 3K-3-371/2003; 2004 m. vasario 18 d. nutartis byloje, *O.R., M. R., V. R., J. K., N.K. v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, VŠĮ Vilniaus infekcinė universitetinė ligoninė*, bylos Nr. 3K-3-16/

⁵ status quo [lot. padėtis, kuri yra], faktinė arba teisinė padėtis, kurią norima išsaugoti arba atkurti. [Internete]. [žiūrėta 2013-12-19]. Prieiga per internetą: < <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Status+quo&wid=18632> >

2004 akcentuoja, jog teismo pareiga nustatyti teisingą kompensaciją už patirtus neturtinius išgyvenimus, praradimus, parenkant tokią piniginę kompensaciją, kuri kuo teisingiau kompensuotų nukentėjusiam padarytą žalą.

S. Cirtautienės (2008, p. 70) manymu teisingos kompensacijos parinkimas Lietuvoje, ypač išplėtotas sveikatos sužalojimo bylose. LAT 2006 m. spalio 30 d. nutartyje, *Z. J. v. UAB „Rejona“*, bylos Nr. 3K-3-540/2006 akcentuojama, jog priteisiamos piniginės kompensacijos už neturtinę žalą paskirtis – sudaryti materialias prielaidas iš naujo sukurti tai, ko jau negalima susigrąžinti, kuo teisingiau atlyginti tai, ko žmogui neretai apskritai niekas, jokie pinigai ir joks materialus turtas, negali atstoti. Šiai teismo nuomonei pritaria ir S. Cirtautienė. Tačiau LAT pabrėžia, kad negalima prašyti atlyginti neturtinę žalą, kurios suma peržengtų visas protingumo ribas. Jeigu taip atsitiktų ir teismas tokią nerealią sumą priteistų, tuomet gali būti paneigta visa neturtinės žalos atlyginimo esmė. Svarbiausia tai, kad teismas nustatytų teisingą neturtinės žalos atlyginimą, vadovaudamasis ne tik jau anksčiau minėtais kriterijais, bet ir vadovautųsi teisingumo, sąžiningumo, protingumo principais bei siektų išlaikyti pusiausvyrą tarp ieškovo ir atsakovo, taip pat atsižvelgtų ir į ekonominį, socialinį valstybės pajėgumą.

Teismams priteisiant neturtinę žalą kyla tam tikrų nesusipratimų, ypač kalbant apie neturtinės žalos kriterijus, kurių išsamaus sąrašo nėra. Teismai pabrėžia, kad neturtinės žalos dydis nustatomas vadovaujantis LR CK 6.250 str. 2 d. įtvirtintais bendraisiais neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijais. Šio straipsnio 2 d. nustatyta, kad teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti: į pasekmes, žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, taip pat į protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijus, tačiau šioje normoje nepateiktas išsamus neturtinės žalos dydžio kriterijų sąrašas, nes, priklausomai nuo bylos aplinkybių, teismas gali pripažinti ir kitus neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo kriterijus. Šie kriterijai išties kelia abejonių, kaip pavyzdys gali būti sveikatos sužalojimo atvejai arba gyvybės atėmimo atvejai. Skirtumai tarp skirtingos kompetencijos teismų gana akivaizdūs, nes kartais tos pačios kategorijos bylose matyti skirtingos priteistos neturtinės žalos atlyginimo sumos. Lietuvoje vertėtų sukurti tokią neturtinės žalos atlyginimo sistemą, kuri būtų lygiateisė ir nediskriminuojanti.

1.2.3. Neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų problematika Lietuvoje

Nustatyti teisingą neturtinės žalos dydį - teismo pareiga. LR CK 6.250 str. 2 d. numatyti bendri neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai: 1) padariniai; 2) žalą padariusio asmens kaltė; 3) žalą padariusio asmens turtinę padėtį; 4) padarytos turtinės žalos dydis; 5) kitos turinčios reikšmės bylai aplinkybės; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai. Kadangi LR CK nėra įtvirtinto išsamaus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų sąrašo, teismas kiekvienu

nagrinėjamu bylos atveju gali pripažinti svarbiomis ir kitas aplinkybes. Neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai numatyti ir kituose teisės aktuose, štai Lietuvos Respublikos žalos atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymo 4 str. nustatyti ne teismo tvarka atlyginamos žalos dydžio nustatymo kriterijai: kaltinimo sunkumas; paskirtos bausmės arba nuobaudos dydis; neteisėto laisvės atėmimo, neteisėto kardomojo kalinimo (suėmimo); neteisėto sulaikymo arba neteisėtos administracinės nuobaudos – arešto – laikas; informacijos apie neteisėtą nuteisimą, neteisėtą kardomąjį kalinimą (suėmimą), neteisėtą sulaikymą, neteisėtą procesinių prievartos priemonių pritaikymą arba neteisėtą administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimą, viešas paskelbimas ir kiti neturtinės žalos padariniai, taip pat kitokios aplinkybės. Šiame poskyryje bus trumpai apžvelgiami pagrindiniai neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai ir jų problemos.

1) Vienas iš kriterijų, reikšmingų neturtinės žalos dydžiui nustatyti - **žalą padariusio asmens kaltė**. LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 18 d. nutartyje, *L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VŠĮ Marijampolės ligoninė*, bylos Nr. 3K-7-255/2005, teismas pabrėžė, jog kaltė civilinėje atsakomybėje pasireiškia tyčia arba neatsargumu, o pastarasis skirstomas į paprastą ar didelį neatsargumą. Nustatydamas neturtinės žalos dydį teismas turi atsižvelgti į žalą padariusio asmens kaltės formą. Jeigu asmuo veikia neteisėtai ir siekdamas padaryti žalą, tai jo veiksmai tyčiniai, o jeigu konkrečioje situacijoje neužtikrinamas būtinas atidumas ir rūpestingumas, tai - neatsargumas. Didelis neatsargumas gali būti, kai asmuo neužtikrina paprasčiausių rūpestingumo bei atidumo reikalavimų laikymosi. Neturtinę žalą padariusio asmens veiksmų požiūriu turi būti vertinama, kokio laipsnio rūpestingumo ir atidumo pareiga jam priskirta. Kalbant apie žalą padariusio asmens kaltę ji turėtų būti vertinama tik tiek, kiek padėtų nustatyti neigiamų padarinių dydį, bet jokia būdu nesiekti nubausti asmenį. Ypač tai būdinga baudžiamosiose bylose, kur artimiesiems priteisiamos išties didelės neturtinės žalos sumos, todėl susidaro įspūdis, jog neturtinės žalos tikslas tampa nebe kompensacinis, o baudinis. (Pvz. 2009 m. kovo 16 d. LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos priimta nutartis byloje Nr. 3K-3-103/2009 – 1 00 000 tūkst. Lt (gyvybės atėmimo atveju); 2006 m. lapkričio 30 d. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendis byloje Nr. 1A-486/2006 – 50 000 tūkst. Lt (gyvybės atėmimo atveju); dėl sveikatos sutrikdymo priteisiamų neturtinės žalos sumos svyruoja nuo 2 000 tūkst. Lt iki 100 000 tūkst. Lt.⁶). Pagrindinis tokių priteisiamų sumų motyvas, jog gyvybė ir sveikata - svarbiausios vertybės. Neturtinė žala gyvybės netekimo atveju priteisiama mirusiojo artimiesiems, o ne tiesiogiai asmeniui ir deja dažnai pasitaiko atveju kai mirusįjį ir jo artimąjį nesiejo glaudus emocinis ryšys.

Visuomet reikia prisiminti, jog neturtinės žalos pagrindinis tikslas – kompensacinis, o ne

⁶ Išmokos už neturtinę žalą 2009-2010 m. baudžiamosiose bylose dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo [Internete]. [žiūrėta 2014-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/21Priedai.pdf>>

baudinis. Atlyginant neturtinę žalą į kaltės kriterijų teismas turėtų atsižvelgti labiau, kai kaltė – tyčinio pobūdžio.

2) Sekantis kriterijus - **žalą padariusio asmens turtinė padėtis**. LAT ne kartą yra pažymėjęs, kad žalą padariusio asmens turtinė padėtis sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo atveju negali būti lemiamu kriterijumi nustatant neturtinės žalos dydį. Esminis neturtinės žalos atlyginimo kriterijus, sužalojus sveikatą - sužalojimo pasekmės ir dėl to patirti dvasiniai išgyvenimai. Pavyzdžiui jeigu žalą padarė juridinis asmuo, finansuojamas iš valstybės biudžeto, netgi atsižvelgiant į jo turtinę padėtį (turimos skolos), negali būti pagrindas žymiai sumažinti atlygintinos neturtinės žalos dydį (LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis byloje *N.Ž. v. UAB „Vilniaus troleibusiai“*, bylos Nr. 3K-3-371/2003; LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis byloje *A.M., V. K. v. VŠĮ Šiaulių rajono pirminės sveikatos priežiūros centras*, bylos Nr. 3K-3-511/2004). Tačiau jau ne kartą minėtoje byloje *L.Z., M.Z., V.Z.,G.Z. v. VŠĮ Marijampolės ligoninė*, teismas konstatavo: „Neturtinės žalos dydis yra nustatomas pagal bylai reikšmingų aplinkybių visumą. Tai reiškia, kad teismo sprendime turi būti išvardyti ir pasverti argumentai, dėl kurių žalos dydis gali būti nustatomas didesnis, ir motyvai, dėl kurių žalos atlyginimo dydis gali būti mažesnis. Tai priklauso nuo pažeistų vertybių, atsiradusių pasekmių ir kitų kriterijų. Neturtinė žala padaroma dėl sukeliamų išgyvenimų, bet paveikiant skirtingus gėrius, turinčius didesnę ar mažesnę vertę asmeniui. Jeigu išgyvenimai sukeliama dėl asmeniui gyvybiškai svarbių dalykų – sveikatos sužalojimo, pavojaus sukėlimo gyvybei, tai išgyvenimai, ypač dideli“. Kadangi gyvybė ir sveikata, ypač saugotinos vertybės, todėl priteisiant neturtinę žalą asmens padariusio žalą turtinė padėtis nelaikomas reikšmingu kriterijumi. Tačiau šioje nagrinėjamoje byloje atsakovas įrodinėjo turimus įsiskolinimus kreditoriams ir nepakankamą finansavimą iš biudžeto. Ieškovai prašė priteisti iš atsakovo VŠĮ Marijampolės ligoninės 1 000 000 Lt neturtinės žalos atlyginimą. Atsakovas teigė, jog jeigu bus priteistos tokios sumos, jis tiesiog bankrutuos. Teismas atsakovo pusę palaikė ir akcentavo, jog priteisus iš atsakovo milijoninę sumą, nukentėtų daugelio kitų ligonių interesai, nes nebūtų suteikiamos visos reikiamos paslaugos, taip pat nukentėtų bendra sveikatingumo veikla rajone. Taip pat atsižvelgtina ir į visos visuomenės pragyvenimo lygį, nes didžioji dalis Lietuvos gyventojų vieno milijono negalėtų uždirbti per visą savo gyvenimą. Teismas šioje byloje šiek tiek susipainiojo, prieš tai teigęs, jog atsakovo turtinė padėtis mažai reikšmingas kriterijus, tačiau vėliau šis kriterijus jau tapo itin reikšmingas, todėl galiausiai vaikams priteisė po 200 000 Lt, o tėvams – po 50 000 Lt.

3) **Padarytos turtinės žalos dydis**. Teismas nustatinėdamas neturtinės žalos dydį atsižvelgia ir į padarytos turtinės žalos dydį, tačiau ne visais atvejais, nes asmuo gali prašyti atlyginti tik neturtinę žalą.

4) **Kitos aplinkybės turinčios įtakos bylai**. Prie šių aplinkybių būtų galima priskirti šalies

ekonominio gyvenimo rodiklius, bendrą pragyvenimo lygį, vidutines gyventojų pajamas ir kitus ekonominio pobūdžio faktorius. Šios paminėtos aplinkybės atspindi žalą padariusio asmens – valstybės - turtinę padėtį ir yra svarbūs teisingos kompensacijos parinkimo atžvilgiu. Kai nagrinėjama byla ne prieš valstybę, o prieš viešąją įstaigą, teikiančią sveikatos priežiūros paslaugas ir savarankiškai atsakančią už savo prievoles, tai didesnę reikšmę turi tiesioginio skolininko turtinė padėtis, o ne apibendrinti valstybės ekonominės padėties rodikliai. Nustatant neturtinės žalos dydį teismas atsižvelgia ir į žalą padariusio asmens ir nukentėjusiojo savybes, pvz. amžius, lytis, socialinis statusas, profesija, dorovinės, socialinės, medicininės ir kitos savybės. (Cirtautienė, 2008, p. 199). Šie kriterijai nėra numatyti įstatyme kaip kriterijai, tačiau teismų praktikoje galima jų atrasti. Tačiau ar minėti kriterijai nėra diskriminaciniai? Štai LAT civilinių bylų teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 27 nutartyje, *J.R. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija ir Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, bylos Nr. 3K-3-155/2001 buvo pabrėžta, kad LR CK nenumatyta asmens socialinės ar visuomeninės padėties kaip kriterijaus, kuriuo remiantis būtų galima sumažinti atlygintinos žalos dydį, todėl teismas akcentavo jog tokio pobūdžio kriterijai diskriminaciniai. Garbės ir orumo bylose, teismas nustatinėdamas žalos dydį atsižvelgia, pvz. į geranorišką žalą padariusio asmens atsiprašymą. Taip pat atsižvelgia teismas ir į subjektų pobūdį, pvz. jeigu neturtinės žalos reikalaujama iš valstybės institucijų ir jose veikiančių pareigūnų dėl kurių neatsakingo darbo kyla padariniai, jiems taikoma didesnė atsakomybė, o kalbant apie juridinius asmenis, kurie pvz. reikalauja neturtinės žalos atlyginimo dėl dalykinės reputacijos pablogėjimo tenka sunkesnis įrodinėjimo procesas.

5) **sqžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.** Kalbant apie šiuos kriterijus būtina pabrėžti, jog teismų praktikoje turi būti įvertinta kriterijų, turinčių įtakos neturtinei žalai nustatyti visuma ir neturi būti sureikšminamas nei vienas kriterijus atskirai. Teisingam neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymui svarbu, į kokias vertybes buvo kėsintasi ir koku būdu jos buvo pažeistos. Kiekvienu konkrečiu atveju pažeidžiama skirtinga įstatymu saugoma teisinė vertybė, taigi neturtinė žala patiriama individualiai, todėl be LR CK 6.250 str. 2 d. išvardytų ir teismo konkrečiu atveju pripažintų reikšmingomis aplinkybių, teismas privalo atsižvelgti į pažeistos teisinės vertybės pobūdį, specifiką (LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartis, byloje *N.V.K. v. Vilniaus universiteto Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institutas*, bylos Nr. 3K-3-416/2009; LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis, byloje *G.P. ir kt. v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 3K-3-539/2012). Teismas nustatinėdamas neturtinės žalos dydį gali sumažinti arba padidinti neturtinės žalos dydį, puikus pavyzdys gali būti LAT 2013 m. gegužės 23 d. priimta nutartis, byloje *Y.A. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-323/2013, kurioje ginčas kilo dėl neturtinės žalos dydžio aiškinimo ir taikymo. Ieškovas kreipėsi į teismą su ieškiniu atsakovui Lietuvos valstybei, atstovaujamai teisingumo ministerijos, prašydamas priteisti iš

atsakovo 3 000 000 Lt neturtinės žalos. Ieškovas nurodė, kad Vilniaus apskrities Valstybinės mokesčių inspekcijos 2002 m. spalio 17 d. nutarimu pagal LR ATPK 173 str. 3 d. (apgaulingas buhalterinės apskaitos tvarkymas siekiant nuslėpti arba nuslepiant nuo dešimties iki penkiasdešimties minimalių gyvenimo lygių dydžio sumos mokesčius, kurie turėjo būti sumokėti pagal įstatymus už tikrinamąjį laikotarpį) jam buvo paskirta 15 000 Lt bauda, kuri jam nepranešus buvo neteisėtai Šalčininkų rajono apylinkės teismo 2007 m. liepos 10 d. nutarimu pakeista 30 parų areštu. Ieškovas buvo uždarytas į areštinę, kur atliko administracinį areštą nuo 2007 m. rugpjūčio 17 d. iki 2007 m. rugpjūčio 24 d., t.y. 7 paras. Ieškovo teigimu, būdamas areštinėje, jis patyrė didelį dvasinį sukrėtimą, šoką, stresą, nepatogumų kilo dėl areštinėje esančių antisanitarinių sąlygų ir mažos erdvės. Taip pat jis jautė emocinę įtampą ir išgyveno dėl savo ateities. Ieškovo reikalaujama neturtinės žalos atlyginimo suma ištis išpūdinga. Pagal LAT praktiką šios kategorijos bylose vidutiniškai už vieną neteisėto suėmimo dieną priteisiama nuo 90 iki 200 Lt neturtinės žalos (LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 12 d. nutartis byloje *T. L. ir Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-390/2005; LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 8 d. nutartis byloje *V. G. ir Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-364/2008). EŽTT byloje *S. prieš Lietuvą*, pareiškimo Nr. 47679/99, už 36 mėnesius neteisėto įkalinimo priteisė 21 700 eurų (apie 70 Lt už vieną neteisėto įkalinimo dieną). Todėl LAT įvertinęs visas aplinkybes nusprendė, kad pirmosios instancijos teismo priteista 1000 Lt suma tinkama satisfakcija nukentėjusiajam.

Svarbiausia, kalbant apie neturtinės žalos atlyginimą yra tai, jog teismas sukurtų tokią kriterijų sistemą, kuri būtų teisinga ir nediskriminuojanti, nes iki šiol išlieka problema, jog dažnai pasitaiko atvejų kai bylos būna ištis panašios savo aplinkybėmis, tačiau nesuvokiama kodėl teismai kartais mažina ieškinyje prašomą sumą neatkreipdami dėmesio į tai, kad prašoma suma galbūt yra mažesnė nei suma, kuri būtų santykinai proporcinga ieškovo praradimams ir kuri būtų teisinga jam priteisti. Vienoje byloje eismo įvykio metu žuvus sūnui, jo motina prašė 300 000 tūkst. Lt neturtinės žalos, tačiau teismas nurodė, jog įvykio metu buvo kaltas ir žuvęs sūnus, todėl sumažino neturtinę žalą iki 100 000 tūkst. Lt, o štai kitoje byloje žuvus tėvui, jo vaikai pareiškė 20 000 Lt ieškinį, o teismas priteisė tik po 10 000 Lt. Sunkiai suvokiama kaip teismas vertina aplinkybes, o šie du atvejai ištis panašūs. Teismai savo sprendimuose paaiškina kodėl ieškinio suma per didelė, tačiau paties teismo parinkta suma dažniausiai nėra paaiškinama.

1.2.4. Subjektai, turintys teisę į neturtinės žalos atlyginimą

T. Pukšmys (2009, p. 40) cituodamas R. Volodko, nurodo, kad „subjekto turinčio teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, įvardijimas bei identifikavimas konkrečioje civilinės teisės pažeidimo situacijoje, kaip rodo šiuolaikinės teisės doktrinos tyrinėjimai bei Lietuvos teismų praktikos realijos, galėtų būti viena iš svarbiausių teorinių ir praktinių neturtinės žalos instituto

taikymo problemų“. LR CK 6.284 str. 1 d. nurodyta, kad „fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą“. Tačiau ši kodekso norma kalba tik apie atvejus kai atimama gyvybė, bet kalbant apie sveikatos sužalojimo atvejus arba kitus neturtinės žalos atvejus, neturtinės žalos gali reikalauti tik tiesiogiai nukentėjęs asmuo. Šiuo atveju nukentėjusiojo artimieji (kurie toliau bus įvardijami, kaip tretieji asmenys) neturi teisės prašyti neturtinės žalos. Nors ir patiria itin didelius dvasinius išgyvenimus ir kančias, pvz., matant nukentėjusį sunkiai sužalotą. Todėl, kaip atskirą rūšį, t.y. trečiuosius asmenis verta paanalizuoti giliau.

Kai buvo analizuojama neturtinės žalos ir moralinės žalos sampratų skirtumas, buvo akcentuota, jog šiuo metu teisės aktuose vartotina neturtinės žalos sąvoka, kadangi jos reikalauti gali ir juridiniai asmenys. Pirmiausiai LR CK 2.24 str. nustato, kad juridinis asmuo turi teisę ginti pažeistą dalykinę reputaciją, tai yra, reikalauti paneigti paskleistą, reputaciją pažeidžiančią, neatitinkančią tikrovės informaciją ir atlyginti turtinę bei neturtinę žalas. LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. priimtoje nutartyje, *UAB „N-jasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“*, bylos Nr. 3K-3-630/2004 akcentuojama, kad juridinio asmens dalykinė reputacija suprantama kaip jo geras vardas, teigiamas vertinimas ir požiūris visuomenėje bei verslo aplinkoje. Šios vertybės laikomos pažeistomis, jeigu įrodoma, kad pasikeitė juridinio asmens savybių, veiklos, rezultatų vertinimas ar požiūris į jį, kad teigiamas vertinimas sumažėjo arba tapo neigiamas. Kreiptis dėl neturtinės žalos atlyginimo dėl pažeistos juridinio asmens (įmonės, įstaigos, organizacijos) dalykinės reputacijos būtų tikslinga tik esant visoms šioms sąlygoms: a) žinių paskleidimo faktui; b) faktui, jog paskleistos žinios yra apie juridinį asmenį; c) faktui, jog paskleistos žinios pažeidžia juridinio asmens dalykinę reputaciją; d) faktui, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Antra LR CK 2.42 str. numatyta, kad draudžiama įgyti teisių ir pareigų prisidengiant kito juridinio asmens pavadinimu arba naudoti kito juridinio asmens pavadinimą be jo sutikimo. Šio straipsnio 2 d. numatyta, jog juridinis asmuo, kurio teisė į pavadinimą pažeista, dėl to, kad kitas asmuo neteisėtai naudoja pirmojo pavadinimą, arba dėl to, kad kitas asmuo turi ar naudoja pavadinimą, kuris neatitinka LR CK 2.39 str. nustatytų reikalavimų juridinio asmens pavadinimui, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti, kad teismas įpareigotų juridinį asmenį nutraukti neteisėtus veiksmus arba pakeisti pavadinimą ir atlyginti tais veiksmais padarytą turtinę ir neturtinę žalos.

Apžvelgus LAT priimtus sprendimus bylose (2004 m. lapkričio 24 d. nutartis byloje *UAB „N-jasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“*, bylos Nr. 3K-3-630/2004; 2005 m. sausio 24 d. nutartis byloje, *UAB „Rasa“ v. UAB „Druskininkų Rasa“*, *UAB „Vegoplastas“*, bylos Nr. 3K-3-66/2005; 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje, *UAB „NEO GROUP“ v. S. G.*, bylos 3K-3-441/2010) dėl

juridinių asmenų reputacijos ir gero vardo, kai paskleidžiami tikrovės neatitinkantys duomenys, darytina išvada, kad dažnai teismas atmeta ieškinius, tiesiog nurodę, jog nebuvo įrodytos visos būtinos civilinės atsakomybės sąlygos atsakovo civilinei atsakomybei taikyti ir reikalauja pvz. juridinio asmens reputacijos pablogėjimo faktą pagrįsti įrodymais. Pavyzdžiui vienoje byloje ieškovas prašė priteisti iš Lietuvos valstybės 5 000 Lt neturtinę žalą, atsiradusią dėl teisingumo ministerijos ir valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės neteisėtų veiksmų. Ieškovas pareiškė, jog nukentėjo geras bendrovės vardas ir dalykinė reputacija. Teismas, šioje byloje įvertinęs visus neturtinės žalos kompensacijos dydžiui reikšmingus kriterijus, nusprendė, kad ieškovas, t.y. juridinis asmuo nepateikė pakankamų įrodymų, kad dėl neteisėtų atsakovės, t.y. Lietuvos valstybės buvo neigiamai paveikta arba kitaip sutrikdyta juridinio asmens veikla. Todėl teismas padarė išvadą, kad reikalavimas priteisti iš Lietuvos valstybės neturtinę žalą nepagrįstas.

Pažymėtina, kad juridinių asmenų teisė į neturtinės žalos atlyginimą pripažįstama ir tarptautinių teismų praktikoje, kuri gali būti kaip rodiklis Lietuvos teismams. Štai prieš tai aptartoje byloje LAT rėmėsi EŽTT 2000 m. balandžio 6 d. priimtu sprendimu byloje *Commingersoll S. A. prieš Portugaliją*, pareiškimo Nr. 35382/97, kurioje juridiniam asmeniui priteisė neturtinę žalą už patirtą nerimą, nepatogumus ir neužtikrintumą. EŽTT konstatavo, kad Europos žmogaus teisių konvencija nedraudžia juridiniams asmenims kompensuoti neturtinę žalą. Taigi priteisiant neturtinę žalą juridiniams asmenims vertintini tokie kriterijai: žala įmonės reputacijai, neapibrėžtumas kai planuojami įmonės sprendimai, pasikeitimai įmonės valdymo sistemoje, taip pat ir akcininkų patirti nepatogumai, susirūpinimas dėl įmonės veiklos, įvaizdžio ir pan. Taigi ginant juridinio asmens neturtines teises, taikomi specifiniai neturtinės žalos vertinimo kriterijai.

Apibendrinant galima teigti, jog juridinių asmenų teisė į neturtinę žalą kol kas itin miglota, kadangi trūksta teismų praktikos, o taip pat ir išsamių teisės teoretikų pasvarstymų šia tema.

1.2.5. Trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą problematika Europoje ir Lietuvoje pagal teismų praktiką

LR CK 6.284 str. numato, jog mirus fiziniam asmeniui „teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą“. Tačiau LR CK 6.283 str., kuris reglamentuoja žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, artimųjų teisė į neturtinės žalos atlyginimą neįtvirtinta.

Kalbant apie trečiųjų asmenų teisę į neturtinę žalą būtina paminėti Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliuciją Nr.(75) 7 „Dėl fizinės žalos ir mirties nuostolių kompensavimo“.

Šioje rezoliucijoje numatytos labai svarbios nuostatos dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims:

1. Rezoliucijos 13 p. pabrėžia, kad nukentėjusiojo asmens tėvas, motina ir sutuoktinis, patiriantys kančias dėl nukentėjusiojo fizinės ir protinės veiklos sutrikimų, gali gauti žalos atlyginimą tik išskirtinio pobūdžio kančių atveju.

2. Rezoliucijos 19 p. įtvirtinta, jog teisinės sistemos, šiuo metu nesuteikiančios teisės į žalos atlyginimą nukentėjusiojo mirties sukeltų psichinių kančių trečiajai šaliai atveju, turėtų suteikti tokią teisę tik nukentėjusiojo tėvams, sutuoktiniui, sužadėtiniui ir vaikams. Šiuo atveju prašymas gali būti patenkinamas, jeigu šie asmenys palaikė glaudžius ryšius su nukentėjusiuoju jo mirties metu.

Galimybė atlyginti neturtinę žalą tretiesiems asmenims sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju numatyta Europos deliktinės teisės principuose (toliau PETL). PETL 10:301 str. 1 d. 2 sakinyje numatyta, jog „patirtos neturtinės žalos atlyginimo gali reikalauti ir asmenys, kurie buvo (yra) glaudžiuose santykiuose su gyvybės netekusiu arba itin sunkiai sužalotu asmeniu“. Tiek Rezoliucijoje, tiek PETL įtvirtinti tokie kriterijai, kaip glaudūs ryšiai arba santykiai.

Rezoliucijoje apibrėžtas gana siauras ratas asmenų, kuriems galėtų būti priteista neturtinė žala: nukentėjusiojo tėvai, sutuoktinis, sužadėtinis, vaikai. Taigi visų pirma svarstant klausimą dėl galimybės trečiajam asmeniui atlyginti neturtinę žalą, reikia nustatyti, ar asmuo įtrauktas į minėtą asmenų sąrašą. Kaip jau buvo minėta Lietuvoje neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo sveikatai arba dėl gyvybės atėmimo ir kitais įstatymų nustatytais atvejais, tačiau čia kalbama apie patį nukentėjusįjį, o ne apie neturtinės žalos atlyginimą tretiesiems asmenims. Kol kas Lietuvos teismų praktika atlyginant neturtinę žalą tretiesiems asmenims gana negausi ir prieštaringa. Tai puikiai gali iliustruoti šios bylos:

LAT civilinių bylų teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartyje, byloje *E.L. v. Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, bylos Nr. 3K-3-1108/2002 ieškovo reikalavimas dėl 100 000 litų neturtinės žalos, patirtos dėl žalos jo dukters sveikatai, pavėluotai diagnozavus kairiojo inksto naviką, netinkamai gydžius mergaitę, žemesnių instancijų teismų buvo atmestas, tačiau kasacinės instancijos teismas panaikinęs ankstesnių teismų sprendimus ir grąžinęs bylą nagrinėti iš naujo, pažymėjo, kad teismai neatsakė į pagrindinį klausimą, kokią neturtinę žalą prašė priteisti ieškovas: ar žalą, kurią jis patyrė kaip tėvas, ar mergaitės patirtą žalą. Žemesnės instancijos teismai pirmiausiai turėjo nustatyti, koks yra ieškovo (tėvo), reiškiančio reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo, teisinis statusas: ar jis veikia kaip vaiko atstovas, reikalaujantis neturtinės žalos atlyginimo, kurią patyrė jo duktė, ar jis veikia pats už save kaip tėvas, o galbūt jis veikė abiem pozicijomis. Šiuo atveju teismai nespėdė ieškovo reikalavimo dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo klausimo, tačiau svarbiausia išvada, kurią būtų galima daryti šiuo atveju yra ta, kad

teismas visgi pripažino ne tik tiesiogiai sveikatos sužalojimą patyrusios mergaitės, bet ir jos tėvo teisę į neturtinės žalos atlyginimą.

Kita garsi ir jau analizuota byla *L.Z., M.Z., V.Z., G.Z. v. VŠĮ Marijampolės ligoninė*, kurioje ieškovei pagimdžius dvynukus, naujagimiai buvo paguldyti ant termoforų, pripildytų per karšto vandens, ir dėl to patyrė sunkių nudegimų, naujagimiams buvo atliktos odos persodinimo operacijos, o to rezultate jie patyrė didelį fizinį skausmą, jų tėvai išgyveno nepaprastai didelį psichinį sukrėtimą, buvo priversti gydytis, tėvas patyrė fizinius skausmus, nes savo vaikams buvo odos donoras. Ši byla turėjo, ypač didelės reikšmės teismų praktikos formavimuisi ir tolesnei jos raidai kalbant tiek apie įvairių neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų sužalojus sveikatą ir jų įtakos pinigines kompensacijos dydžiui vertinimą apskritai, tiek ir apie subjektų, turinčių teisę į tokios žalos atlyginimą, rato traktavimą bei ribas. Teismas nutartyje nurodė, kad naujagimių sunkaus sužalojimo atveju neturtinė žala buvo padaryta jiems patiems, jų tėvui, kaip donorui, ir tėvams dėl ypatingo dvasinio ir fizinio vaikų ir tėvų ryšio. Teismas taip pat pažymėjo, kad su sužalotu asmeniu susijusiems asmenims (tėvams, vaikams, sutuoktiniui) gali būti padaryta rimta neturtinė žala. Tai buvo pirmas mėginimas civilinėje byloje priteisti sunkiai sužalotų asmenų artimiesiems neturtinę žalą. Iš esmės toks teismo sprendimas sveikintinas, tačiau jo motyvacija kelia tam tikrų abejonių. Visų pirma teismas, pagrįsdamas tėvų teisę į neturtinės žalos atlyginimą jų vaikų sužalojimo atveju, iš esmės vadovavosi teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais. Tačiau vadovautis vien tik minėtais principais, aiškiai nenurodant jų taikymo ribų ir konteksto, gali pažeisti interesų pusiausvyros principą ir suteikti galimybę tokio pobūdžio ieškinių srautui. Teismas priimdamas sprendimą šioje byloje galėjo įtvirtinti tam tikrus kriterijus atveju, kuriais neturtinė žala galėtų būti atlyginama ne pačiam sveikatos sužalojimą patyrusiam subjektui, o su juo artimai susijusiems tretiesiems asmenims. Kadangi teismas emocionaliai akcentavo sveikatos sužalojimus patyrusių subjektų bejėgiškumą, lieka tik spėlioti, kaip reikėtų vertinti panašius atvejus, jei sužalotas būtų buvęs ne bejėgis naujagimis, o, pvz., nepilnametis vaikas. Galima daryti išvadą, jog teismas nenorėjo pernelyg išplėsti trečiųjų asmenų, turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, rato. Įdomiausia tai, jog teismas tik užsimena apie artimųjų ratą, kuriems neturtinė žala gali būti atlyginama.

Kita nutartis priimta 2005 m. balandžio 25 d. byloje *A.D., A.D. v. VŠĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė*, bylos Nr. 3K-3-222/2005. Šioje byloje nepilnamečio berniuko sveikata pablogėjo dėl netinkamai jį gydžiusių ligoninės gydytojų veiksmų, nulėmusių ligos paūmėjimą, infekcijų bei komplikacijų atsiradimą, taigi vaiko mama prašė 70 000 litų dydžio neturtinės žalos. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgęs į ieškovo netinkamo gydymo padarinius, atsakovo darbuotojų padarytų pažeidimų pobūdį, taip pat į paties ieškovo netinkamą elgesį, kuris nulėmė mišrią kaltę ir kitas aplinkybes priteisė ieškovui -5 000 litų, o jo motinai – 2 000 litų dydžio kompensaciją. Tačiau

aukštesnės instancijos teismas sprendimą pakeitė ir panaikino sprendimo dalį, kuria buvo priteista 2 000 tūkst. Lt kompensacija berniuko motinai. Teismas nurodė, kad neturtinės žalos atlyginimui būdingas išimtinis reglamentavimas, kadangi neturtinė žala pagal savo pobūdį yra asmeninio pobūdžio, kiti asmenys, kurie nėra nukentėjusieji, bet susiję su asmeniu patyrusiu tokią žalą, teisę į neturtinės žalos atlyginimą turi tik išimtiniais atvejais. Šioje paskutinėje byloje teismas vėl tarsi viską supainiojo, anksčiau minėtą ir teismų praktikos išplėtotą nuostatą, teigdamas, kad kiti asmenys neturi teisės į neturtinę žalą, kurią patyrė ryšium su nukentėjusiojo asmens sužalojimu, nebent jie patirtų nepaprastai didelius išgyvenimus.

Taigi paskutinėje analizuotoje byloje teismas pabrėžė, jog LR CK nėra numatyta kitų asmenų teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo už nukentėjusiojo asmens sužalojimus bendrais pagrindais, todėl motina neturi teisės reikalauti neturtinės žalos atlyginimo už patirtą žalą jos sūnui.

Kalbant apie trečiųjų asmenų teisę į neturtinę žalą būtina apžvelgti užsienio šalių patirtį. Pvz. Vokietijoje nepripažįstama trečiųjų asmenų teisė į kompensaciją, todėl bendrieji tokio ieškinio standartai labai aukšti. S. Cirtautienė (2007, p. 85) atlikusi Vokietijos teismų praktikos analizę teigia, kad neturtinės žalos tretiesiems asmenims atlyginimo galimybė įmanoma pagal Vokietijos civilinio kodekso 823 str., jei emocinio sukrėtimo atveju padaroma žala trečiojo asmens sveikatai. Taigi nukentėjusiojo mirties arba sužalojimo atveju jo artimiesiems už patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus gali būti priteisiamas neturtinės žalos atlyginimas.

S. Cirtautienė (2007, p.88) apžvelgusi Vakarų Europos teismų praktiką dėl priteisiamų neturtinės žalos kompensacijų pateikia įdomius faktus. Ji teigia, jog Vakarų Europos šalyse tretiesiems asmenims priteisiamų kompensacijų dydis paprastai yra bent keturis kartus mažesnis už priteistinių kompensacijų dydžius tiesiogiai nuo nusikaltimo nukentėjusiems asmenims (pvz., vidutinis priteistųjų kompensacijų dydis tiesiogiai nukentėjusiems asmenims Olandijoje siekia apie 100 000 eurų, Didžiojoje Britanijoje didžiausias – 333 000 eurų, Austrijoje – 220 000 eurų, Šveicarijoje – 140 000 eurų, Vokietijoje – 250 000 eurų, Belgijoje – 237 000 eurų). Taigi tretiesiems asmenims priteistinių kompensacijų dydis kur kas mažesnis: apie 14 500 eurų už netektį Didžiojoje Britanijoje, iki 23 000 eurų – Prancūzijoje.

Apibendrinant aukščiau aptartas bylas bei apžvelgus užsienio valstybių patirtį galima daryti išvadą, jog Lietuvoje kol kas įstatymo leidėjo nuostata dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims neaiški, o teismų praktika prieštaringa. Remiantis teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims procesas Lietuvoje dar tik kuriamas. Lietuvoje nėra diskusijų dėl mirusiojo artimųjų teisės į neturtinės žalos atlyginimą, nes tokią teisę jiems tiesiogiai suteikia įstatymas, todėl reikėtų ir šiuo nagrinėjamu atveju priimti įstatymą, atsižvelgti į užsienio valstybių patirtį, Rezoliucijos rekomendacines nuostatas ir Europos deliktinės teisės principus.

2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VALDYMO TOBULINIMAS

2.1. TYRIMO METODIKA

2.1.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Teorinėje magistro darbo dalyje buvo apžvelgtas bendrai neturtinės žalos atlyginimo teorinis diskursas: kas apskritai yra neturtinė žala, tikslai ir subjektai, neturtinės žalos atlyginimo kriterijai, sąsajos su viešuoju valdymu. Kadangi magistro studijų kryptis - viešasis valdymas, pačią magistro temą buvo būtina susieti su viešu valdymu, tam jog darbas nebūtų visiškai teisinio pobūdžio. Šiame magistro darbe pagrindinė jungtis jungianti viešąjį valdymą ir teisę – administracinė teisė, dar kitaip vadinama valdymo teise. Iš administracinės teisės išplaukia kategorija bylų, apimanti viešojo administravimo institucijas, būtent jų atliktus neteisėtus veiksmus privataus asmens atžvilgiu ir šio asmens teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo.

Neturtinės žalos atlyginimo procesą tikslinga būtų skirstyti į stadijas, pradedant nuo to, kai asmuo kreipiasi į advokato kontorą konsultacijos ir baigiant jau priteistos neturtinės žalos išieškojimu. Pačiame neturtinės žalos atlyginimo procese dalyvauja daug dalyvių: advokatai, teisėjai, nukentėjusioji pusė ir kaltoji pusė, antstoliai ir kt. Pačiame neturtinės žalos atlyginimo procese kyla daug kėblumų, kurie įvardijami šioje empirinėje dalyje. Įvardinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo trūkumai leido pateikti išvadas, rekomendacijas analizuojamo objekto tobulinimui.

Empiriniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas kokybinio tyrimo metodas. Šio metodo pasirinkimą lėmė, tai, jog kokybinis tyrimas leidžia labiau įsigilinti į nagrinėjamo objekto esmę. Tuo tarpu kiekybinis metodas labiau orientuotas į reiškinio paplitimo tyrimą. Pagrindinis skirtumas tarp kiekybinio ir kokybinio metodo yra būtent apimties ir gilumos aspektuose. Anot B. Bitino ir kt. (2008, p. 33 – 35) kiekybiniai metodai tinkamesni nagrinėti labiau žinomus socialinius objektus, tuo tarpu neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvos mokslininkų darbuose yra beveik nenagrinėtas.

Metodologinėje literatūroje išskiriami pagrindiniai kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodai: interviu, stebėjimas ir dokumentų analizė. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, I d., 2008, p. 152).

Šio magistro darbo empirinei daliai atlikti buvo pasirinkti pusiau struktūruotas interviu su ekspertais, pritaikant giluminio interviu principus ir dokumentų turinio analizę:

- 1) Individualus giluminis interviu atliktas su advokatu, kuris konsultuoja fizinius, juridinius

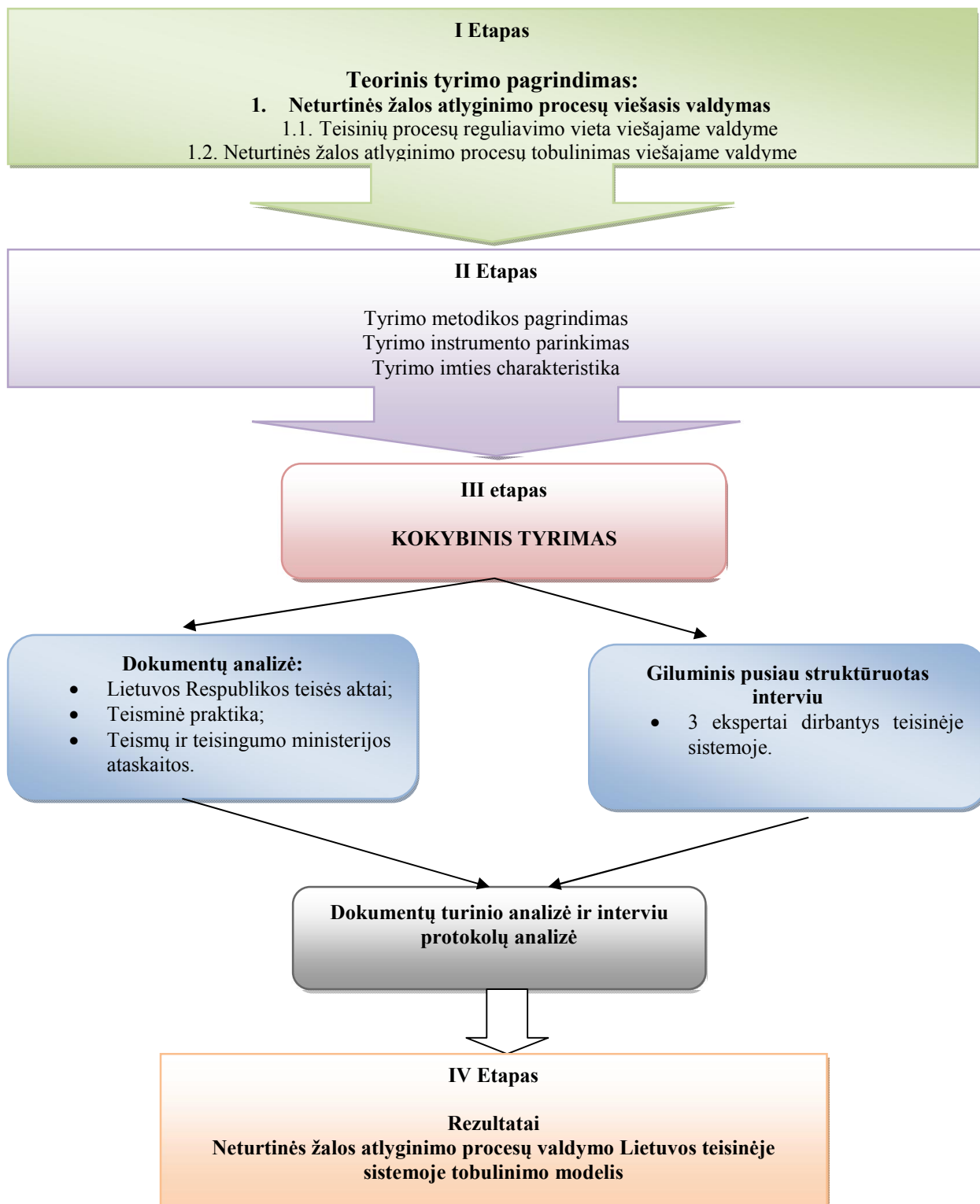
asmenis neturtinės žalos atlyginimo klausimais, rengia ieškinius, prašymus, skundus dėl neturtinės žalos atlyginimo, atstovauja klientus teismuose.

2) Individualus giluminis interviu su advokato padėjėju, kuris dar dėsto teisę vienoje Šiaulių miesto mokymo įstaigų.

3) Individualus giluminis interviu su vyriausiąja prokurore, kuri gina viešąjį interesą, kai nustatomas teisės akto pažeidimas, kuriuo pažeidžiamos pavienio asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu.

4) Dokumentų analizė buvo atliekama siekiant surasti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo teises spragas. Dokumentų analizei buvo pasirinkta LAT praktika, LVAT praktika, EŽTT praktika, taip pat teismų ir teisingumo ministerijos pateikiamos ataskaitos.

Išanalizavus minėtus dokumentus bei ekspertų nuostatas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo klausimais pateikiamos išvados bei rekomendacijos neturtinės žalos atlyginimo klausimais. Sukurtas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje tobulinimo modelis Kokybinio tyrimo loginė schema pateikta 6 pav.

6 pav. Kokybinio tyrimo loginė schema

Sudaryta magistro darbo autorės

2.1.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Kaip jau buvo minėta šio magistro tyrimui atlikti pasirinkti šie kokybinio tyrimo rinkimo metodai: pusiau struktūruotas interviu ir dokumentų turinio analizė.

Dokumentų turinio analizė, kaip metodas dažniausiai taikomas atliekant interviu. Dokumentai skirstomi į viešus ir privačius, tuo tarpu vieši dokumentai skirstomi į vidinius (organizacijos metinės ataskaitos, posėdžių protokolai) ir išorinius (statistiniai duomenys, viešosios ataskaitos). Šiame magistro darbe analizuojama LAT praktika, LVAT praktika, EŽTT praktika, taip pat analizuojamos teismų darbo veiklos apžvalgos, teisingumo ministerijos pateikiamos ataskaitos ir statistiniai duomenys.

Pusiau struktūruotas interviu leidžia iš anksto numatyti interviu temą, be jau numatytų klausimų galima užduoti papildomų klausimų, nėra tokios griežtos klausimų tvarkos. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, II d., 2008, p. 8). Interviu metu buvo pateikti klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti, kaip vyksta neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas, su kokiomis problemomis susiduria advokatas, advokato padėjėjas ir vyriausioji prokurorė rengdami ieškinius, skundus, prašymus ir atstovaudami teismuose. Kiekvienas ekspertas buvo apklaustas individualiai, todėl interviu galima vadinti individualiu giluminiu. Vienas svarbiausių giluminio interviu bruožų - išklausinėjimas. Šis interviu tipas turi puikių privalumų tokių, kaip: galima surinkti daug naudingos informacijos, svarbių detalių, yra regimasis sąlytis su informantu, tyrėjas turi galimybę paaiškinti savo klausimus, tokiu būdu yra tikimybė gauti daug naudingos informacijos. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 158).

2.1.3. Tyrimo imties charakteristika

Kokybiniame tyrime dalyvavo 3 ekspertai (praktikai): 1 moteris ir 2 vyrai. Tyrimo metu buvo laikomasi konfidencialumo principo informantų atžvilgiu. Visi ekspertai pageidavo, jog jų vardai ir pavardės nebūtų atskleisti, todėl tyrime jie įvardijami kaip: „Ekspertas 1“ (E1); „Ekspertas 2“ (E2); „Ekspertas 3“ (E3). Laikantis anonimiškumo principo bei visų ekspertų prašymų nebus atskleidžiamos ir institucijų, kuriuose jie dirba konkretūs pavadinimai, kadangi advokatų biurų pavadinimuose dažniausiai nurodomi advokato vardas bei pavardė.

Tyrimui atlikti ekspertai buvo pasirinkti pagal šiuos kriterijus:

- 1) darbo patirtis teisės sistemoje ne mažiau kaip 5 metai;
- 2) dirba teisinėje sistemoje ir nuolat susiduria su bylomis, kuriose reiškiami neturtinės žalos reikalavimai.

Bendri duomenys apie ekspertus

Ekspertas	Pareigos	Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	Bendra teisinio darbo patirtis (metais)
E1	Advokatas	15 m.	29 m.
E2	Vyriausioji prokurorė	5 m.	20 m.
E3	Advokato padėjėjas (kandidatas į advokatus), teisės mokytojas	4 m.	11 m.

Iš 2 lentelės matyti, jog asmenys sutikę duoti interviu didelę patirtį turintys žmonės. Kiekvieno eksperto bendras teisinis darbo stažas perkopia 10 m., todėl darytina išvada, jog kiekvienas jų yra savo srities profesionalas. Visi ekspertai pageidavo, kad pokalbis būtų konspektuojamas, nenaudojant jokių garso ar vaizdo įrašymo priemonių. Užpildžius interviu protokolą ekspertai pageidavo jį peržvelgti ir dar kartą buvo atlikti tam tikri patikslinimai, ekspertams prisiminus vieną ar kitą svarbią mintį.

Ekspertų interviu vykdytas 2014 m. kovo – balandžio mėnesiais. Dėl giluminio interviu laiko ir vietos su minėtais ekspertais buvo susitarta telefonu, prieš tai juos supažindinant su rašomo magistro tema, tikslu ir kitais juos dominusiais dalykais. Pats interviu vykdytas tiesiogiai susitikus su ekspertu ir pokalbis vykdavo vidutiniškai apie 2 val., išskyrus E1. Šiame tyrime pastarasis ekspertas suteikė ypatingai daug informacijos, todėl su juo buvo vykdomas daugkartinis interviu (trukęs apie 2 metus), visi pokalbiai neturtinės žalos atlyginimo tema vyko E1 kontoroje. Šis ekspertas daugiausiai praktinės patirties turintis ekspertas iš visų su kuriais buvo diskutuota neturtinės žalos tema.

Atliekant interviu su ekspertais buvo tikimasi išgirsti naujų dalykų, problemų, su kuriomis ekspertai tiesiogiai susiduria neturtinės žalos atlyginimo procese, taip pat buvo siekiama sužinoti ką būtent ekspertai, kaip praktikai siūlytų tobulinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdyme.

Bendri duomenys apie analizuotas bylas

Teismo pavadinimas	Analizuotų bylų skaičius
Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas	7
Apygardos administraciniai teismai	2
Klaipėdos miesto apylinkės teismas	1
Europos žmogaus teisių teismas	7

3 lentelėje pateikta kiek ir kokių teismų praktika buvo analizuota. Teismų praktikos analizė labai svarbi šiame magistro darbe, kadangi teismai teikia įvairius išaiškinimus neturtinės žalos atlyginimo klausimais ir būtent iš teismų praktikos buvo iškelta ir dalis neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemų.

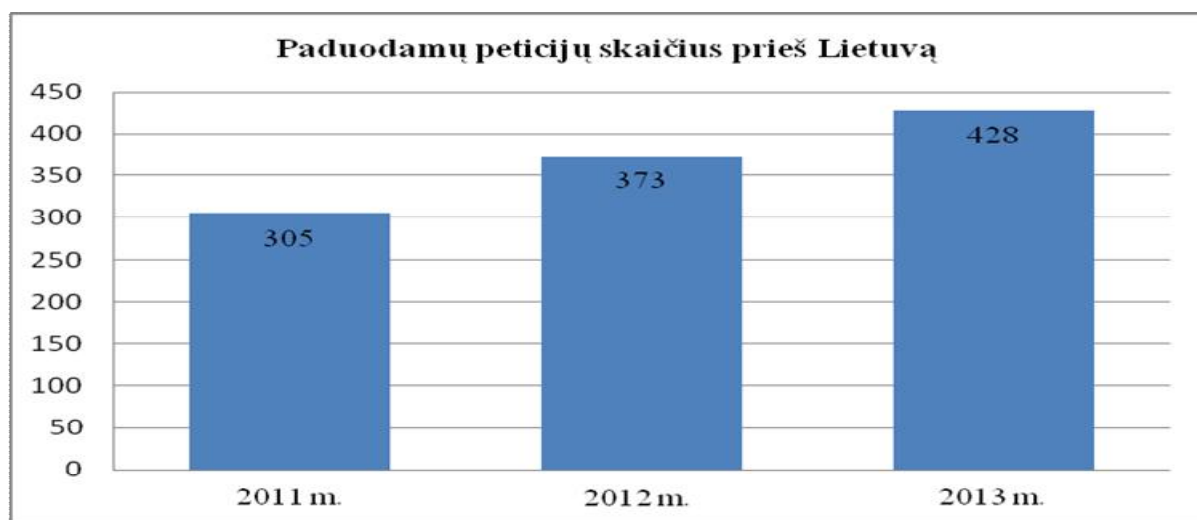
2.2. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ DOKUMENTINĖ SITUACIJOS ANALIZĖ

2.2.1 Dokumentų analizė dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

LR CK 6.271 str. įtvirtinta civilinė atsakomybė už žalą, kuri atsiranda dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų. Kaip jau buvo minėta šio darbo teorinėje dalyje šis straipsnis netaikomas kai valstybė arba savivaldybė yra civilinių santykių dalyvė, pvz. teikia įvairaus pobūdžio paslaugas per valstybės arba savivaldybės įstaigas, tuomet tokio pobūdžio bylos priskiriamos nagrinėti bendros kompetencijos teismams. 6.271 str. 1 d. įtvirtinta, kad atsiradusią žalą dėl neteisėtų valstybės ar savivaldybės valdžios institucijų aktų, privalo būti atlyginta iš valstybės arba savivaldybės biudžeto. 2011 m. teisingumo ministerijos veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2011 m. išnagrinėta 19 prašymų dėl žalos atlyginimo ne teismo tvarka bei priimtas 1 sprendimas dėl žalos atlyginimo bei išmokėta 700 Lt. Tuo tarpu vykdant teismų priimtus sprendimus, kurie buvo priimti dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, iš viso išmokėta 296,7 tūkst. Lt žalai atlyginti. Teisingumo ministerija savo pateiktoje 2011 m. ataskaitoje pabrėžia, jog daugėja atvejų, kai į teismus kreipiamasi dėl netinkamų bausmių vykdymo sąlygų ir dėl buvusių apskrities viršininko administracijų tarnautojų ir darbuotojų veiksmų, todėl priteistinos sumos gali dar labiau išaugti. Štai 2012 m. teisingumo ministerijos pateiktoje ataskaitoje nurodoma, jog pagal 69 teismo sprendimus, t.y. net 69 asmenims atlyginta 464 017,64 Lt (iš kurių - 291 085 Lt turtinės ir 172 932 Lt neturtinės žalos). Būtina pabrėžti, jog į minėtą sumą neįskaitomi EŽTT sprendimai, kuriuose taip pat priteisiamos nemažos sumos. Nuo 2000 m. iš Lietuvos biudžeto buvo išskaičiuota beveik 3 mln. Lt už pažeidimus, kuriuos nustatė EŽTT⁷ (nuo 2000 m. iki 2013 m. priimti sprendimai 78 bylose, kur EŽTT nustatė pažeidimus).

---

⁷ Šepetytė, E. (2013). Europos žmogaus teisių teismas: Lietuva ES kontekste atrodo gerai. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-28] Prieiga per internetą:< <http://www.prokurorai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=53243>>

7 pav. Paduodamų peticijų skaičius prieš Lietuvą

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikiama informacija iš EŽTT bylų statistikos

Kaip matyti 7 pav. peticijų skaičius Lietuvoje kasmet sparčiai auga - 2011 m. buvo pateiktos 305 peticijos, 2012 m. – 373, o štai 2013 m. net 428. Toks augantis peticijų skaičius pirmiausiai rodo, kad Lietuvos teisinė sistema neprisitaiko prie išipareigojimų, kuriuos prisiėmė pasirašydama Europos Žmogaus Teisių Konvenciją, antra Lietuvos teisinėje sistemoje nevykdomi pokyčiai, nors Europos žmogaus teisių fondas pabrėžia, kad pateikiamų skundų turinys vis kartojasi. Europos žmogaus teisių fondas tokį skundų augimą prieš Lietuvą aiškina, kaip Lietuvos teisėjų tarptautinės teisės nežinojimą, arba nepakankamą apmokymų skaičių, kurie skirti teisėjams, teisininkams, valstybės tarnautojams. Minėtas fondas peržvelgęs LVAT bei LAT praktiką, padarė išvadą, kad nutartyse dažniausiai nėra nuorodų į tarptautinės teisės aktus, todėl iš to sprendžiama, jog Lietuvos teisėjai nepakankamai susipažinę su tarptautine teise ir jos nevykdo⁸.

Pagal reikalavimų pobūdį teisingumo ministerija žalos išmokėjimą išdėsto taip: 1) dėl įkalinimo įstaigų veiksmų – 83 028,15 Lt (17,89 proc. bendros sumos), dėl policijos veiksmų – 60 980,04 Lt (13,14 proc. nuo bendros žalos sumos), dėl teismo veiksmų – 30 388,03 Lt (6,54 proc. bendros žalos sumos), dėl prokuratūros veiksmų – 3 100 Lt (0,66 proc. bendros žalos sumos) ir dėl kitų valdžios institucijų neteisėtų veiksmų – 286 521,42 Lt žalos atlyginimo (61,74 proc. bendro žalos sumos). Teisingumo ministerija pažymi, jog reikalavimų kylančių dėl žalos atlyginimo dėl įkalinimo sąlygų daugėja, todėl išmokėtinos sumos nuo 2011 m. didėja ir manoma, kad ši tendencija išliks. Taip pat išlieka ta pati tendencija, jog bylų, kuriose keliami valstybės atsakomybės

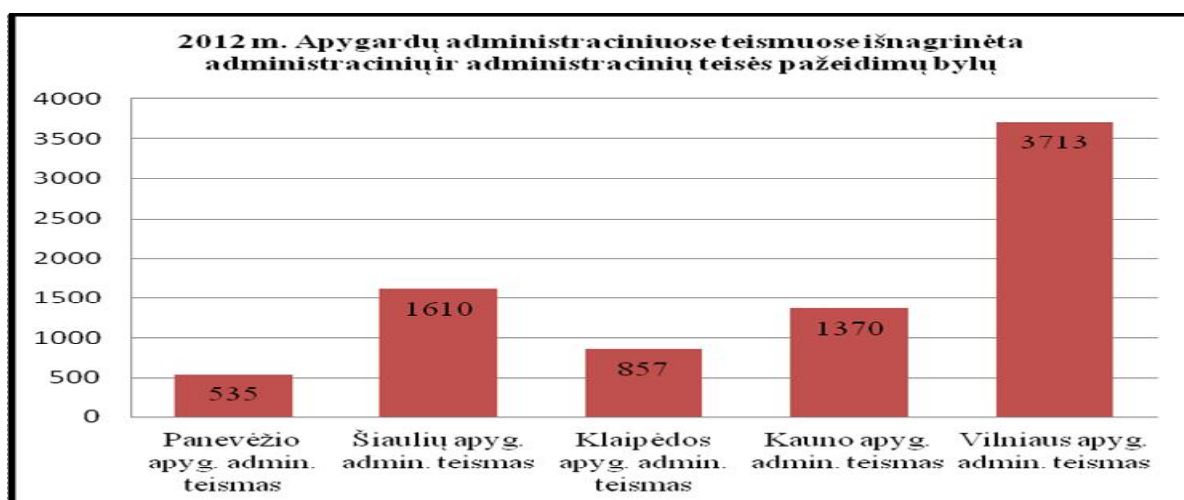
⁸ Europos žmogaus teisių fondas. *Lietuvos valstybė nesugeba suderinti valstybinės teisėtvarkos su tarptautine teise*. [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: < <http://lt.efhr.eu/2013/10/22/lietuvos-valstybe-nesugeba-suderinti-valstybines-teisetvarkos-su-tarptautine-teise/>>

klausimai, skaičius nuolat didėja, todėl atitinkamai dažniau priteisimos įvairios pinigų sumos. 2014 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų apžvalgoje teisingumo ministerijai paskirta 0,8 mln. litų – žalai, atsiradusiai dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų atlyginti, taip pat ir smurtiniais nusikaltimais padarytai žalai kompensuoti.

Administracinių bylų teisenos įstatymo 15 str. 1 d. 3 p. nurodyta, jog Lietuvoje administraciniai teismai (kurių yra penki ir šeštas - LVAT), nagrinėja reikalavimus dėl turtinės bei neturtinės žalų atlyginimo, kurios padarytos fiziniam asmeniui arba organizacijai neteisėtais valstybės arba vietos savivaldos institucijos, įstaigos, tarnybos, taip pat ir jų tarnautojų veiksmais arba neveikimu viešojo administravimo srityje.

2.2.1.1. Apygardų administracinių teismų pateikiamos statistikos analizė

LVAT 2012 m. praktikos apžvalgoje teigiama, kad “kiekvienais metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas išnagrinėja daug atvejų, kai asmenys kreipiasi į teismą, prašydami ne tik panaikinti tam tikrą administracinį sprendimą, bet ir priteisti žalos kilusios dėl neteisėtų įvairių valdžios institucijų veiksmų, atlyginimą”. Tačiau peržvelgus minėto teismo pateikiamas darbo apžvalgas nematyti konkrečios statistikos būtent dėl žalos atsiradusios dėl valdžios institucijų atliktų neteisėtų veiksmų, nėra konkrečiai suvestų visų apygardų administracinių teismų duomenų, tuomet kyla klausimas kaip galima teigti, kad išnagrinėjama daug atvejų dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų? Būtų galima daryti prielaidą, jog galbūt savo vidinėje sistemoje LITEKO teismai turi konkrečius duomenis, tačiau jų viešai nepateikia visuomenei.

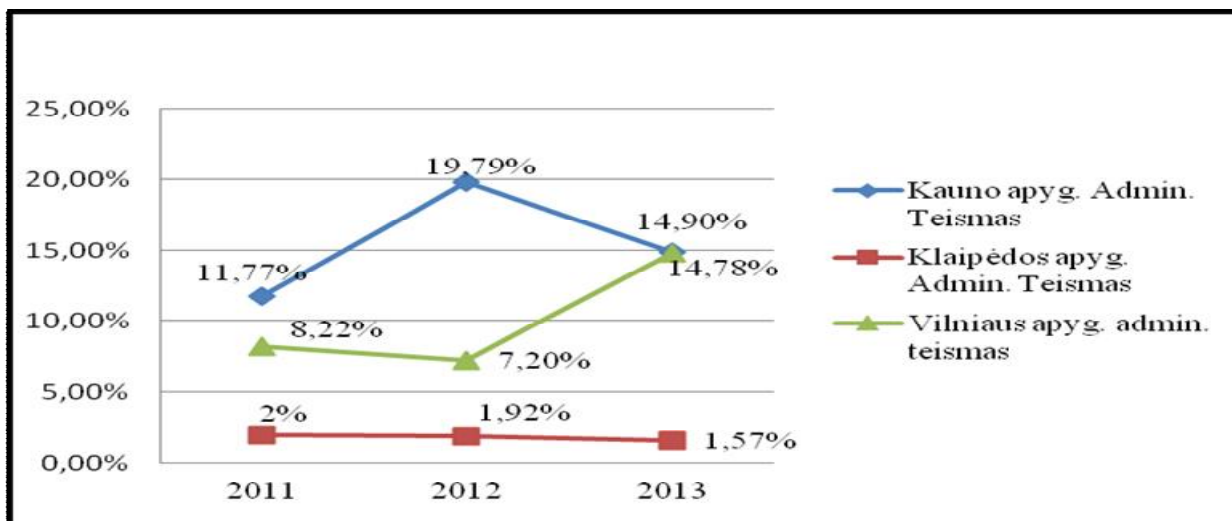

8 pav. Bendra 2012 m. apygardų administraciniuose teismuose išnagrinėta administracinių ir administracinių teisės pažeidimų bylų statistika

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės, remiantis Lietuvos Respublikos teismų 2012 m. veiklos apžvalgomis

Kaip matyti iš 8 pav. daugiausiai bylų išnagrinėta Vilniaus apygardos administraciniame teisme, šią daugumą lemia, tai, jog Vilniaus apygardos administracinio teismo kompetencijai priskirta šiek tiek daugiau funkcijų (apie kurias jau buvo rašyta teorinės magistro darbo dalies 29 psl.), nei kitiems apygardų administraciniams teismams. Tačiau nuostabą kelia lyginant Šiaulių ir Kauno apygardos administracinius teismus, kadangi Šiaulių apygardos administracinis teismas išnagrinėjo 240 daugiau bylų. Kaip jau minėta LVAT nepateikia konkrečios statistikos dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, nežinoma ir kiek buvo konkrečiai bylų kur reiškiami neturtinės žalos reikalavimai. Todėl šiuo tikslu buvo analizuojamos atskiros apygardų administracinių teismų veiklos apžvalgos. Analizei buvo pasirinkti apygardų administracinių teismų darbo veiklos 2011, 2012, 2013 m. apžvalgos. Palyginus penkias apygardų administracinių teismų darbo apžvalgas darytina išvada, jog iš visų penkių apygardos administracinių teismų išsamiausias duomenis pateikia Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apygardų administraciniai teismai, o prasčiausiai Panevėžio bei Šiaulių apygardų administraciniai teismai. Kalbant apie Panevėžio apygardos administracinį teismą būtina pabrėžti, jog šis teismas visiškai nepateikia bylų statistikos pagal kategorijas, pvz. kiek bylų išnagrinėta dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, kiek dėl valstybės tarnybos, kiek dėl ikiteisminio tyrimo, bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo ar vidaus administravimo srityje ir pan. Šiaulių apygardos administracinis teismas, taip pat nepateikia išsamios statistikos, tiesiog nurodoma, jog pvz. „2012 m. daugiausia buvo išnagrinėta bylų dėl aplinkos apsaugos ir mokesčių sumokėjimo, grąžinimo ir išieškojimo, taip pat bylų, kylančių iš ginčų dėl teisės viešojo ar vidaus administravimo srityje, valstybės tarnybos, bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo ir vidaus administravimo srityje. Nemaža dalis jų – dėl neturtinės žalos“. Išnagrinėjus visų minėtų teismų darbo veiklos apžvalgas išryškėjo, kad visi minėti teismai pateikia labai skirtingas apžvalgas, nėra jokių nustatytų vienodų reikalavimų pačioms apžvalgoms, kaip dokumentams, pvz. Kauno apygardos administracinis teismas viską pateikia išreikšdamas procentais, tuo tarpu Klaipėdos ir Vilniaus apygardų administraciniai teismai - skaičiais. Vienu apžvalgų apimtis 18 lapų, tuo tarpu kitų vos 11 lapų. Darytina išvada, jog Nacionalinei teismų administracijai derėtų atkreipti dėmesį į pateikiamas teismų darbo apžvalgas ir nustatyti bendrus dokumentų reikalavimus, nes šiuo atveju tikrai apmaudu, jog nebuvo galima pateikti Šiaulių ir Panevėžio apygardų administracinių teismų statistikos kiek buvo gauta bylų dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų.

9 pav. Gautų bylų procentas dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės, remiantis apygardų administracinių teismų pateiktomis darbo apžvalgomis.

Iš 9 pav. matyti spartus gaunamų bylų skaičius, dėl žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų sparčiai kito Kauno apygardos administraciniame teisme. 2012 m. Kauno apygardos administraciniame teisme minėtų bylų buvo net 19,79 %, kurių nemažą dalį sudarė nuteistųjų skundai su neturtinės žalos reikalavimais, kurie siejami su teisės aktų pažeidimais nesudarant normalių kalinimo sąlygų. 2013 m. minėtų bylų skaičius sumažėjo 4,90 %, tam įtakos turėjo trumpesnė vidutinė bylos nagrinėjimo trukmė (mėnesiais). 2013 m. buvo 5,52 mėn., tuo tarpu 2012 m. – 7,24 mėn. Žvelgiant į Vilniaus apygardos administracinio teismo statistiką matyti spartus bylų išaugimas, net 14,78 %, tam didelę įtaką padarė taip pat didelis įkalinimo įstaigose kalinių nuteistųjų gaunamas skundų kiekis. Akivaizdu, jog šiai dienai, ypač didelę reikšmę turi žmogaus teisės. Europos žmogaus teisių konvencijos 3 str. įtvirtinta nuostata, kad „niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas“. Mažiausias kitimas pastebimas Klaipėdoje, 2011 m. sudarė 2 %, o štai 2013 m. sumažėjo 0,43 %, būtina pabrėžti, jog Klaipėdoje nėra kalėjimo, tardymo izoliatoriaus ar pataisos namų, todėl darytina išvada, jog tai turi įtakos nedideliame bylų procentui teisme.

Kalbant apie įkalinimo įstaigose esančius asmenis reikia pabrėžti, jog kaliniui parašyti skundą, kuriame reikalaujama neturtinės žalos kompensacijos dėl galbūt visiškai nepagrįstų dalykų ir pateikti teismui nieko nekainuoja, nes jie atleisti nuo žyminio mokesčio, o ir laiko turi pakankamai daug, tuo tarpu teismai apkraunami papildomais darbais, kurio rezultate teismas galiausiai nieko nepriteisia. Todėl vertėtų apsvarstyti galimybę ir kaliniams pirmiausiai susimokėti žyminį mokestį prieš teismui pateikiant prašymą, skundą ar ieškinį.

2.2.1.2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.271 straipsnio analizė

Analizuojant LR CK 6.271 str., reikia pabrėžti, kad šio straipsnio 1 d. labai svarbi tuo, jog ji numato, kad atsakomybės subjektas yra valstybė arba savivaldybė, tačiau ne tarnautojas, dėl kurio veiksmų žala buvo padaryta. Valstybės pripažinimas atsakomybės subjektu iš tiesų padeda kur kas geriau realizuoti civilinės atsakomybės kompensacinę funkciją. Tačiau nors ir pripažinus valstybės atsakomybę ir neakcentuojant tikrojo atsakomybės subjekto, dažnai daroma klaida, teigiant, jog atsakomybės subjektas - valdžios institucija. LR CK 6.271 str. 2 d. nurodyta, jog valdžios institucija reiškia “bet kokį viešosios teisės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t.t.), taip pat ir privatų asmenį, *atliekanti valdžios funkcijas*” (pasviręs šriftas atliktas darbo autorės). Šis straipsnis, ypač aktualus rengiant procesinius dokumentus teismui, nes būna atvejų kai pateikiant ieškinį teismui būna neteisingai įvardintas atsakovas, o tai sukelia problemų, nes teismas tokį ieškinį paprasčiausiai atmeta.

Analizuojant LR CK pateiktą sampratą “valdžios institucija” reikia pabrėžti, jog ši samprata labai skiriasi nuo sampratos, kuri pateikta viešojo administravimo įstatyme, kuriame valdžios institucija traktuotina, kaip viešojo administravimo subjektas – “valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešojo įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka *įgalioti atlikti viešąjį administravimą*“ (pasviręs šriftas atliktas darbo autorės). Viešojo administravimo įstatyme pateikiama samprata apima tik viešojo administravimo veiklą, kuri pasireiškia administracinių sprendimų priėmimu, įstatymų bei administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrole, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimu, viešųjų paslaugų teikimo administravimu ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimu. Tačiau viešojo administravimo įstatyme visai nenumatyta, jog viešojo administravimo subjektai apima ir valdžios funkcijas, kaip kad numatyta LR CK pateikiamoje sampratoje. Štai administracinių bylų teisenos įstatymo 15 str. 1 d. 3 p. nurodyta, kad „žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo (Civilinio kodekso 6.271 straipsnis)“ priskiriama nagrinėti administraciniams teismams. LVAT teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartyje, byloje *A.S. v. Šilalės rajono savivaldybė*, bylos Nr. A-502-1026-07 pabrėžė, kad LR CK 6.271 str. įtvirtintas terminas „valdžios institucija“ išsiskiria iš kitų subjektų vien dėl to, kad būtent valdžios institucijoms patikėta atlikti valdžios funkcijas. Darytina išvada, kad LR CK įtvirtinta samprata „valdžios institucija“ platesnė nei viešojo administravimo įstatyme, todėl įstatymų leidėjui derėtų apsvarstyti galimybę kaip šias sąvokas minėtuose teisės aktuose suvienodinti, nes pagal LR CK įtvirtintą valdžios institucijos sampratą atsakomybė už žalą gali atsirasti ir pvz. įstatymų leidžiamajai valdžiai, tuo tarpu viešojo administravimo įstatyme įtvirtinta sąvoka apima tik

institucijas, kurios įgaliotos atlikti viešąjį administravimą.

2.2.1.3. Specializuotos kompetencijos teismų praktikos analizė

Puikus pavyzdys, kai neturtinė žala atsirado dėl nepriimtų teisės aktų būtų LVAT teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 26 d. priimta nutartis, byloje *G.L. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-502-1255/2012, kurioje pareiškėja prašė atlyginti neturtinę žalą, kurią siejo su nacionalinės teisės aktų, užtikrinančių asmenų, kuriems diagnozuotas transeksualumas, teisę į prieinamą ir kokybišką sveikatos priežiūrą bei teisinį lyties pakeitimo pripažinimą, nepriėmimu. Teisėjų kolegija nagrinėdama šį atvejį, nusprendė, kad nebuvo jokių įrodymų, jog pareiškėja kokiais nors konkrečiais veiksmais siekė pasinaudoti Lietuvoje teikiamomis medicinos paslaugomis, todėl teismas padarė išvadą, kad pareiškėja ir Lietuvos valstybė nebuvo to paties teisinio santykio subjektai, todėl niekas į privatų pareiškėjos gyvenimą nesikišo. Kitas klausimas šioje byloje buvo dėl neturtinės žalos, kuri buvo susijusi su civilinės būklės aktų keitimu. Šiuo klausimu teisėjų kolegija pasisakė, kad Lietuvoje nėra teisinio reguliavimo, kuriuo būtų nustatyta civilinės būklės akto, t.y. asmens lyties pakeitimo – registravimo tvarka, todėl asmenys pakeitę lytį mediciniškai, atsiduria nepalankioje padėtyje. Jie neturi kitos išeities, kaip tik kreiptis į teismą ir prašyti pašalinti esamą teisinę spragą. Teismas konstatavo, kad pareiškėjos patirtos dvasinės kančios yra neturtinė žala, kurią valstybė privalo atlyginti. Bylų dėl transeksualumo ir dėl nepriimtų teisės aktų LVAT praktikoje galima rasti ne vieną. Štai dar viena nutartis priimta LVAT teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d., byloje *A.S. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-858-1452-10, kurioje pareiškėja pateikė reikalavimus dėl patirtos turtinės bei neturtinės žalos, kuri taip pat buvo susijusi su atitinkamų nacionalinės teisės aktų nepriėmimu, kadangi 2008 m. Tailande pareiškėjai buvo atlikta lyties pakeitimo operacija. Lietuvoje pareiškėjai nebuvo suteikta galimybė atlikti lyties keitimo operaciją ir gauti bent dalinį valstybės finansavimą dėl tokio pobūdžio operacijos, todėl pareiškėjas (po operacijos tapo moterimi, todėl toliau bus įvardijama kaip pareiškėja) buvo priversta gydymą baigti kitoje valstybėje ir dėl to patyrė turtinę bei neturtinę žalą. Atlikus operaciją pareiškėjai Lietuvoje nebuvo suteikiamas tinkamas gydymas, nes nėra tam sukurtų teisės aktų. Kaip jau anksčiau buvo minėta LR CK 6.271 str. 1 d. numato, kad atsakovas bylose dėl žalos atlyginimo yra valstybė, o žala atlyginama nepaisant konkretaus valstybės tarnautojo ar kitos valstybės institucijos darbuotojo kaltės, t. y. ši teisės norma numato civilinę atsakomybę be kaltės, todėl ji neįrodinėtina. Taigi darytina išvada, jog skirtingai nei teorinėje magistro dalyje aptarti bendri teisiniai neturtinės žalos nustatymo kriterijai privatiems asmenimis, valstybei ir savivaldybei, kaip atsakovėms numatyta griežtoji atsakomybė, t.y. be kaltės. Ši nuostata itin svarbi, nes tai parodo, jog asmuo tokiuose santykiuose yra silpnesnioji pusė, o valstybei keliami aukštesni reikalavimai.

Analizuojamoje byloje neteisėti valdžios institucijų veiksmai pasireiškė tuo, jog lyties pakeitimo įstatymas Lietuvoje iki šiol nepriimtas. Šioje byloje nors ir negausiai, tačiau buvo remtasi EŽTT praktika. 2007 m. birželio 11 d. EŽTT sprendime, byloje *L. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 27527/03 minėtas teismas įpareigojo Lietuvos valstybę per nustatytą laiko tarpą priimti specialų įstatymą, kuris numatytų lyties pakeitimo tvarką, tačiau Lietuva nepriėmė minėto įstatymo, o tai reiškia, kad nevykdė EŽTT įpareigojimo. Todėl Lietuvos valstybė kalta, nes neįvykdė nustatytos pareigos, o tai traktuotina, kad tokie Lietuvos veiksmai – neteisėti. 2002 m. liepos 11 d. EŽTT priimtame sprendime, byloje *Christine Goodwin prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškimo Nr. 28957/95, teismas konstatavo, jog transeksualių asmenų teisės patenka į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 str. „Teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą“, todėl valstybės pareiga – užtikrinti šias teises bei įgyvendinti su šiomis teisėmis susijusias priemones. Pagal LR CK 6.271 str. tam kad atsirastų atsakomybė dėl žalos padarymo būtina, kad egzistuotų tiesioginis priežastinis ryšys tarp neteisėtų valstybės veiksmų ir atsiradusios žalos. Neturtinė žala pareiškėjai A.S. pasireiškė tuo, jog ji buvo priversta naudotis tikrovės neatitinkančiais asmens dokumentais bei atskleisti savo privatų gyvenimą. Šią žalą sukėlė būtent valstybės veiksmai, tinkamai nevykdant priimtų įsipareigojimų, patvirtintų LR CK 2.27 str. bei nevykdant konkrečių EŽTT reikalavimų, kiek tai susiję su lyties pakeitimo procedūromis Lietuvoje. LVAT teisėjų kolegija išnagrinėjusi šią bylą paliko galioti 2009 m. Vilniaus apygardos administracinio teismo priimtą nutartį, kurioje buvo priteista 30 000 litų neturtinės žalos atlyginimo. Reikia pabrėžti, jog priteista neturtinė žala išties nemaža, nes pvz. aptartoje byloje *L. prieš Lietuvą* buvo priteista 5 000 tūkst. eurų. Taip pat šioje byloje teismas įpareigojo Lietuvos valstybę per tris mėnesius nuo sprendimo įsigaliojimo datos (sprendimas priimtas 2007 m. rugsėjo 11, o įsigaliojo 2007 m. gruodžio 11 d.) priimti reikiamą įstatymą dėl lyties keitimo operacijų atlikimo tvarkos, o jeigu to neįvykdys, sumokėti 40 000 eurų žalos atlyginimą, skirtą lyties keitimo operacijoms pabaigti. Grįžtant prie bylos Nr. A-858-1452-10 *A.S. v. Lietuvos valstybė*, LVAT teisėjų kolegija pateikė išaiškinimą dėl tinkamo atsakovo šioje byloje, nes kaip jau buvo minėta dažnai pasitaiko klaidų, kai netinkamai nurodomas atsakovas. Teismas nurodė, jog atsakovas šioje byloje – Lietuvos valstybė, kurią atstovauja Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Būtų buvę klaidinga nurodyti Lietuvos valstybę, atstovaujamą Lietuvos Respublikos Seimo arba kokios nors sveikatos priežiūros įstaigos. Analizuotoje byloje pareiškėja padarytą tiek turtinę, tiek neturtinę žalą kildino iš valstybės veiksmų, kurie atsirado nepriėmus reikalingų teisės aktų bei priemonių, kurios susiję su lyties pakeitimu, taigi šiuo atveju valstybė, atstovaujama vyriausybės turi įgaliojimus ir pagal savo kompetenciją gali ir privalo atstovauti Lietuvos valstybei byloje, kiek tai susiję su lyties pakeitimu ir iš to kilusiais reikalavimais atlyginti tiek turtinę, tiek neturtinę žalą.

Tam, jog atsirastų civilinė atsakomybė būtinos keturios sąlygos: 1) LR CK 6.246 str.

numatyti neteisėti veiksmai; 2) LR CK 6.247 str. numatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos; 3) LR CK 6.248 str. nurodyta teisės pažeidėjo kaltė; 4) LR CK 6.249 str. nurodyta teisės pažeidimu padaryta žala. Tačiau pažvelgus į šiame poskyryje analizuojamą LR CK 6.271 str. matyti, jog viešoji atsakomybė (arba kitaip civilinė atsakomybė) atsiranda esant tik trimis sąlygoms, t.y. neteisėtiems veiksams arba neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. LVAT 2010 m. lapkričio 15 d. teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje, bylos Nr. A-525-1355/2010, teisėjų kolegija pažymėjo, kad nenustačius bent vienos iš aukščiau nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, pagal LR CK 6.271 str. valstybei nekyla prievolė atlyginti turtinę arba neturtinę žalą. Kitoje administracinėje byloje *S. J. v. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija*, bylos Nr. I-436-342/2012 Klaipėdos apygardos administracinio teismo teisėja remdamasi LVAT suformuluota praktika nurodė, jog „pagrindinis viešosios atsakomybės elementas – neteisėti veiksmai, kurių buvimas arba nebuvimas iš esmės lemia, ar tikslinga byloje vertinti likusias sąlygas“.

Dar vienas sprendimas priimtas 2011 m. gruodžio 5 d. Klaipėdos miesto apylinkės teismo, bylos Nr. 2-12129-676/2011, *L. V. v. Gyventojų registro tarnyba, sveikatos apsaugos ministerija, teisingumo ministerija*. Byloje ginčas kilo dėl teisinės spragos dėl netinkamos teisinės bazės. Pareiškėja prašė teismo įpareigoti gyventojų registro tarnybą pakeisti įrašą informacinėje sistemoje; pakeisti asmens kodą pase, grafoje lytis – iš moteriškos L. V. padaryti vyrišką L. V.; pakeisti vardą ir pavardę į L. V.; pakeisti asmens kodą gimimo akto įrašė įrašytame Klaipėdos miesto savivaldybės administracijos Civilinės metrikacijos skyriuje L.V. vardu. Pareiškėja nurodė, jog Prahoje buvo atlikta lyties pakeitimo operacija, todėl po šios operacijos iš moters tapus vyru atsirado būtinybė ištaisyti ir civilinės būklės akto įrašus. 2010-05-18 ir 2011-04-28 dokumentai su prašymu ištaisyti gimimo akto įrašus iš Lietuvos ambasados Prahoje buvo išsiųsti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Teisės departamento civilinės metrikacijos skyriui, tačiau pastarasis atsisakė tenkinti tokį prašymą, kadangi Lietuvoje įstatymais nėra nustatytos nei lyties pakeitimo sąlygos, nei tvarka, todėl neturi teisinio pagrindo spręsti klausimo dėl lyties pakeitimo registravimo, tačiau atsižvelgiant į EŽTT praktiką, tokiu teisiniu pagrindu galėtų būti teismo sprendimas, todėl pareiškėja ir kreipėsi į teismą. Teismas šioje byloje patenkino pareiškėjos keliamus reikalavimus.

Šiose analizuotose bylose ginčai buvo dėl nepriimtų teisės aktų, tačiau teismuose gaunami ir kitokio pobūdžio skundai, prašymai, ieškiniai todėl atskirai verta paanalizuoti įkalinimo įstaigose kalinčių asmenų padėtį, kadangi pagal teisingumo ministerijos pateikiamą informaciją Lietuvos apygardų administraciniuose teismuose gaunamas nemažas skaičius skundų dėl netinkamų kalinimo sąlygų. Štai pareiškėjas O. B. (bylos Nr. A-756-1160/2012, nutartis priimta 2012 m. balandžio 6 d.) kreipėsi su skundu į Vilniaus apygardos administracinį teismą su prašymu priteisti iš Lietuvos valstybės, kuri buvo atstovaujama Vilniaus pataisos namų, 5 000 Lt neturtinės žalos.

Pareiškėjas savo skunde nurodė, jog jis atlieka laisvės atėmimo bausmę Vilniaus pataisos namuose ir nuo 2009 m. gruodžio 23 d. jis buvo laikomas kartu su rūkančiais kaliniais 3 m x 6 m ploto ir penkiems asmenims apgyvendinti pritaikytoje užrakinamoje kameroje, nors pats pareiškėjas nerūkantis dėl plaučių ligos. Pareiškėjas ne kartą kreipėsi į Vilniaus pataisos namų administraciją su prašymais perkelti į kitą kamerą, tačiau Vilniaus pataisos namai tokius prašymus ignoravo. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 19 str. 1 d. 3 p. nustatytas draudimas rūkyti bendrose gyvenamosiose, kitose bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. To paties straipsnio 4 d. numatyta pareiga juridinio asmens valdymo organams užtikrinti, jog jo darbuotojai, aptarnaujami klientai bei lankytojai nebūtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru, ir kad matomose vietose būtų iškabinti įspėjamieji užrašai arba ženklai apie draudimą rūkyti, įrengtos specialios rūkymui skirtos patalpos arba vietos ir iškabinti jas nurodantys užrašai ar ženklai. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ 6 p. numato, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudaroma saugi sveikatai gyvenamoji aplinka. Šios higienos normos 14 p. nustatyta, kad laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims draudžiama rūkyti laisvės atėmimo vietų gyvenamosiose patalpose, taip pat ir bendro naudojimo patalpose, jeigu nerūkantieji būtų priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru. Vadovaujantis minėtų teisės aktų nuostatomis Vilniaus pataisos namų administracija privalėjo pasirūpinti šio draudimo įgyvendinimu, tačiau administracija nesiėmė veiksmų, kad būtų užtikrintas draudimas rūkyti gyvenamosiose bei kitose bendro naudojimo patalpose. Taigi Vilniaus pataisos namų administracija pažeidė minėtus teisės aktus. Teisėjų kolegija pripažinusi, jog buvo pažeisti minėti teisės aktai priteisė iš Lietuvos valstybės 2 500 Lt neturtinės žalos. EŽTT 2011 m. sausio 25 d. sprendime, byloje *Elefteriadis prieš Rumuniją*, pareiškimo Nr. 38427/05 konstatavo, jog valstybės nepriklausomai nuo finansinių ar kitokio pobūdžio sunkumų, privalo organizuoti savo kalėjimų sistemą taip, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių orumui. Tokie motyvai, jog kalėjimas perpildytas ir jame trūksta vietų neatleidžia kalėjimo administracijos nuo pareigos pasirūpinti kalinio sveikata.

Kitoje byloje buvo sprendžiama dėl Lietuvos Respublikos valstybės pareigos atlyginti pareiškėjui neturtinę žalą, kurią jis patyrė nuo 2007 m. birželio 18 d. iki 2008 m. vasario 20 d. kai buvo kalinamas Lukiškių tardymo izoliatoriuje – kalėjime. Pareiškėjas nurodė patyręs 500 000 Lt dydžio neturtinę žalą, nes jo kalinimo sąlygos kalėjime neatitiko teisės aktų reikalavimų, t.y. jam buvo skirta per mažai kameros ploto, todėl jis gyveno nežmoniškais ir žiauriomis sąlygomis. Teismas konstatavo, kad buvo neužtikrinta Lietuvos higienos normos HN 76:1999 6.15 p. nustatyta minimali gyvenamojo ploto kalėjimo kameroje norma – ne mažiau kaip 5 kv. m. vienam asmeniui. Teismas pažymėjo, jog įkalinimo sąlygos buvo nepriimtinos ir pažeidžiančios jo teisę į orumą ir

teisę jaustis, ir būti visaverčiu žmogumi, todėl tai traktuotina kaip neturtinė žala. Tačiau pareiškėjas į teismą dėl neturtinės žalos kreipėsi tik praėjus 16 mėnesių nuo išėjimo iš kalėjimo. Teismas šioje byloje pabrėžė, kad asmens patirtų dvasinių ir fizinių kančių poveikis jo fizinei bei psichinei sveikatai skaudžiausias ir labiausiai buvo jaučiamas įkalinimo metu. Bėgantis laikas asmens patirtas dvasines ir fizines kančias mažina, jos pamažu užsimiršta. Todėl teismas padarė išvadą, jog patirti išgyvenimai nebuvo tokie ir skausmingi kad būtų galima juos įvertinti 500 000 Lt, todėl pareiškėjui buvo priteista 4 000 Lt neturtinės žalos.

Peržvelgus EŽTT sprendimus (pvz. 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvos valstybę*, pareiškimo Nr. 42095/98; 2006 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *L. L. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 7508/02) bylose pastebėta, jog teismas gindamas Konvencijoje įtvirtintas pagrindines žmogaus teises ir laisves pripažįsta, jog teisės pažeidimo pripažinimas - pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Teisės pažeidimo pripažinimas teisme puiki alternatyva piniginei neturtinės žalos kompensacijai, kadangi U. Gailiūnienė (2013, p. 234) cituodama C. Harlow (2005, p. 121) nurodo „kad nukentėję nuo valdžios institucijų neteisėtų veiksmų asmenys dažnai siekia ne tiek materialaus atlyginimo, o moralinio pasitenkinimo, kuri galėtų suteikti pripažinimas, kad jie buvo teisūs, atsiprašymas ir pan.“ Teismų praktikoje galima rasti ne vieną bylą, kur priteisiama simbolinė 1 Lt neturtinės žalos kompensacija arba atsiprašymas. Teisės pažeidimo pripažinimas teisme, kalbant apie valdžios institucijų atliktus neteisėtus veiksmus, pasiteisina tuomet kai asmuo nepatyrė stiprių išgyvenimų, emocijų, depresijos ir kt. LR CK 6.250 str. įvardintų veiksmų, tačiau pvz. sveikatos sužalojimo atveju asmuo patiria kur kas didesnius išgyvenimus, todėl teisės pažeidimo pripažinimo teisme kaip nepiniginės formos atlyginimo neužtenka. Tačiau kyla klausimas ar apskritai teisės pažeidimo pripažinimą galima priskirti neturtinei žalai, nes juk teorinėje magistro dalyje analizuoto 6.250 str. imperatyviai įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama pinigais. Tačiau LVAT 2012 m. gegužės 21 d. priimtame sprendime, byloje *R. I. R. v. Palangos miesto savivaldybė*, bylos Nr. Nr. A-858-1490-12, atsispindi kitokia nuomonė. Šioje byloje pareiškėja neturtinę žalą kildino iš Palangos miesto savivaldybės atsakymų į jos paklausimus dėl karšto vandens kainos Palangos mieste ir nurodė, jog 2011 m. birželio 13 d. raštu pateikė savivaldybės administracijai prašymą nurodyti 1 kub. m. karšto vandens kainą Palangoje ir 2011 m. liepos 28 d. raštu gavo atsakymą, kuriame nurodyta vandens kainos skaičiavimo formulė, tačiau nenurodyta tiksli vandens kaina. Teismas šioje byloje pripažino neteisėtus savivaldybės veiksmus, kurie pasireiškė pirmiausiai tuo, kad į pareiškėjos pateiktą 2011 m. birželio 13 d. prašymą nebuvo atsakyta laiku, t.y. teisės aktų nustatytais terminais, o antra - savivaldybės pateiktas raštas pareiškėjai nebuvo informatyvus. Teismas nurodė, kad Palangos miesto savivaldybės veiksmų pripažinimas neteisėtais yra pakankama moralinė satisfakcija pareiškėjai, todėl nėra pagrindo priteisti prašomą 5 000 Lt neturtinę žalą.

Peržvelgus administracinių teismų formuojamą praktiką darytina išvada, jog valdžios institucijų atlikti neteisėti veiksmai nesukelia tokių stiprių bei skaudžių fizinių ar dvasinių išgyvenimų, kurie patiriami kai sužalojama sveikata arba atimama gyvybė, todėl darytina išvada, kad teisės pažeidimo pripažinimas pakankama satisfakcija, kadangi vertinant dabartinę šalies finansinę padėtį valstybė arba savivaldybė negali atlyginti kiekvienam patirtos neturtinės žalos. Tačiau išimčių pasitaiko, pvz. LVAT 2010 m. rugsėjo 23 d. priėmė nutartį, byloje Nr. A⁴⁴⁴-1003/2010, kurioje buvo pripažinti Vilniaus miesto savivaldybės neteisėti veiksmai dėl 2004 m. gruodžio 2 – 3 d. romų taboro teritorijoje, Kirtimuose, Vilniuje, nugriautų gyvenamųjų namų. Šiuo atveju žmonės su mažamečiais vaikais liko be pastogės žiemos metu. Šioje byloje teismas priteisė pareiškėjams 46 700 Lt neturtinės žalos. Teismai turėtų itin atidžiai ir kruopščiai nagrinėti administracines bylas, kuriose atsakovais traukiami valstybė ar savivaldybės, nes pastarosios nėra pasipelnymo šaltiniai.

2.2.2. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG analizė

Neturtinės žalos atlyginimas bei jo procesų valdymas tai pakankamai nauja tema ir mažai tyrinėta sritis. Pačiam neturtinės žalos atlyginimo institutui dar tik trylika metų, kadangi Lietuvoje neturtinė žala įtvirtinta įsigaliojus naujam LR CK, todėl siekiant plėtoti bei tobulinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą, reikia įvertinti jo plėtrai bei tobulinimui palankius bei neigiamus veiksnius. Neigiamų veiksnių išskyrimas reikalingas tam, jog būtų galima objektyviai juos įvertinti ir pateikti priemones sumažinti neigiamą poveikį. Tuo tarpu palankių veiksnių išskyrimas reikalingas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo perspektyvoms numatyti. Šiuo tikslu buvo atlikta neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių) analizė. M. Arimavičiūtė (2005, p. 134) nurodo, kad SSGG analizės tikslas – „nustatyti esmines institucijos problemas ir tikslus“. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas šiuo atveju nėra institucija, todėl ji bus analizuojama kaip sistema. 4 lentelėje pateikiamos neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG analizė

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> - Neturtinės žalos kompensavimo įteisinimas; - Informatyvios teismų duomenų bazės; - Pokyčiai neturtinės žalos koncepcijoje; - Neturtinės žalos atlyginimo institutas atlieka prevencinę – drausminio pobūdžio funkciją; - Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdyme dalyvauja aukštą kvalifikaciją, išsilavinimą ir darbo patirtį turintys teisėjai, advokatai, teisininkai, juristai, antstoliai. 	<ul style="list-style-type: none"> - Per ilgas bylų nagrinėjimas teismuose; - Neišsami Nacionalinės teismų administracijos pateikiama statistika; - Nesukurtas neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims (sutuoktiniui, vaikams, tėvams) modelis; - Nėra suformuotos vienodos teismų praktikos dėl neturtinės žalos dydžio.
GRĖSMĖS	GALIMYBĖS
<ul style="list-style-type: none"> - Galimi nepagrįsti trečiųjų asmenų ieškiniai dėl neturtinės žalos; - Parengiamojoje stadijoje atsiradus bylų koordinatoriams būtina tiksliai apibrėžti jų funkcijas, kad nesidubliuotų su teisėjų funkcijomis. - Įvykdžius teismų reformą bylų nagrinėjimas teismuose sulėtės, dalis darbuotojų neteks darbo vietų. 	<ul style="list-style-type: none"> - Teismų sistemos darbo išteklių perskirstymas; - Parengiamosios teismo stadijos tobulinimas; - LR CK 6.250 str. įtvirtinti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą, kai sunkiai sužalojama nukentėjusiojo sveikata. - Bendradarbiavimas su kitų šalių teisinėmis institucijomis semiantis patirties iš jų teisinių sistemų.

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo stiprybės

Neturtinės žalos kompensavimo įteisinimas. Kaip vieną didžiausių stiprybių galima įvardinti patį neturtinės žalos atlyginimo įteisinimą Lietuvoje. Tai rodo, jog Lietuva - demokratinė valstybė, gerianti bei ginanti kiekvieno piliečio teises. Šiuo metu Lietuvoje numatyti dvidešimt trys neturtinės žalos kompensavimo atvejai (plačiau žiūrėti 5 priedą). Vienas svarbiausių teisės aktų reglamentuojančių neturtinės žalos kompensavimą – LR CK, kuriame pateikta neturtinės žalos samprata, atvejai kada galima prašyti neturtinės žalos. Taip pat neturtinė žala numatyta ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose (žiūrėti 5 priedą).

Informatyvios teismų duomenų bazės. Labai svarbus vaidmuo neturtinės žalos kompensavimo aiškinimui atitenka teismams, kurie formuoja vienodą teismų praktiką neturtinės žalos klausimais. LAT interneto tinklalapyje www.lat.lt skelbiamos teismo kasacinės nutartys civilinėse bylose nuo 1995 m., baudžiamosiose – nuo 2001 m. Taigi sudaryta galimybė besidomintiems susipažinti su teismų praktika. Taip pat daug naudingos informacijos pateikiama LVAT tinklalapyje www.lvat.lt. Pastarajame taip pat galima rasti naujausių teismų praktiką, teismų praktikos apibendrinimus, teismo biuletenius neturtinės žalos atžvilgiu. LVAT tinklalapyje

talpinamos teismo nutartys susijusios su viešo administravimo subjektais, jų neteisėtais veiksmais fizinio asmens atžvilgiu ir pan. Kaip, ypač svarbų LVAT tinklalapio privalumą galima išskirti – tarptautinių teismų praktiką. Abiejų minėtų teismų teisėjai itin atidžiai ir kruopščiai nagrinėja kiekvieną bylą, visapusiškai vertina nagrinėjamų bylų aplinkybes. Todėl ruošdami procesinius dokumentus, teikdami teisines konsultacijas ar priimdami sprendimus bylose šiais tinklalapiais naudojasi advokatai, teisininkai ir patys teisėjai. *Tačiau minėtos duomenų bazės pasižymi sudėtingumu, o tai galima traktuoti kaip silpnybę.* Informacijos pakankamai daug, nors ir yra padaryti klasifikatoriai, bet dėl jų didžiulės gausos eiliniam vartotojui išties sunku rasti kažkokią galbūt konkrečią bylą.

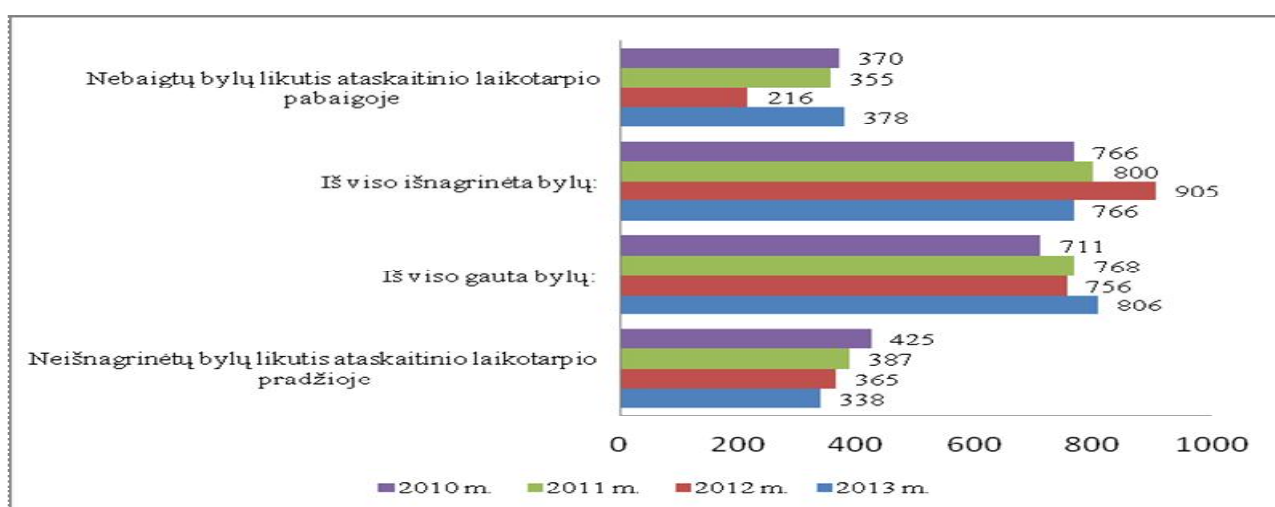
Teismų administracijos tinklalapyje www.teismai.lt pateikiama išnagrinėtų, priimtų nagrinėti civilinių ir baudžiamųjų bylų statistika.

5 lentelė

Civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo nagrinėjimo statistika I instancijos teismuose

Bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo	Neišnagrinėtų bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pradžioje	Iš viso gauta bylų:	Iš viso išnagrinėta bylų:	Nebaigtų bylų likutis ataskaitinio laikotarpio pabaigoje
2013 m.	338	806	766	378
2012 m.	365	756	905	216
2011 m.	387	768	800	355
2010 m.	425	711	766	370

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės, remiantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis.[Internetė]. [Žiūrėta 2014-03-10] Prieiga per internetą:< <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>

10 pav. Civilinių bylų dėl neturtinės žalos atlyginimo statistika

Šaltinis: sudaryta magistro darbo autorės, remiantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis. [Internetė]. [Žiūrėta 2014-03-10]. Prieiga per internetą:< <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>

Iš 5 lentelėje pateiktų skaičių ir 10 pav. matyti, kad daugiausiai neturtinės žalos atlyginimo civilinių bylų buvo išnagrinėta 2012 m. Daugiausiai bylų gauta 2013 m., t.y. 806 bylos, tačiau tais pačiais metais daugiausiai liko ir neišnagrinėtų bylų – 378. O tai reiškia, kad jos nusikelia į 2014 m. Įdomus reiškinys tai, kad lyginant 2012 m. ir 2013 m. pagal išnagrinėtų civilinių bylų skaičių matyti akivaizdus skirtumas. Nuo 2013 m. sausio 1 d. įvykdžius dalį teismų reformos, t.y. sujungus miesto ir rajono apylinkės teismus, pagal parengtą teismų reformos koncepciją, turėjo pagreitėti bylų nagrinėjimas teismuose, teisėjų darbo krūvis turėjo susivienodinti, taip pat šia reforma siekta sutaupyti išlaidas,⁹ tačiau akivaizdu, jog šis įvykdytas pokytis kol kas tinkamų rezultatų dar nedavė, o tai galima įvardinti kaip silpnbę neturtinės žalos atlyginimo procesų valdyme.

Pokyčiai Neturtinės žalos koncepcijoje. Pokyčiai šiomis dienomis vyksta visur ir pati pokyčio samprata traktuojama labai įvairiai. Per trylika metų neturtinės žalos atlyginimo koncepcija patyrė esminių pokyčių – nuo istoriškai vyravusio baudinio žalos už neturtinių vertybių pažeidimą vertinimo iki neturtinės žalos atlyginimo, kaip visaverčio kompensacinio civilinių teisių gynimo būdo pripažinimo daugelyje Europos šalių (Cirtautienė, 2008, p.15). Pokyčius neturtinės žalos koncepcijoje sąlygojo: didėjančios ekonominės galimybės, prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių, visiško žalos atlyginimo principo konstitucinis pripažinimas.

Neturtinės žalos atlyginimo institutas atlieka prevencinę – drausminio pobūdžio funkciją. Kalbant apie neturtinės žalos atlyginimą baudžiamosiose bylose reikia pabrėžti, jog ji visuomet atlyginama, kai sužalojama sveikata arba atimama gyvybė. Todėl prieš atlikdamas kažką neteisėto kaltininkas turėtų įvertinti tai, jog jis turės nukentėjusiajam atlyginti ne vien turtinę žalą, bet ir neturtinę. Ypač tai tinka viešojo administravimo institucijoms, kurios atlieka neteisėtus veiksmus fizinio asmens atžvilgiu. Juk viešojo administravimo institucijose dirba kvalifikuoti ir išsilavinę žmonės, ir vykdydami kažką neteisėto turėtų numatyti ir pasekmes.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdyme dalyvauja aukštą kvalifikaciją, išsilavinimą ir darbo patirtį turintys teisėjai, advokatai, teisininkai, juristai, antstoliai. Visiems šiems minėtiems dalyviams privaloma turėti teisinį išsilavinimą, o kai kuriems jų privalomas ir magistro laipsnis. Dalis teisėjų yra akademikai tyrinėjantys ir analizuojantys neturtinės žalos institutą. Advokatai, teisėjai, antstoliai privalo nuolat kelti savo kvalifikaciją įvairiuose seminaruose, kursuose, stažuotėse. O tai sudaro galimybes efektyviau užtikrinti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą, siekti geresnių rezultatų. Šiandien, ypač aktualus ir pabrėžtinasis akcentas –

---

⁹ Teismų reformos koncepcija. [Internete]. [žiūrėta 2014-02-20] Prieiga per internetą: <<https://www.google.lt/#q=teism%C5%B3+reformos+rezultatas>>

besimokanti organizacija ir joje dirbantys žmonės.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo silpnybės

Per ilgas civilinių bylų nagrinėjimas teismuose, kurį sąlygoja:

1) apsunkintas nemokamos teisinės pagalbos mechanizmas. Kalbant apie neturtinės žalos atlyginimą visais atvejais, kurie numatyti 5 priede fizinis asmuo neturintis pajamų arba uždirbantis minimaliai turi teisę kreiptis teisinės pagalbos į savo gyvenamos vietos savivaldybę. Pirminė teisinė pagalba visais atvejais yra 100 procentų nemokama bei suteikiama asmenims nepriklausomai nuo turto bei pajamų. Savivaldybėje suteikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir teisinio pobūdžio dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms rengimas. Tačiau naudojantis šia pagalba asmuo negali tikėtis, kad jo interesai bus ginami ir teisme, todėl savivaldybės teisininkas įvertinęs visas aplinkybes nukreipia fizinį asmenį antrinei teisinei pagalbai. Tuo tarpu antrinė teisinė pagalba - advokato paslaugos, t.y. dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai. Šiame etape asmuo turi surinkti pakankamai daug dokumentų (iš mokesčių inspekcijos, „sodros“, socialinio paramos skyriaus, taip pat turi gauti raštišką advokato sutikimą) vien tik tam, kad įrodytų, jog jis neturi lėšų samdyti advokatą. Antrinę teisinę pagalbą nemokamai turi teisę gauti asmenys, kurių turtas bei metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių teisinei pagalbai gauti. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme (Žin., 2005, Nr. 18-572) numatyta, kad nemokamai advokato paslaugos gali būti suteiktos tiems asmenims, kurių pajamos per metus (t.y. per paskutinius 12 mėnesių) neviršija 8000 Lt, o per mėnesį neviršija 667 Lt. Galima ir dalinė parama, kai valstybė žmogui apmoka 50 procentų advokato paslaugų. Iš minėto įstatymo galima išskirti dvejus pajamų ir turto lygius, tačiau jeigu asmens pajamos viršys nors vieną litą, tuomet jis negaus antrinės teisinės pagalbos, todėl darytina išvada, jog tokie numatyti kriterijai yra per daug imperatyvūs ir kategoriški. Surinkęs visus reikalingus dokumentus asmuo juos pateikia antrinės teisinės pagalbos tarnybai (antrinės teisinės pagalbos tarnybos veikia penkiuose didžiuosiuose miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje). Antrinės teisinės pagalbos tarnyba priima sprendimą skirti prašančiam asmeniui advokatą ar ne.

2) Neišsami Nacionalinės teismų administracijos pateikiama statistika. Bylos nagrinėjimo procesas negali būti ilgas, ypač jeigu byla nėra sudėtinga, pvz. pagal Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso kodekso (toliau LR CPK) 143 str. pasirengimas nagrinėti teisme bylą, susijusią su darbo santykiais (5 priede yra numatyta neturtinės žalos atlyginimas darbo

santykiuose), turi būti baigtas ne vėliau kaip per 30 d. nuo ieškinio priėmimo dienos, o baigus pasirengimą, bylos išnagrinėjimo terminas yra dar trisdešimt dienų, LR CPK 137 str. numatytas terminas teismui nuspręsti dėl ieškinio priėmimo ne vėliau kaip per 10 d. nuo ieškinio užregistravimo teisme, 142 str. numatyta nuo 14 d. iki 30 d. terminas atsakovui pareikšti atsiliepimą į ieškinį. Taigi susumavus šiuos terminus, galima teigti jog darbo bylose pirmosios instancijos teismas sprendimą turėtų priimti per 100 d., t.y. 3 mėn. nuo ieškinio užregistravimo, tačiau Nacionalinės administracijos pateikiama statistika rodo, kad 2011 m. pirmos instancijos teisme 631 bylos nagrinėjimas užtruko ilgiau nei 6 mėn., iš kurių 193 – ilgiau nei metus.¹⁰ Reikia pabrėžti, jog Nacionalinė teismų administracija nepateikia išsamios statistikos išskaidydama į smulkesnes kategorijas, kiek buvo reikalavimų dėl neturtinės žalos pvz. bylose dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, kiek buvo bylų nepažeidžiant aukščiau paminėtų terminų.

3) Augantis paduodamų peticijų skaičius prieš Lietuvą. Teismai negali teisintis, teigdami, kad visos ilgai nagrinėjamos bylos sudėtingos. Ilgas teisingumas – nėra teisingumas. Skundus dėl per ilgo teismo proceso galima pateikti EŽTT. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenimis prieš Lietuvą teismo nagrinėjimo 2013 m. pabaigoje laukė 250 peticijų (labai panašus skaičius buvo ir 2012 m. – 246 peticijos). Tuo tarpu paduodamų peticijų skaičius išaugo, štai 2013 m. buvo paduotos 428 peticijos, kai 2012 m. – 373, o 2011 m. – 305. EŽTT priėmė sprendimus dėl esmės 12 bylų prieš Lietuvą, 2 iš jų nenustatyta nė vieno Konvencijos pažeidimo, tačiau net 4 bylose Teismas nustatė teisės į nuosavybę pažeidimus, teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimai nustatyti net 5 bylose – 2 bylose - dėl per ilgos proceso trukmės, 2 – dėl teisingo teismo proceso neužtikrinimo, o penktojoje byloje pažeidimą lėmė teismo sprendimo neįvykdymas. Deja, bylose prieš Lietuvą buvo konstatuota ir labai rimtų Konvencijoje garantuojamų teisių pažeidimų: teisės į gyvybę (Konvencijos 2 straipsnis) ir kankinimų uždraudimo (Konvencijos 3 straipsnis). Pasak advokatės L. Meškauskaitės (2012) daugiausiai bylų Lietuva EŽTT pralaimi dėl neužtikrintos teisės į teisingą teismą¹¹. Reikia pabrėžti, jog teisė į teisingą teismą reiškia teismo proceso teisingumą, atsižvelgiama ar procesas nebuvo per ilgas, ar jis buvo teisingas šalių lygybės prasme, ar vyko viešumo sąlygomis, ar užtikrinta teisė į gynybą ir nekaltumo prezumpcija, pvz. 2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje Naugžemys prieš Lietuvą (peticijos Nr. 17997/04), ieškovas A. Naugžemys kreipėsi į Pasvalio rajono apylinkės teismą, prašydamas

¹⁰ Nacionalinė teismų administracija. 2011 metų civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose). [internete]. [žiūrėta 2014-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>

¹¹ Meškauskaitė, L. Daugiausia bylų Lietuva Strasbūro teisme pralaimi dėl neužtikrintos teisės į teisingą teismą. [Internete]. [žiūrėta 2013-11-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/l-meskauskaitė-daugiausia-byļu-lietuva-strasburo-teisme-pralaimi-del-neužtikrintos-teises-i-teisinga-teisma.htm#.Uyn9eU2_nIU>

pripažinti niekiniais sudarytus sandorius. Bylos nagrinėjimas trijose instancijose Lietuvoje, užtruko beveik aštuonerius metus. Gindamas A. Naugžemio teises, EŽTT 2009-07-16 sprendime nurodė, kad proceso trukmę iš esmės nulėmė teismų klaidos bei inertiškumas, pvz., byla buvo grąžinta nagrinėti iš naujo į pirmos instancijos teismą, nes teismas nepasisakė dėl dalies reikalavimų. Be to, LAT du kartus grąžino bylą nagrinėti pirmąją instanciją, nes teismai nenustatė visų bylos aplinkybių. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes, EŽTT padarė išvadą, jog pareiškėjo bylos nagrinėjimo trukmė viršijo „protingo termino“ reikalavimą ir priteisė pareiškėjui iš Lietuvos valstybės 1 500 eurų neturtinės žalos atlyginimą. Dar vienas pavyzdys 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje Vorona ir Voronov prieš Lietuvą (peticijos Nr. 22906/04). Lietuvos Respublikos piliečiai Aleksandras Voronovas ir kiti bylinėjosi su Klaipėdos m. savivaldybe dėl butų statybos. Žmonių ieškinį LAT pripažino pagrįstu ir jį tenkino, tačiau bylos nagrinėjimo procesas Lietuvos teismuose vis tiek užtruko per ilgai. EŽTT, nagrinėdamas žmonių pareiškimus, nurodė, kad nėra pagrindo teigti, kad nacionalinių teismų nagrinėta byla buvo ypatingai sudėtinga ar kad pareiškėjai prisidėjo prie proceso vilkinimo. Proceso trukmei didelę įtaką turėjo nacionalinių institucijų klaidos, pvz., nesugebėjimas informuoti apie posėdį visų byloje dalyvaujančių asmenų bei pasisakyti dėl visų bylos aplinkybių, todėl EŽTT 2009-07-07 sprendimu priteisė pareiškėjams po 3 000 eurų neturtinei žalai atlyginti. EŽTT 2009 m. liepos 7 d. sprendime konstatavo, kad didelis teismų darbo krūvis taip pat nepateisina neprotingos proceso trukmės.

Nesukurtas neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims (sutuoktiniui, vaikams, tėvams) modelis. Europoje pastaraisiais metais ryškėja tendencija tiek leidžiant įstatymus, tiek jurisprudencijoje plėsti neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims taikymo ribas. Lietuvoje šioje srityje kol kas įstatymo leidėjo nuostata neaiški, mokslinės doktrinos iš esmės nėra, o negausi ir prieštaringa teisminė praktika reikalauja aiškiai apsispręsti dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims modelio, nes socialinis poreikis veiksmingai ginti ir saugoti Konstitucijos saugomas vertybes – gyvybę, sveikatą ir šeimą, taip pat Europoje vyraujančios deliktų teisės vienodinimo tendencijos nebepateisina šios srities teisinio reguliavimo ir teisminės praktikos vangumo. *Tačiau jeigu būtų įteisintas šis patobulinimas iškyla grėsmė dėl interesų pusiausvyros, kad būtų išvengta potencialiai nepagrįstų milijoninių ieškinių tokio pobūdžio bylose, kad nekontroliuojama trečiųjų asmenų teisė reikšti ieškinius dėl neturtinės žalos atlyginimo netaptų piktnaudžiavimu šia teise ir nepagrįsta bei nepakeliama našta žalą padariusiam asmeniui ir jo artimiesiems.* Todėl pirmiausiai dėl tokio trečiųjų asmenų įteisinimo modelio reikia mokslinių šios srities tyrimų ir studijų.

Nėra suformuotos vienodos teismų praktikos dėl neturtinės žalos dydžio. Teorinėje magistro

darbo dalyje apžvelgus bylas dėl neturtinės žalos atlyginimo galima daryti išvadą, jog teismų praktika labai skirtinga. LAT viena iš funkcijų – formuoti vienodą teismų praktiką. Tačiau kai yra itin panašios bylos tampa ištis nebeaišku kokiais neturtinės žalos teisiniais kriterijais vadovaujasi teismai, pvz. teismas pabrėžia, jog atsakovo turtinė padėtis nėra lemiamas kriterijus, tačiau peržvelgus kitą panašų atvejį teismas motyvuoja, jog atsakovo turtinė padėtis visgi yra svarbus kriterijus priteisiant neturtinę žalą. Taip pat nesuprantama ir teismų pozicija dėl trečiųjų asmenų, kaip jau buvo ne kartą minėtoje Zdanių byloje tėvams buvo priteista neturtinė žala, kiek vėlesnėse panašiose bylose teismai atmetė trečiųjų asmenų reikalavimus, o štai 2011 m. plačiai nuskambėjo incidentas Palangoje, kai J. Basanavičiaus gatvėje aukštai virš žemės sustojo atrakcionas, ir jaunimui visą valandą teko kaboti žemyn galvomis. Šioje byloje (atsakovais buvo ne vien tik atrakcionų parkas, tačiau ir Lietuvos valstybė) vienai iš nukentėjusiųjų mergaičių buvo priteista 7000 Lt neturtinė žala, o jos tėvui 600 Lt¹². Šiuo atveju teismo nuostata tikrai neaiški, kodėl ankstesnėse bylose trečiųjų asmenų reikalavimus atmesdavo, o šiuo minėtu atveju ėmė ir priteisė. Teismai savo praktikoje pabrėžia, jog identiškų atvejų nebūna, tačiau tuomet kyla klausimas kam tuomet apskritai formuoti tą teismų praktiką?

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo galimybės

Teismų sistemos darbo išteklių persikirstymas. Labai dažna ilgo bylos nagrinėjimo priežastis – dideli teisėjų darbo krūviai, taigi, tam kad pagreitinti bylų nagrinėjimą ir išspręsti netolygų darbo krūvį būtų galima įgyvendinti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą, tai suteiktų galimybę suvienodinti darbo krūvius skirtinguose teismuose ir pagreitinti bylų nagrinėjimą.

Parengiamosios teismo stadijos tobulinimas. LR CPK 226 str. nurodo, kad „pasirengimo nagrinėti bylą teisme metu šalys ir tretieji asmenys turi pateikti teismui visus turimus įrodymus bei paaiškinimus, turinčius reikšmės bylai, taip pat nurodyti įrodymus, kurių jie negali pateikti teismui, kartu nurodydami aplinkybes, trukdančias tai padaryti, bei galutinai suformuluoti savo reikalavimus ir atsikirtimus į pareikštus reikalavimus“. Visų šių 226 str. įvardintų veiksmų tikslas – pasirengti bylos nagrinėjimui taip, jog jau per pirmą teismo posėdį byla būtų išnagrinėta. Labai dažnai, netgi ir teisininkų, advokatų paruošti procesiniai dokumentai būna netinkamai suformuluoti, pvz. rengiant skundą dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų netinkamai nurodomas atsakovas, kartais netinkamai suformuluotas dalykas, nepateikti visi įrodymai. A. Driukas ir A. Valančius (2005, p.

---

¹² Televizijos laida „Pinigų karta“, laidos tema – „Kas yra neturtinė žala? Kokį atlyginimą statistinis lietuvis laiko normaliu? Greitieji kreditai“ [Internete]. [žiūrėta 2014-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/43044>>

80) išskiria šiuos parengiamosios proceso stadijos uždavinius: 1) išsiaiškinti visus asmenis, kurie turi dalyvauti nagrinėjant bylą bei juos informuoti apie teismo posėdžio laiką ir vietą; 2) galutinai nustatyti ir suformuluoti įrodinėjimo dalyką byloje; 3) išsiaiškinti, dėl kokių faktų bylos šalys sutaria ir kokius neigia, kokia šalių pozicija dėl kitos šalies pateiktų įrodymų, surinkti visus bylai reikalingus įrodymus; 4) imtis priemonių šalims sutaukyti. Jeigu visi šie uždaviniai būtų sureguliuoti parengiamojoje proceso stadijoje tuomet netektų gaišti laiko pačios bylos nagrinėjimo metu. Visus šiuos uždavinius galėtų įgyvendinti specialūs bylų koordinatoriai, tokiu būdu teismuose galėtų būti įvesta nauja pareigybė. Šiuo metu teisėjų atlyginimai išties nemaži, štai 2012 m. pirmą ketvirtį apylinkių teismuose vidutinis teisėjų atlyginimas siekė 5 960 tūkst. Lt, apygardų ir apygardų administracinių teismų – 7 448 tūkst. Lt, o Lietuvos apeliaciniame, LVAT ir LAT viršijo 8 000 tūkst. Lt¹³. Taigi šiek tiek sumažinus teisėjų atlyginimus būtų galima įvesti naują pareigybę. Būtina pabrėžti, jog minėti bylos koordinatoriai nevykdytų teisingumo, jų paskirtis būtų teisinės konsultacijos/pagalba, suformuluotų ieškinių, prašymų, skundų tikrinimas, įrodymų peržiūrėjimas. Labai svarbu, kad iki pradėdant nagrinėti bylą būtų viskas suformuluota bei paruošta tinkamai.

LR CK 6.250 str. įtvirtinti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą, kai sunkiai sužalojama nukentėjusiojo sveikata. Kalbant apie šią galimybę šiandien teisinio reguliavimo sąlygomis trečiųjų asmenų teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę Lietuvoje galima remtis LR CK 6.283 str., jei dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo kilę dvasiniai išgyvenimai išsivysto į psichikos ligą ar kitaip pakenkia sveikatai ir tokiais asmens neigiamais išgyvenimais galima laikyti sveikatos sužalojimu pagal LR CK 6.283 str.

Bendradarbiavimas su kitų šalių teisinėmis institucijomis semiantis patirties iš jų teisinių sistemų. S. Cirtautienė (2008, p. 30) pabrėžia, jog nustatant neturtinės žalos dydį, vienu iš svarbiausių pradinių kriterijų, kurie leidžia nustatyti teisingą atlygintinos žalos dydį konkrečioje byloje, tikslinga būtų pripažinti ankstesnėse panašių kategorijų bylose priteistus neturtinės žalos dydžius. Besiformuojanti Lietuvos teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo srityje turėtų būti vertinama kompleksiskai visų konkrečių bylos aplinkybių kontekste, atsižvelgiant ne tik į jau į priteistus neturtinės žalos dydžius ankstesnėse bylose, bet ir į Lietuvos gyventojų pragyvenimo lygį, ekonomines galimybes, asmens teisių ir laisvių apsaugos poreikį ir remiantis geriausia Europos valstybių patirtimi. Pastarasis, ypač pravartus Lietuvos teismams. Šiuo tikslu būtų galima sisteminti Lietuvos ir Europos šalių teismų praktiką neturtinės žalos srityje, vertinant skirtingų šalių rodiklius pagal Lietuvos ekonominį pajėgumą ir teisinės apsaugos poreikį.

¹³ Valstybės tarnybos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Darbo užmokestis [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.vtd.lt/index.php?252315899>>

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo grėsmės

Galimi nepagrįsti trečiųjų asmenų ieškiniai dėl neturtinės žalos. Anot S. Cirtautienės (2007, p. 89) aiškinant LR CK nuostatas, neturtinės žalos atlyginimas nukentėjusiojo artimiesiems dėl jų patirtų neigiamų išgyvenimų įmanomas tik vadovaujantis LR CK 6.250 str. 2 d. nuostata, kurioje įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo, todėl išplėsti neturtinės žalos, atlygintinos tretiesiems asmenims už jų patirtus dvasinius išgyvenimus dėl nukentėjusiojo sveikatos sužalojimo, taikymą kitais atvejais (pvz., atsakomybės be kaltės atveju) vien remiantis teisingumo, sąžiningumo, protingumo kriterijais negalima, nes klausimas dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims vien už patirtus neigiamus dvasinius išgyvenimus, kurių negalima kvalifikuoti kaip sveikatos sužalojimo pagal LR CK 6.283 str., reikalauja rimtos teisės teoretikų ir praktikų diskusijos.

Parengiamojoje stadijoje atsiradus bylų koordinatoriams būtina tiksliai apibrėžti jų funkcijas, kad šie pareigūnai nesiiimtų teisėjų funkcijų. Pasiruošimas bylos nagrinėjimui neturėtų būti painiojamas su savarankiška civilinės bylos iškėlimo civilinio proceso stadija, kurioje yra sprendžiamas ieškinio priėmimo klausimas – už tai turėtų likti atsakingi teisėjai, taip pat teisėjų kompetencijai turėtų likti tokios svarbios funkcijos, kaip įrodymų užtikrinimas, laikinųjų apsaugos priemonių skyrimas ir kt. funkcijos. Bylų koordinatoriai kaip papildomi žmogiškieji ištekliai turėtų atsirasti neatleidžiant dalį teisėjų, o sukuriant naujas darbo vietas.

Įvykdžius teismų reformą bylų nagrinėjimas teismuose sulėtės, dalis darbuotojų neteks darbo vietų. Šiuo metu Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose po reorganizacijos veikia sujungti apylinkių teismai, tačiau ši teismų reforma dar nebaigta. Jos dar laukia Kretingos, Palangos, Plungės ir Skuodo teismai, kurie bus sujungti į vieną – Plungės teismą. Tačiau šių miestų teisėjams nerimą kelia koku būdu ir kaip bus organizuojami posėdžiai. Kretingos rajono apylinkės teismo pirmininkas E. Jurgutis (2014) teigia, kad „kol kas sunkiai galintis įsivaizduoti: kyla klausimų dėl teisėjo kelionės organizavimo, bylos ir dokumentų pristatymo, posėdžių salių“¹⁴ Juk bus tokių bylų kai teisėjas turės atvykti iš Skuodo į Plungę nagrinėti bylą ir dažnai būna atvejų kai byla nagrinėjama dvi dienas iš eilės, todėl išlieka tendencija, kad bylų nagrinėjimas sujungus teismus nepagreitės, tačiau išlaidų bus sutaupoma, nes juk sujungus į vieną teismą, taps nebereikalingos tam tikros pareigybės.

¹⁴ Urnikienė, D. Teismų reforma kelia abejonių. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.pajurionaujienos.com/?act=exp&sid=10624>>

Trumpai apibendrinant atliktą SSGG analizę galima teigti, kad neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvoje turi daug privalumų, leidžiančių sėkmingai apginti neturtines teises bei tam tikrų trūkumų, kurie stabdo neturtinės žalos institutą veikti dar efektyviau. Nepaisant to, jog grėsmės gali būti šio instituto plėtros kliūtys, yra nemažai galimybių, kurios numato šio instituto plėtros bei tobulinimo perspektyvas.

2.2.3. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo stadijos remiantis ekspertų nuostatomis

Neturtinės žalos atlyginimo institutas sudėtingas mechanizmas, susidedantis iš penkių stadijų pradedant nuo informavimo/konsultavimo ir baigiant teismo priteistos piniginės sumos išieškojimu iš atsakovo. Taip pat šiame mechanizme dalyvauja daug įvairaus pobūdžio institucijų pradedant pirminės teisinės pagalbos suteikimu savivaldybėje ir baigiant antstolio kontora.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas, kaip apibrėžimas nėra vartojamas nei teisės doktrinoje, jo nėra ir teisės aktuose, o tuo labiau teismų formuojamoje praktikoje. Šis apibrėžimas – vienas iš šio magistro darbo rezultatų. Neturtinė žala apima tiek privačius, tiek ir juridinius asmenis, kurie patyrė stiprius dvasinius išgyvenimus, emocinę depresiją ir kitus teorinėje magistro dalyje įvardintus išgyvenimus. Tiesa juridiniai asmenys, priešingai nei privatūs asmenys tokių išgyvenimų nepatiria, jų neturtinė žala suprantama, kaip dalykinės reputacijos pablogėjimas, ar pavadinimo pasisavinimas. Siekiant pateikti neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo sąvoką buvo tikslinga šio magistro darbo teorinėje dalyje išanalizuoti neturtinės žalos sąvoką, o taip pat ir paanalizuoti valdymo apibrėžtis. Taigi, neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas – *tai procesų, kuriuose dalyvauja pirminės ir antrinės teisinės pagalbos tarnybos, advokatų kontoros, teisėsaugos institucijos ir kurių pagalba privatiems arba juridiniams asmenims priteisiama piniginė suma arba pripažįstamas teisės pažeidimas už pažeistas neturtines vertybes*. Šiame suformuotame apibrėžime išryškėja trys svarbios kategorijos: dalyviai, kaip yra atlyginama neturtinė žala, t.y. piniginė kompensacija arba teismo pripažinimas, jog buvo įvykdytas teisės pažeidimas, neturtinės vertybės. Toliau verta išsiaiškinti nuo ko ir kaip prasideda neturtinės žalos procesų valdymas, todėl buvo tikslinga išskaidyti į stadijas ir pateikti visus galimus patobulinimus neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymui.

2.2.3.1. Informavimo ir konsultavimo stadija

1 stadija informavimas bei konsultavimas. Ši stadija yra konsultacinio - informacinio pobūdžio, jos metu privatus asmuo arba juridinis asmuo konsultuojamas visais neturtinės žalos atlyginimo klausimais: kokios neturtinės vertybės buvo pažeistos, kada tai įvyko, kas sukėlė

neigiamus išgyvenimus ir pan., kas gali pretenduoti į neturtinės žalos atlyginimą, kokiais atvejais galima prisiteisti neturtinę žalą, įvertinama galima suma už pažeistas neturtines vertybes. Konsultacijas asmuo gali gauti savivaldybėje, kurioje veikia pirminė teisinė pagalba. Ši pagalba suteikiama kiekvienam Lietuvos piliečiui, tačiau pabrėžtina, jog tai - vienkartinio pobūdžio konsultacija. Anksčiau nagrinėtoje neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo SSGG analizėje buvo aptarta ir antrinė teisinė pagalba, kurios metu asmeniui konsultacijas jau teikia advokatas, kuris paprastai atstovauja nukentėjusįjį asmenį teisme. Pabrėžtina, kad antrinės teisinės pagalbos mechanizmas pakankamai apsunkintas dėl per didelės dokumentacijos. Asmuo norintis gauti antrinę teisinę pagalbą turi užpildyti gausybę dokumentų, gauti įvairiausias pažymas iš tokių institucijų, kaip mokesčių inspekcija, sodra, socialinės paramos skyrius ir pan. Surinkęs visą eilę dokumentų asmuo juos pateikia antrinės teisinės pagalbos tarnybai, kuri įvertinusi visus pateiktus dokumentus priima sprendimą skirti prašančiam asmeniui advokatą visiškai nemokamai, kompensuojant 100 procentų arba iš dalies kompensuojant 50 procentų. Visame šiame procese asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų samdytis advokato realiai sugaišta apie mėnesį kol gauna taip reikalingą advokato konsultaciją, todėl darytina išvada, jog antriniam teisinės pagalbos mechanizmui būtini pokyčiai atsisakant tokios didelės dokumentacijos ir asmens siuntinėjimo iš vienos institucijos į kitą. Šie antrinės teisinės pagalbos mechanizmo patobulinimai galėtų remtis notarų sistemos pavyzdžiu. Asmuo besikreipiantis į notarų biurą dėl pirkimo – pardavimo sandorio visus dokumentus užsako iš tam specialiai sukurtos VĮ Registrų centro sistemos, tokiu būdu gaunama pažyma dėl pardavimo, iš gyventojų registro tarnybos sistemos notaras išsiima visus duomenis apie asmens šeimyninę padėtį ir gyvenamąją vietą. Tokiu būdu pardavėjui išties palengvinama situacija, nes jam niekur nereikia eiti ir gaišti savo laiko, už jį daug ką sutvarko notaras ar notaro biuro darbuotojas. Taigi derėtų apsvarstyti tokia galimybę ir pirminės teisinės pagalbos tarnybai, kuri veikia Lietuvos savivaldybėse. Juristas teikiantis pirminę teisinę pagalbą asmeniui ir matantis, jog pastarajam būtinai reikės ir antrinės teisinės pagalbos galėtų visus dokumentus užpildyti vietoje ir iš sukurtos sistemos, kuri apjungtų daugelį institucijų gauti elektronines pažymas ir visą rinkinį dokumentų su prašančio asmens parašu perduoti antrinės teisinės pagalbos tarnybai. Šis patobulinimas palengvintų ir paspartintų visą procesą, nes dažnai pasitaiko atvejų kai asmuo pildydamas prašymą gauti antrinę teisinę pagalbą pridaro galybę klaidų.

Taigi asmuo gavęs sprendimą iš antrinės teisinės pagalbos tarnybos kreipiasi į paskirtą nemokamą advokatą, kuris konsultacijos metu išsiaiškina visas aplinkybes, kadangi jos bus reikalingos rengiant ieškinį, skundą ar prašymą, tai priklauso nuo to į kurį teismą bus kreipiamasi. E1 pabrėžė, jog visuomet labai smulkmeniškai įsigilina į tokias aplinkybes kaip: kaltės laipsnis, atsakovo turtinė padėtis, kokie kilo padariniai ir kokios vertybės buvo pažeistos. Šiai E1 nuomonei pritaria ir E2. Advokatai šioje stadijoje - patariamasis balsas dėl sumos, kuria bus įvertinamos

pažeistos neturtinės vertybės. Visi ekspertai vieningai pabrėžė, jog pirmiausiai atsižvelgia į formuojamą teismų praktiką, tačiau E1 akcentavo, kad „jeigu klientas savo išgyvenimus vertina keliais šimtais tūkstančių aš negaliu jam uždrausti tiek ir prašyti“. Taigi išsiaiškinus ir įvertinus visas aplinkybes pradedamas rengti ieškinys/skundas/prašymas ir tokiu būdu pereinama į parengiamąją stadiją.

2.2.3.2. Parengiamoji stadija

2 stadija – *parengiamoji*. Ši stadija apima procesinių dokumentų parengimą ir pridavimą teismui. Pirmojoje stadijoje išsiaiškinus visas aplinkybes kaip atsirado neturtinė žala pradedamas ruošti ieškinys/skundas/prašymas. Teisingas ieškinio turinys numatytas LR CPK 135 str., kuriame numatyta, jog ieškinyje turi būti nurodyti šie veiksniai:

1) ieškinio suma. Nukentėjęs asmuo pasitaręs su advokatu nurodo kiek jis įkainuoja savo patirtus išgyvenimus.

2) ieškinio pagrindas, šiuo atveju reikia nurodyti aplinkybes, kuriomis ieškovas grindžia savo reikalavimus. Paprastai advokatai ieškinį išskirsto pastraipomis nurodydami jų pavadinimus. Tokiose pastraipose pirmiausiai aprašomas įvykis, kas, kaip, kur ir kada įvyko. E1 teigimu nėra reglamentuotos ieškinio formos, svarbu kad ieškinyje būtų aiškiai ir nuosekliai išdėstyti visi ieškovo reikalavimai ir laikomasi LR CPK įtvirtintų bendrų ieškinio turinio reikalavimų. Taigi pastraipų rengimas ir jų pavadinimai priklauso nuo advokato. E1 teigimu jis visuomet nurodo kaip asmeniui pasireiškė neturtinė žala, pvz. nemiga, baimė, gėda, pažeminimas, nepasitikėjimas ir pan. E1 nuomone paprastai pavienių neturtinės žalos bylų nebūna, dažniausiai ji lydima turtinės žalos reikalavimų, tuomet įvertindamas neturtinę žalą teismas atsižvelgia ir į tai kokia buvo padaryta turtinė žala.

3) įrodymai, kurie patvirtina ieškovo išdėstytas aplinkybes, pateikiamos liudytojų gyvenamosios vietos ir kitokie įrodymai. Prieduose pridedami visi dokumentai įrodantys neturtinę žalą, tačiau ne visuomet jų būna, nes neįmanoma įrodyti ir pamatuoti buvusių dvasinių išgyvenimų, patirto sielvarto, tačiau jeigu asmuo kreipėsi dėl patirtų išgyvenimų, pvz. į psichologą (jeigu toks kreipimasis buvo, tuomet prieduose teismui pateikiama gydytojų komisijos išvada, kurioje nurodyti kokie atsirado sutrikimai, o jeigu asmuo vien tik lankėsi pas psichologą, tuomet teismui pateikiama informacinio pobūdžio pažyma, kiek kartų ir dėl ko asmuo lankėsi). Paprastai prie tokių įrodymų pridedami pirktų vaistų kvitai (pvz. antidepresantų, kuriuos skyrė gydytojas), taip pat ir transporto išlaidos (jeigu pas gydytoją teko vykti į kitą miestą ar netgi į kitą valstybę), tačiau tokios išlaidos priskirtinos turtinei žalai. Dažniausiai konkrečių rašytinių įrodymų dėl neturtinės žalos neįmanoma pateikti, todėl tai paliekama spręsti teismui.

4) ieškovo reikalavimas (ieškinio dalykas). Paprastai ieškinio viduryje nurodoma data, vieta, pavadinimas (t.y. dalykas) ir kokio pobūdžio dokumentas, pvz. ieškinys, skundas, prašymas.

5) ieškovo nuomonė dėl sprendimo už akių priėmimo, jeigu byloje nebus pateiktas atsiliepinimas į pareikštą ieškinį arba paruošiamasis procesinis dokumentas. E1 teigimu teismo sprendimo priėmimas už akių yra gana retas reiškinys. Atsiliepimą atsakovas turi pateikti nuo 14 d. iki 20 d., tačiau E1 pastebėjimu LR CPK deja nenumato efektingų sankcijų atsakovui už laiku nepateiktą atsiliepinimą, taigi toks atsakovo elgesys yra nepagarba teismui ir bylos vilkinimas.

6) informacija, ar byla bus vedama per advokatą. Jeigu byla bus vedama per advokatą, tuomet nurodoma advokato vardas, pavardė, darbo vietos adresas. Tai labai svarbus kriterijus, kuris nurodomas pačioje ieškinio pabaigoje. E1 praktikoje yra ne kartą pasitaikę atvejų kai teismo darbuotojai nepasižiūri į ieškinio pabaigą ir nepakviečia advokato į bylą, todėl E1 ieškinio pirmame lape visuomet nurodo, jog ieškovui atstovaus advokatas „duomenys neskelbtini“. E1 nuomone tokia jo taikoma metodika išties pasiteisino ir išvengiama galimų nesusipratimų.

7) ieškovo nuomonė dėl taikos sutarties sudarymo galimybių, kai ieškovas pageidauja ją pateikti. Taikos sutarčių pasitaiko, tačiau E1 pastebėjimu dažnai tai būna ilgas procesas.

Šiame straipsnyje nėra reglamentuota kaip teisingai ieškinyje nurodyti ieškovą, atsakovą, trečiuosius ar suinteresuotus asmenis, tačiau pasak E1 galioja nerašyta taisyklė nurodyti vardus, pavardes, asmens kodus, o jeigu nėra duomenų apie tokius, tuomet įrašoma gimimo data, gyvenamųjų vietų adresai. Taip pat ieškinio pirmame lape nurodoma kokiam konkrečiai teismui skirtas ieškinys.

LR CPK 135 str. 2 d. taip pat nurodo, kad prie teismui pateikiamų dokumentų turi būti dokumentas, įrodantis, jog yra sumokėtas žyminis mokestis bei dėl įrodymų, kurių ieškovas pateikti negali, išreikalavimo, nurodant priežastis, kodėl negalima pateikti šių įrodymų. Kalbant apie žyminį mokestį, tai LR CPK 83 str. numato kas gali būti atleidžiamas nuo žyminio mokesčio. Šiame darbe buvo analizuoti įkalinimo įstaigose kalinčių asmenų administracinės bylos ir buvo minėta, jog dažnai kalinių keliami reikalavimai nepasitvirtina, todėl derėtų tokius asmenis apmokestinti žyminiu mokesčiu, o jeigu reikalavimai būtų pagrįsti ir teismas priteistų neturtinės žalos atlyginimą, tuomet valstybė galėtų gražinti sumokėtą žyminį mokestį.

Ieškinio, skundo, prašymo variantų teismui pateikiama tiek kiek yra šalių, pvz. atsakovui, trečiajam asmeniui, suinteresuotam asmeniui, teismui ir advokatas vieną egzempliorių pasilieka sau, taigi iš viso parengiami penki dokumentų komplektai. Keturi iš šių paminėtų komplektų su advokato patvirtintais nuorašais pateikiami teismui. Teismo raštinėje gauti minėti dokumentų komplektai užregistruojami ir suteikiamas numeris. Raštinės vedėja ar vedėjas suveda duomenis į teismo kompiuterinę sistemą, kuri atsitiktiniu būdu išrenka būsimai bylai teisėją, tokiu būdu išvengiant galimos korupcijos. Vėliau minėti dokumentų rinkiniai perduodami sistemos parinktam

teisėjui. Teisėjas peržvelgęs dokumentus ir remdamasis LR CPK sprendžia ieškinio priėmimo klausimą. Jeigu ieškinys parengtas teisingai ir pateikti visi galimi įrodymai, tuomet dokumentų rinkinius išsiunčia atsakovui, kuris įpareigojamas pateikti raštišką atsiliepimą, taip pat išsiunčiama tretiesiems asmenims ir suinteresuotiems asmenims. Kai gaunamas atsakovo atsiliepimas, teisėjas skiria parengiamąjį teismo posėdį arba teismo posėdį. Parengiamasis teismo posėdis pagal LR CPK 228 str. rengiamas kai teisėjas mato galimybę sutaukyti šalis sudarant taikos sutartį, arba jeigu reikia išsamiau išsiaiškinti visas bylos aplinkybes.

Tačiau jeigu ieškinyje, skunde, prašyme matyti klaidų tuomet teisėjas priima atskirą nutartį pataisyti pateiktą dokumentą. Sekantis etapas - bylos nagrinėjimas ir neturtinės žalos kompensacijos priteisimas.

2.2.3.3. Nagrinėjimo teisme ir priteisimo stadija

3 stadija nagrinėjimo ir priteisimo. Šią stadiją galima įvardinti kaip pačią problematiškiausią stadiją iš visų. Šioje stadijoje visas veiksmas persikelia į teismą. Kaip jau buvo minėta antroje stadijoje gavus atsakovo atsiliepimą skiriamas parengiamasis teismo posėdis arba teismo posėdis. Tam kad įvyktų vienas iš šių minėtų posėdžių teismui būtina visoms šalims išsiųsti teismo šaukimus, kuriuose nurodoma kada vyks bylos nagrinėjimas, teisėjo vardas ir pavardė, bylos numeris ir kita informacija. Teismo šaukimai siunčiami registruotu laišku ir nuo šių šaukimų prasideda daugybė problemų, kurios pradeda vilkinti visą bylos eigą. E1 teigimu labai dažnas reiškinys kai atsakovas neima teismo šaukimo, išsisukinėja arba nurodo, jog toks asmuo toje vietoje negyvena arba apskritai išvyko į užsienį. Tuomet teismo šaukimas grįžta atgal į teismą. Tai viena iš priežasčių kai byla teisme sustoja. E1 įvardija nemažai vilkinimo priežasčių, tačiau ekspertas pabrėžia, jog dažniausiai teisminį procesą vilkina patys proceso dalyviai, kurie pasižymi nesąžiningumu. E1 įvardija šias bylos vilkinimo priežastis: gyvenamosios vietos slėpimas, netikslių duomenų pateikimas apie turtą bei pajamas, dažnai pasitaiko atvejų kai ir patys procesiniai dokumentai parengti netinkamai ir juos tenka tikslinti. Jau minėta priežastis – išvykimas į užsienį, tačiau šiuo atveju teismas gali tik paskelbti atsakovo paiešką, o byla sustabdoma. Tuo tarpu E3 dar kaip bylos vilkinimo priežastį įvardija „ginčo šalių principus, suvokiant, kad tikrai yra neteisis, tačiau dirbtinai vilkina bylą – aš nelaimėsiu, bet naudos iš manęs greitai negausi, taip pat siekiant, kad ir kita šalis patirtų kuo daugiau išlaidų“. E1 ir E3 pabrėžia, jog advokato užimtumas kitoje byloje nėra pateisinama priežastis atidėti bylos nagrinėjimą. Liga šiuo atveju, taip pat nėra pasiteisinimas, E2 kitų ekspertų nuomonę papildė, jog „ligų atvejais teismai turi teisę kreiptis į specialistus ir aiškintis aplinkybes, ar diagnozuotos ligos riboja asmeniui dalyvauti procese“.

E2 taip pat pabrėžia, kad administraciniuose bei baudžiamuosiuose procesuose tikėtina, kad

vilkinant procesą siekiama išvengti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, nes tiek LR ATPK, tiek ir Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas nustato terminus, per kuriuos asmuo turi būti nubaustas. Šiai E2 nuomonei pritaria ir E3. Iš visų ekspertų pateiktų nuomonių matyti svarbios bylų vilkinimo priežastys. Šiuo atveju labai svarbi teisėjų pozicija siekiant užkirsti kelią bylų vilkinimui, nes LR CK numato priemones, kurių paskirtis nevilkinti bylos. E3 praktikoje proceso dalyviams buvo skirtos baudos už piktybinį vilkinimą, taip pat teismas neleidžia vilkinti bylos atmesdamas perteklinius prašymus arba atsisakant prijungti duomenis, kurie galėjo būti pateikti parengiamojo posėdžio metu, tačiau E3 pastebėjimu daugeliu atvejų teismai linkę atidėti bylos nagrinėjimą.

E1 kaip efektingas priemones išskiria baudas ir areštus, anot jo keletas jo kolegų ne kartą yra gavę baudas už tai, jog be pateisinamos priežasties neatvyko į bylos nagrinėjimą. Tuo tarpu E2 nuomone teismai taiko kodekse numatytas priemones ir jos išties pasiteisina. E2 nurodo, jog administraciniame bei civiliniame procese numatytos priemonės skirtingos, kaip pavyzdį E2 pateikia „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 50 straipsnis, suteikia teismui teisę esant tam tikroms sąlygoms, pavyzdžiui, tais atvejais, kai gynėjas tris dienas iš eilės negali dalyvauti procese, paskirti kitą gynėją. Teisminio nagrinėjimo vengiančiam asmeniui gali būti skiriamos ir piniginės baudos, jis gali būti į bylą atvedintas, baudžiamajame procese kaltinamajam gali būti pakeista kardomoji priemonė į griežtesnę. Civiliniame procese bylos išnagrinėjimui paprastai pakanka arba šalies, arba jos atstovo dalyvavimo, nereikalaujama, kad visais atvejais būtų abu asmenys“. Kaip matyti iš ekspertų nuostatų priemonės pakankamai efektingos, tik teisėjai ne visuomet jas linkę taikyti. E1 teigimu labai priklauso nuo teisėjo asmeninių savybių, kaip pavyzdį jis pateikė Kelmės rajono apylinkės teismo teisėjo „duomenys neskelbtini“ nuostatas, šis teisėjas pasižymi itin dideliu griežtumu ir už menkiausią nepagarbą teismui ir vilkinimą skiria baudas arba areštą, pvz. atsakovui pasirodžius teismo salėje neblaiviam ši teisėjas skyrė 7 parų areštą ir bylą atidėjo, kol sueis minėto arešto laikas. Taigi darytina išvada, jog teismų taikomos priemonės efektingos tik reikia jomis pasinaudoti, tačiau kai atsakovas išvykęs į užsienį, teismas šiuo atveju bejėgis. Galbūt toks įvardinimas sukeltų diskusijų bangą tarp teisininkų, tačiau šiuo atveju teismas skelbia paiešką per policiją ir nuolat užduoda užklausimus pastarajai kaip vykdomas tyrimas, tačiau viso to rezultate byla gali stovėti metus ir ilgiau. Todėl tam būtini pokyčiai ir naujovės, ko būtent imtis kai atsakovas yra kitoje šalyje.

Teismų statistikos duomenimis Lietuvoje civilinės bylos vidutiniškai nagrinėjamos apie 50 d., tačiau visi ekspertai visiškai nesutinka su šia statistika. E1 nurodo, jog bylose kur reiškiami neturtinės žalos reikalavimai bylos nagrinėjimas užtrunka tris mėnesius ir ilgiau, tuo tarpu E3 nurodo, jog jo praktikoje daug bylų dėl įvairių priežasčių nagrinėjamos 6 – 12 mėnesių, o neturtinė žala dažniausiai reiškiamą ir su kitokio pobūdžio reikalavimais, todėl tiksliai išgryninti kiek trunka

vien neturtinės žalos priteisimas neįmanoma pasakyti. E2 pritaria kitų ekspertų nuomonėms, pvz. bylos, kuriose padaryta žala dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ar teismo neteisėtų veiksmų, „atlyginimo paprastai išnagrinėjamos per kelis teismo posėdžius, todėl jų nagrinėjamas užtrunka ilgiau nei 50 d.“

Kalbant apie administracines bylas, kai atsakovas valstybė arba savivaldybė E2 pabrėžia, kad tokių bylų nagrinėjimo terminas priklauso nuo nagrinėjamų teisinių santykių sudėtingumo, t.y. kuo jie sudėtingesni, tuo bylų nagrinėjimo terminai ilgesni. E2 pažymėjo, jog savo praktikoje turėjo atvejų, kai bylos nagrinėjimas pirmojoje instancijoje užtruko ilgiau nei metus. Pagrindinė problema, kai atsakovas byloje yra valstybė ar savivaldybė yra tokia, kad jų atstovai paprastai nebūna visiškai savarankiški, vienasmeniškai galintys priimti sprendimus, nes jiems būtinas tam tikrais atvejais institucijos ar tam tikrų organų pritarimas, pvz. savivaldybės tarybos. Tokių sprendimų suderinimas paprastai atima daug laiko, pvz. tarybos posėdžiai būna tik kartą per mėnesį, todėl bylos nagrinėjimas labai dažnai dėl to užsitęsia. E2 nuomonei pritaria ir E3, kurio praktikoje administracinės bylos nagrinėjimas pradedant nuo skundo ar prašymo pateikimo iki jo išnagrinėjimo apygardos administraciniame teisme trunka apie šešis mėnesius, tačiau jeigu pateikiama apeliacija tuomet bylos nagrinėjimas užtrunka metus ir daugiau. Taigi iš šių ekspertų nuostatų galima daryti prielaidą, jog bylų nagrinėjimas užtrunka labai ilgai. E1 pabrėžia, jog 50 d. terminas gali pvz. apimti civilines bylas kai santuoka nutraukiama abiejų sutuoktinių pageidavimu, tačiau čia neturtinės žalos priteisimas negalimas, todėl E1 tikina, kad tokia byla išsprendžiama „per 10 minučių“.

Dėl per ilgo bylų nagrinėjimo teismuose, ne vienas Lietuvos Respublikos pilietis yra padavęs skundą prieš Lietuvą į EŽTT. Reikia pabrėžti, jog didelis teisėjų darbo krūvis nėra pasiteisinimas EŽTT nuomone. Jeigu jau iškyla tokios problemos kaip dideli darbo krūviai, vertėtų apsvarstyti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą arba didinti žmogiškųjų išteklių skaičių. Todėl darytina išvada, kad Lietuvos teisminė valdžia turėtų daryti išvadas kaip pagreitinti bylų nagrinėjimą ir tų pačių klaidų nekartoti. Derėtų apsvarstyti galimybę dažniau priimti sprendimus už akių, tačiau tai daug diskusijų keliantis klausimas, nes tai būtų nesąžininga atsakovo atžvilgiu, pvz. pateikiant įrodymus ir būtų pažeista teisė į teisingą teismą.

Teismas išklausęs liudininkų parodymus, įvertinęs visus byloje esančius įrodymus, taip pat remdamasis formuojama teismų praktika priima teismo sprendimą/nutartį, kurioje priteisiama piniginė kompensacija už patirtas neturtines vertybes. Ne kartą magistro darbe buvo minėta, jog priteisiamos neturtinės žalos sumos skirtingos kategorijos bylose, ypač skiriasi. Iš visame magistro darbe analizuotų bylų mažiausiai priteisiama valdžios institucijų atliktuose neteisėtuose veiksmuose o daugiausiai sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais. Kaip jau buvo minėta daugiausiai dėl nevienodos teismų praktikos neturtinės žalos atlyginimo atvejais problemų kyla

sveikatos sužalojimo bylose, kur teismai vienus neturtinės žalos kriterijus, ypač sureiškina, o kiti tampa ne tokie svarbūs.

2.2.3.4. Apskundimo stadija

Viena iš proceso šalių atsakovas arba ieškovas gali apskųsti priimtą teismo sprendimą aukštesnės instancijos teismui, jeigu netenkina priteista neturtinės žalos suma, pvz. priteisiama labai mažai ieškovui arba atsakovui tai labai didelė suma. Civilinėse bylose teismo sprendimas gali būti apskundžiamas per 30 d. Apeliacine tvarka civilines bylas nagrinėja apygardų teismai kaip apeliacinė instancija ir Lietuvos apeliacinis teismas, o kasacine tvarka bylas nagrinėja tik LAT. Apeliacijas dėl administracinių bylų nagrinėja LVAT, nes šis teismas vienintelė ir galutinė instancija byloms dėl norminių administracinių aktų, kuriuos priėmė centriniai valstybinio administravimo subjektai, teisėtumo. Šioje stadijoje peržiūrimas pirmos instancijos teismo sprendimas, pateikiamas apeliacinis skundas, taip pat pateikiamas atsiliepiamas į apeliacinį skundą. Tai būtų galima įvardinti kaip oficialų proceso šalių susirašinėjimą per teismą. Nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus LR CPK pakeitimams apeliacinėje instancijoje buvo pereita nuo žodinio proceso prie rašytinio proceso, todėl nagrinėjant civilines bylas žodiniai procesai rengiami itin retai. Apeliacinė instancija peržiūrėjusi ankstesnį sprendimą gali jį pakeisti, palikti tokį patį arba gražinti nagrinėti iš naujo. Apibendrinant šią stadiją galima teigti, jo tai daug laiko sąnaudų ir daug išlaidų reikalaujantis procesas ir deja kartais toks teisingumo ieškojimas neatperka visų patirtų išgyvenimų.

2.2.3.5. Išieškojimo stadija

Antstolio atliekamą priverstinį sprendimų vykdymą galima įvardinti kaip paskutinę teisingumo vykdymo priemonę, kuri taikoma kai asmuo laiku neįvykdo savo prievolių. Įsiteisėjęs teismo sprendimas turi būti vykdomas nedelsiant. Jeigu asmuo po teismo sprendimo per įstatyme įtvirtintus terminus geranoriškai nesumoka priteistos neturtinės žalos sumos, sprendimas gali būti pateikiamas vykdyti antstoliui, tačiau prieš tai dar reikia iš teismo išsiimti vykdomąjį raštą, kuris yra kaip pagrindas antstoliui. Vykdomųjų dokumentų vykdymas – pagrindinė antstolio funkcija. Visuomenėje šiandien nusistovėjęs pakankamai neigiamas požiūris į antstolį, kaip pareigūną, tačiau toks jo darbas – išieškoti skolą iš darbo užmokesčio, iš turto. Tačiau skolos išieškojime taip pat galimos derybos, pvz. skolą išdėstyti dalimis, tuomet neauga jokie delspinigiai ir pan. Tačiau beabejo būna visiškai beviltiškų situacijų, kai tokios skolos tiesiog neįmanoma išieškoti iš tarkim visiškai asocialaus asmens, kuris apskritai neturi nei pajamų, nei turto.

Apibendrinant šias stadijas, galima daryti išvadą, jog neturtinės žalos atlyginimas

pakankamai ilgas ir sudėtingas procesas ir deja nevisuomet pateisinantis nukentėjusios pusės lūkesčius. Anot visų tyrime dalyvavusių ekspertų nuomone reikia tik pasidžiaugti, jog įstatymų leidėjas numatė tokio instituto egzistavimą, kuomet asmenys daugelyje ginčų gali kelti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Tačiau visi ekspertai išvelgia nemažą dalį problemų šiame institute. Štai E3 nurodo, jog nėra vieningų bei nuoseklių kriterijų, kuriais “vadovaujantis vieni teismai mato pagrindą priteisti neturtinę žalą, o kiti ne”, teismų praktika kalbant apie neturtinės žalos dydžius nėra nuosekli. Tuo tarpu E2 akcentuoja, jog Lietuvos teismų praktika trečiųjų asmenų atžvilgiu pakankamai prieštaringa (tai buvo ne kartą akcentuota ir pačios magistro darbo autorės). E1 pabrėžia neturtinės žalos įrodinėjimo sudėtingumą.

Kalbant apie neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo patobulinius E1 nuomone būtų tikslinga praplėsti neturtinės žalos atlyginimo ribas. E1 savo praktikoje turėjo bylą kai nukentėję asmenys neteko augintinio, todėl E1 pataria, jog būtų tikslinga praplėsti neturtinės žalos institutą tokiais atvejais, kaip augintinio netekimo atveju, nes yra veislių, kurios įkainuotos ne vienu tūkstačių litų. Taip pat E1 siūlymu būtų tikslinga praplėsti neturtinės žalos instituto ribas ir dėl nekokybiškai suteiktų paslaugų, kai klientas lieka nusivylęs pvz. vestuvių puota. E3 samprotavimu neturtinės žalos atlyginimo dydžių apibrėžimas (įvedant minimumą ir maksimumą) būtų patogus iš teisinės pusės, tačiau asmens interesų gynybai toks variantas nepriimtinas. Minimumas kaip saugiklis ir kaip garantas nukentėjusiam asmeniui galėtų būti svarstymo objektu, tačiau sunkiai įsivaizduojama viršutinė riba – neturtinės žalos kompensavimo maksimumas. Teismai įvertindami asmens patirtą neturtinę žalą vadovaujasi bendrais neturtinės žalos teisiniais kriterijais, kurie buvo aptarti magistro teorinėje dalyje, teismų praktika, tačiau E1 nuomone parenkant neturtinės žalos kompensaciją vyrauja ir teisėjo žmogiškasis faktorius, pvz. “vienam teisėjui nagrinėjamas atvejis gali pasirodyti išties didelė tragedija, o kitam teisėjui atrodyti visai kitaip”.

Ekspertų nuostatų analizė leido išskirti bendras pagrindines neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemas su kuriomis jie susiduria savo praktikoje ir pateikė galimus patobulinius.

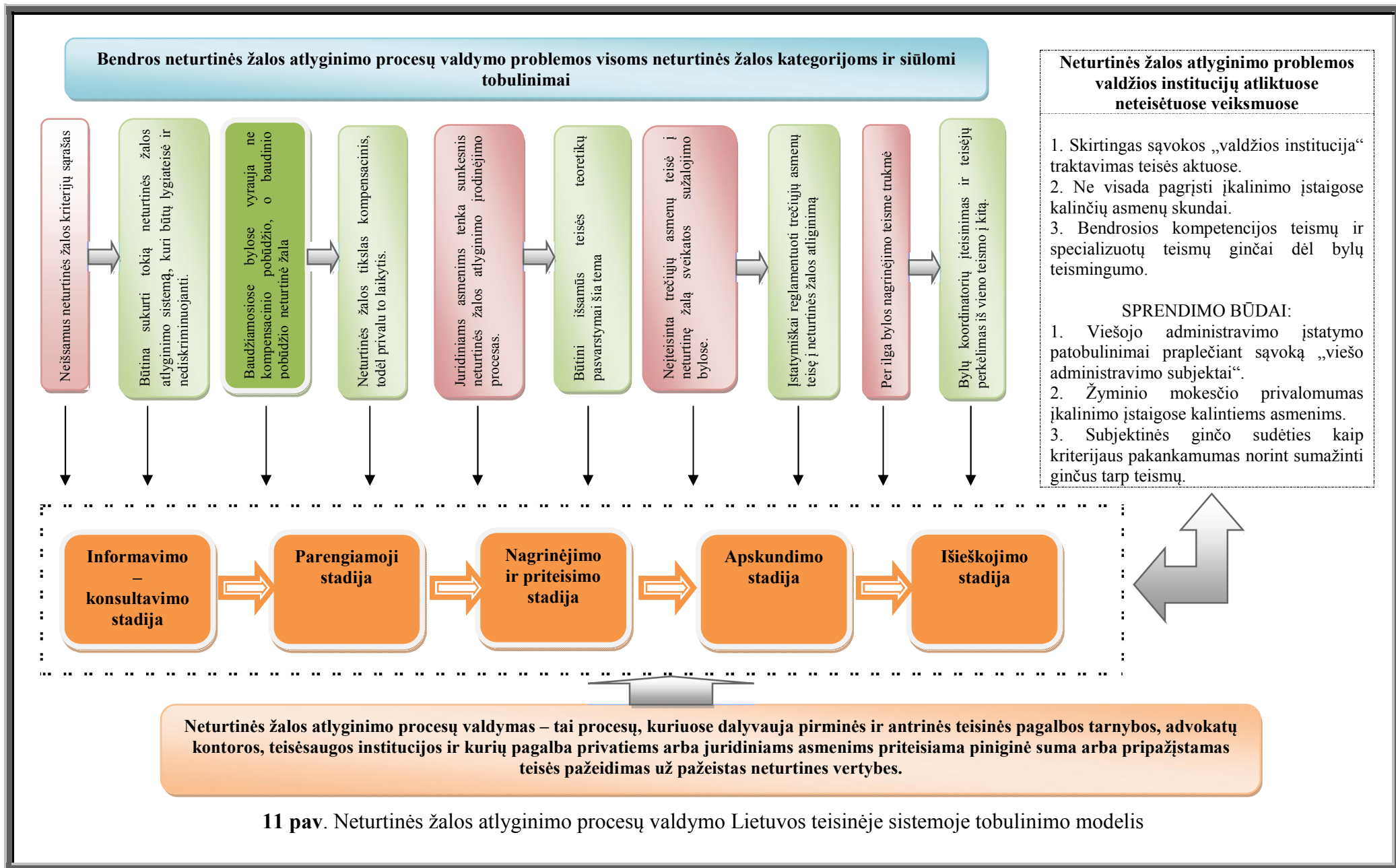
2.3. NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO PROCESŲ VALDYMO LIETUVOS TEISINĖJE SISTEMOJE TOBULINIMO MODELIS

Remiantis literatūros bei dokumentų analize, kokybinio tyrimo rezultatais, buvo suformuotas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje tobulinimo modelis (žiūrėti 11 pav.). Šiame modelyje, kaip vienas iš magistro darbo rezultatų akcentuojamas suformuluotas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo apibrėžimas, kuris reikšmingas neturtinės žalos institutui. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymą buvo tikslinga išskaidyti į penkias stadijas, kurios būdingos visoms dvidešimt trims neturtinės žalos kategorijoms, kurios pateiktos 5 priede. Pabrėžtina tai, jog priteisiant neturtinę žalą galimos ir tik pirmos trys stadijos: informavimas – konsultavimas; parengiamoji; nagrinėjimas ir priteisimas. Apskundimo stadija atsiranda tuomet, kai viena iš proceso šalių lieka nepatenkinta priimtu sprendimu ir jį skundžia aukštesnės instancijos teismui, o išieškojimo stadija būdinga tuomet, kai nukentėjusi šalis negauna priteistos neturtinės žalos kompensacijos. Šiose stadijose kyla nemažai kėblumų, todėl modelyje akcentuotos dviejų grupių problemos tai: bendros neturtinės žalos atlyginimo problemos, kurios būdingos visoms dvidešimt trims neturtinės žalos kategorijoms ir neturtinės žalos atlyginimo problemos kylančios valdžios institucijų atliktuose neteisėtuose veiksmuose. Išskirtos pagrindinės problemų grupės reikalauja esminių pokyčių ir patobulinimų tam, kad neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas vyktų efektyviai ir sklandžiai. Teismams priteisiant neturtinės žalos kompensaciją kyla nesusipratimų dėl neišsamaus neturtinės žalos kriterijų sąrašo, kadangi atlikus bylų analizę matyti akivaizdūs priteistų sumų skirtumai tarp skirtingos kompetencijos teismų tos pačios kategorijos bylose. Todėl vertėtų sukurti tokią neturtinės žalos atlyginimo sistemą, kuri būtų lygiateisė ir nediskriminuojanti, galbūt vertėtų apsvarstyti galimybę dėl baigtinio neturtinės žalos kriterijų sąrašo. Teismų praktikoje, visų teisės teoretikų bei praktikų moksliniuose darbuose akcentuojama, jog pagrindinis neturtinės žalos tikslas – kompensacinis, o ne baudinis, kuris vyravo gerokai ankstesniuose amžiuose. Tačiau peržvelgus baudžiamosiose bylose priteistas sumas susidaro kitoks įspūdis ir deja tokių tūkstantinių sumų priteisimas, kartais išties tampa nepakeliama našta atsakovui. Todėl teismams derėtų laikytis savo išsakytos nuomonės, jog neturtinės žalos institutas yra kompensacinio pobūdžio. Kalbant apie juridinių asmenų teisę į neturtinę žalą būtina pabrėžti, kad kol kas tai itin miglota, kadangi trūksta teismų praktikos, o taip pat ir išsamių teisės teoretikų pasvarstymų šia tema. Juridiniams asmenims šiuo metu labai apsunkintas neturtinės žalos įrodinėjimo procesas ir teismai nurodę, jog nebuvo įrodytos visos būtinos civilinės atsakomybės sąlygos atsakovo civilinei atsakomybei taikyti atmeta ieškinį. Lietuvoje kol kas įstatymo leidėjo nuostata dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims neaiški, o teismų praktika, ypač

prieštaringa. Šiai problemai spręsti reikėtų priimti atskirą įstatymą, taip pat atsižvelgti į užsienio valstybių patirtį ir į Europos deliktinės teisės principus. Atlikus bylų analizę ir išanalizavus ekspertų nuostatų raišką labai svarbi problema išlieka ilgas bylos nagrinėjimas teisme, kuriai spręsti derėtų sukurti naują pareigybę – bylos koordinatorius, taip pat įteisinti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą.

Atlikus tyrimą išryškėjo trys svarbios problemos priteisiant neturtinę žalą valdžios institucijų neteisėtuose veiksmuose: 1) skirtingas sąvokos „valdžios institucija“ traktavimas. LR CK šią sąvoką aiškina plačiau, nei viešojo administravimo įstatymas, todėl įstatymų leidėjui derėtų apsvarstyti galimybę kaip šias sąvokas minėtuose teisės aktuose suvienodinti, nes pagal LR CK įtvirtintą valdžios institucijos sampratą atsakomybė už žalą gali atsirasti ir pvz. įstatymų leidžiamajai valdžiai, tuo tarpu viešojo administravimo įstatyme įtvirtinta sąvoka apima tik institucijas, kurios įgaliotos atlikti viešąjį administravimą. 2) nepagrįsti įkalinimo įstaigose kalinių asmenų skundai, vertėtų apsvarstyti galimybę ir kaliniams pirmiausiai susimokėti žyminį mokestį prieš teismui pateikiant pareiškimą, skundą ar ieškinį. 3) teismų kompetencijos atribojimo ginčų tarp bendrosios kompetencijos teismų ir specializuotos kompetencijos teismų sumažėtų, jeigu subjekcinė ginčo sudėtis būtų laikoma pakankamu kriterijumi, lemiančiu ginčo priskyrimą konkrečiam teismui, o teisinių santykių iš kurių kilo ginčas, pobūdis neturėtų reikšmės.

Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo patobulinimai padėtų asmenims, kurių neturtinės vertybės buvo pažeistos, advokatams, teisininkams, juristams rengiant procesinius dokumentus teismams ir teikiant konsultacijas klientams dėl neturtinės žalos atlyginimo, teismams parenkant ir priteisiant teisingą neturtinės žalos kompensaciją.

11 pav. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje tobulinimo modelis

IŠVADOS

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog neturtinė žala ir viešasis valdymas neturi nieko bendro tarpusavyje, tačiau atlikus teisinių procesų reguliavimo vietos viešajame valdyme analizę, galima tvirtai ir užtikrintai teigti, jog neturtinę žalą ir viešąjį valdymą suriša administracinė teisė, kurios vaidmuo itin didžiulis viešojo valdymo procese. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas Lietuvos teisinėje sistemoje pakankamai plati ir mažai tyrinėta tema, todėl šiuo darbu buvo siekiama apžvelgti bendras neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemas, taip pat buvo išskirta kategoriją bylų, kai asmuo turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą, kai valdžios institucijos atlieka neteisėtus veiksmus. Pastaruoju atveju taip pat apžvelgtos aktualiausios problemos. Atlikus temos teorinę analizę, remiantis moksliniais literatūros šaltiniais ir teismų praktikos apžvalga pateikiamos šios **teorinės tyrimo išvados**:

1. Viešojo valdymo sąvoka pasižymi reikšmių bei interpretacijų įvairove. Lietuvių autorių ir užsienio autorių pateikti apibrėžimai turi tam tikrų panašumų, tačiau kiekvienas autorius akcentuoja skirtingus viešojo valdymo apibrėžimą sudarančius elementus. Daugeliui apibrėžimų būdingas valdžios dalyvavimas valdyme. Viešasis valdymas pakankamai plati veikla, kurioje dalyvauja valdžios institucijos vykdančios valdžios funkcijas, taip pat viešasis valdymas apima netgi organizacinio darbo formas, valdymo aktų leidimą, kontrolės bei administracinės priežiūros vykdymą, administracinio ir drausminio poveikio priemonių taikymą, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimą ir kt. Išanalizavus viešojo valdymo ir viešojo administravimo koncepcijas paaiškėjo, jog viešasis administravimas šiuo metu yra viešojo valdymo sudėtinė dalis.

2. Iš išanalizuotų koncepcijų galima daryti išvadą, jog viešasis valdymas nėra koks nors neutralus techninis procesas, tai yra veikla artimai bei neatsiejamai susijusi su teise. Didžiausią vaidmenį viešajame valdyme užima administracinė teisė, kurios normos reguliuoja viešojo valdymo sistemų, institucijų ir valstybės tarnybos organizavimą, jų ir kitų institucijų, įstaigų, įmonių vidaus administravimą, valstybės ir savivaldybių institucijų atliekamą viešojo valdymo srityje santykius.

3. Viešojo administravimo subjektams dalyvaujant įvairiuose administracinės teisės normų reguliuojamuose santykiuose kyla konfliktų tarp asmenų ir viešojo administravimo subjektų, tarp pačių viešojo administravimo subjektų. Tokius konfliktus nagrinėja Lietuvos specializuoti teismai. Nors įstatymiškai ir buvo nustatyta bendros kompetencijos ir specializuotos kompetencijos teismų bylų atribojimas, tačiau labai dažnai tarp šių minėtų teismų kyla konfliktai kai administracinė byla, kurioje viena iš šalių yra viešojo administravimo subjektas gali būti priskirta tiek bendros kompetencijos teismui, tiek ir specializuotos kompetencijos teismui.

4. 2001 m. įsigaliojus naujam LR CK buvo įtvirtintas neturtinės žalos apibrėžimas, kur neturtinė žala apibrėžiama kaip asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai,

dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita. Kol kas įstatymo leidėjas nepateikia baigtinio padarinių sąrašo patyrus neturtinę žalą, tokiu būdu palikdamas teisę teismui įvertinti konkrečias aplinkybes priteisiant neturtinę žalą.

5. Neturtinės žalos institutui dar tik trylika metų, todėl nieko nuostabaus, kad kyla daug problemų susijusių su priteisiamomis neturtinės žalos sumomis, kurios skirtingos kategorijos bylose, ypač skiriasi. Iš visame magistro darbe analizuotų bylų mažiausiai priteisiama valdžios institucijų atliktuose neteisėtuose veiksmuose, o daugiausiai sveikatos sužalojimo bei gyvybės atėmimo atvejais. Daugiausiai dėl nevienodos teismų praktikos neturtinės žalos atlyginimo atvejais problemų kyla sveikatos sužalojimo bylose, kur teismai vienus neturtinės žalos kriterijus, ypač sureikškina, o kiti tampa ne tokie svarbūs. Kalbant apie žalą padariusio asmens kaltę, kaip kriterijų, jis turėtų būti vertinamas tik tiek, kiek padėtų nustatyti neigiamų padarinių dydį, bet jokių būdų nesiekti nubausti asmenį. Ypač tai būdinga baudžiamosiose bylose, kur artimiesiems priteisiamos išties didelės neturtinės žalos sumos, todėl susidaro įspūdis, jog neturtinės žalos tikslas tampa nebe kompensacinis, o baudinis.

6. Išanalizavus LAT bylas bei apžvelgus užsienio valstybių patirtį dėl trečiųjų asmenų teisės į neturtinę žalą galima daryti išvadą, jog Lietuvoje kol kas įstatymo leidėjo nuostata dėl neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims neaiški, o teismų praktika pakankamai prieštaringa. Remiantis teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims procesas Lietuvoje dar tik kuriamas.

Dokumentų turinio analizė bei ekspertų nuomonių tyrimas, leido suformuluoti tokias **praktines tyrimo išvadas:**

1. Atlikus dokumentų analizę buvo konstatuota, jog bylų dėl valdžios institucijų atliktų veiksmų nuolat daugėja, ypač aktyviai neturtinės žalos reikalavimus kelia įkalinimo įstaigose esantys asmenys. Taip pat pastebėta vis labiau augantis pateikiamų peticijų skaičius EŽTT, o tai parodo, jog Lietuvos teisinė sistema vis dar neprisitaiko prie prisiimtų įsipareigojimų pasirašius Europos žmogaus teisių konvenciją.

2. Išanalizavus LR CK pateiktą sampratą “valdžios institucija” nustatyta, jog ši samprata skiriasi nuo sampratos pateiktos viešojo administravimo įstatyme, kuriame valdžios institucija traktuotina, kaip viešojo administravimo subjektas. Viešojo administravimo įstatyme pateikiama samprata apima tik viešojo administravimo veiklą, kuri pasireiškia administracinių sprendimų priėmimu, įstatymų, administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrole, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimu, viešųjų paslaugų teikimo administravimu ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimu. Tačiau viešojo administravimo įstatyme nenumatyta, jog viešojo administravimo subjektai apima ir valdžios funkcijas, kaip kad numato LR CK.

3. Administracinėse bylose, atsakomybės subjektu tampa Lietuvos valstybė arba savivaldybė, tačiau ne konkretus tarnautojas, dėl kurio veiksmų žala buvo padaryta. Valstybei arba savivaldybei taikoma griežtoji atsakomybė, t.y. be kaltės. Svarbiausia, kada žala būtų atsiradusi dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų. Tai rodo, jog pilietis tokiuose santykiuose - silpnesnioji pusė. EŽTT savo praktikoje yra pripažinęs teisės pažeidimą, kaip pakankamą moralinę satisfakciją asmeniui, tačiau diskusijų kelia ar teisės pažeidimo pripažinimą galima priskirti neturtinės žalos institutui, kadangi LR CK 6.250 str. imperatyviai įtvirtinta, kad neturtinė žala kompensuojama pinigais.

4. Neturtinė žala, padaryta neteisėtais veiksmais viešojo administravimo srityje gali būti atlyginama bendrais pagrindais pagal CK 6.250 str. 2 d. Peržvelgus LVAT formuojamą praktiką darytina išvada, jog valdžios institucijų atlikti neteisėti veiksmai nesukelia tokių stiprių bei skaudžių fizinių ar dvasinių išgyvenimų, kurie patiriami kai sužalojama sveikata arba atimama gyvybė, todėl darytina išvada, kad teisės pažeidimo pripažinimas pakankama satisfakcija, kadangi vertinant dabartinę šalies finansinę padėtį valstybė arba savivaldybė negali kiekvienam atlyginti patirtą neturtinę žalą.

5. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas, kaip apibrėžimas nėra vartojamas nei teisės doktrinoje, jo nėra ir teisės aktuose, o tuo labiau teismų formuojamoje praktikoje, todėl šis apibrėžimas buvo suformuluotas magistro darbo autorės. Neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymas – tai procesų, kuriuose dalyvauja pirminės ir antrinės teisinės pagalbos tarnybos, advokatų kontoros, teisėsaugos institucijos ir kurių pagalba privatiems arba juridiniams asmenims priteisiama piniginė suma arba pripažįstamas teisės pažeidimas už pažeistas neturtines vertybes.

6. Ekspertų nuomonių turinio analizė leido išskirti keletą pagrindinių problemų, trukdžių su kuriais susiduria patys ekspertai savo praktikoje rengdami procesinius dokumentus teismui, konsultuodami klientus, atstovaudami teismuose: 1) ilgas bylų nagrinėjimas teismuose; 2) nenuosekli teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžių; 3) nėra vieningų bei nuoseklių neturtinės žalos nustatymo kriterijų; 4) prieštaringa Lietuvos teismų praktika trečiųjų asmenų atžvilgiu; 4) sudėtingas neturtinės žalos įrodinėjimas. Taip pat E1 siūlė praplėsti neturtinės žalos atlyginimo subjektų ratą, įteisinant trečiųjų asmenų teisę į neturtinę žalą sužalojus artimojo sveikatą ir praplėsti neturtinės žalos atvejų ratą.

7. Parengtas neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo Lietuvos teisinėje sistemoje tobulinimo modelis, kuriame išskiriamos dvi grupės: 1) bendros neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymo problemos; 2) neturtinės žalos atlyginimo problemos valdžios institucijų atliktuose neteisėtuose veiksmuose. Pašalinus trukdžius neturtinės žalos atlyginimo procesų valdyme jis taptų kur kas veiksmingesnis ir greitesnis visų proceso dalyvių atžvilgiu.

REKOMENDACIJOS

Teismams:

1) tam kad pagreitinti bylų nagrinėjimą ir išspręsti netolygų darbo krūvį būtų galima įgyvendinti teisėjų perkėlimą iš vieno teismo į kitą, tai suteiktų galimybę suvienodinti darbo krūvius skirtinguose teismuose ir pagreitinti bylų nagrinėjimą.

2) įteisinti naują pareigybę – bylų koordinatoriai, kurių paskirtis būtų teisinės konsultacijos/pagalba, suformuluotų ieškinių, skundų, prašymų tikrinimas, įrodymų peržiūrėjimas.

3) įkalinimo įstaigose kalinčius asmenis apmokestinti žyminiu mokesčiu, jeigu skunduose keliami reikalavimai būtų pagrįsti ir teismas priteistų neturtinės žalos atlyginimą, tuomet valstybė galėtų gražinti sumokėtą žyminį mokestį.

4) teismų kompetencijos atribojimo ginčų tarp bendrosios kompetencijos teismų ir specializuotos kompetencijos teismų sumažėtų, jeigu subjektinė ginčo sudėtis būtų laikoma pakankamu kriterijumi, lemiančiu ginčo priskyrimą konkrečiam teismui, o teisinių santykių iš kurių kilo ginčas, pobūdis netūrėtų reikšmės.

Nacionalinei teismų administracijai:

1) derėtų atkreipti dėmesį į pateikiamas teismų darbo apžvalgas ir nustatyti bendrus dokumentų reikalavimus.

2) rengti teisėjams kuo daugiau kursų, seminarų tarptautinės teisės tematika.

Antrinės teisinės pagalbos tarnyboms: atsisakyti didelės dokumentacijos ir asmens siuntinėjimo iš vienos institucijos į kitą. Šie patobulinimai galėtų remtis notarų sistemos pavyzdžiu.

Įstatymų leidžiamajai valdžiai:

1) derėtų apsvastyti galimybę kaip sąvokas „valdžios institucija“ ir „viešojo administravimo subjektai“ suvienodinti LR CK ir viešojo administravimo įstatyme, nes pagal LR CK įtvirtintą valdžios institucijos sampratą atsakomybė už žalą gali atsirasti ir pvz. įstatymų leidžiamajai valdžiai, tuo tarpu viešojo administravimo įstatyme įtvirtinta sąvoka apima tik institucijas, kurios įgaliotos atlikti viešąjį administravimą.

2) įteisinti trečiųjų asmenų teisę į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo atveju, atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį ir į Europos deliktinės teisės principus.

3) įstatymiškai reglamentuoti lyties pakeitimo procedūras medicininiu būdu.

4) praplėsti neturtinės žalos kategorijų ratą, įteisinant neturtinę žalą dėl nekokybiškai suteiktų paslaugų.

Mokslo įstaigoms: parengti mokslinių publikacijų dėl juridinių asmenų teisės į neturtinę žalą, taip pat ir dėl trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą sveikatos sužalojimo bylose.

LITERATŪRA

MOKSLINĖ LITERATŪRA

1. Andruškevičius, A. (2002). Administracinės teisės reguliavimo dalyko sudėtis. *Teisė*, 43, p. 24 – 32.
2. Andruškevičius, A. (2004). *Administracinės teisės principai ir normų ribos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
3. Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
4. Bovaird, T., Löffler, E. (2009). *Public management and governance*. Second edition. London and New York: Routledge.
5. Bileišis, M. (2012). Viešasis valdymas ar valdysena? Lietuviškasis kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 11 (2), p. 314 - 330.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
7. Bakaveckas, A. (2007). Kategorijų – vykdomoji valdžia, valstybinis valdymas (administravimas) ir viešasis administravimas – samprata ir santykis Lietuvos administracinėje teisėje. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*, 2 (92), p. 46-53.
8. Bakaveckas, A. (2007). *Lietuvos vykdomoji valdžia*. Monografija. Vilnius: Eugrimas.
9. Bilak, A. Daniel. (2003). Administracinė justicija Lietuvoje (vertinimas). Jungtinių tautų vystymo programa Lietuvoje.
10. Cirtautienė, S. (2007). Trečiųjų asmenų teisės į neturtinės žalos atlyginimą sutrikdžius nukentėjusiojo sveikatą arba atėmus gyvybę. *Jurisprudencija: Mokslo darbai*, 2 (92), p. 84 - 92.
11. Cirtautienė, S. (2008). *Neturtinės žalos atlyginimas kaip civilinių teisių gynimo būdas*. Vilnius: Justitia.
12. Driukas A. ir Valančius, V. (2007). *Civilinis procesas: teorija ir praktika. III tomas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
13. Domarkas, V. (2011). Viešojo administravimo paradigmos kaitos atspindžiai dešimtmečio pabaigos publikacijose. *Viešoji politika ir administravimas* 10 (1), p. 9 - 16.
14. Deviatnikovaitė, I. (2009). *Administracinė teisė: kategorijos, apibrėžimai, užduotys*. Vilnius: Justitia.
15. Giedraitytė V., Šenavičius A. (2011). *Administracinė teisė*. Metodinė medžiaga. Kaunas: Technologija.
16. Gudelis, D. (2010). Pagrindinės viešojo administravimo sąvokos. in: Smalskys, V. (ats. red.), *Viešasis valdymas* (23-39). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
17. Gailiūnienė, U. (2013). *Atsakomybė už viešojo administravimo subjektų asmenims padarytą žalą Lietuvoje. Daktaro disertacija*. Vilniaus universitetas. Vilnius.
18. Išmokos už neturtinę žalą 2009 - 2010 m. baudžiamosiose bylose dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo [Internetė]. [žiūrėta 2014-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.org/data/21Priedai.pdf>>
19. Juralevičienė, J. (2010). Valstybės vykdomosios valdžios sistema. in: Raipa, A. (ats. red.), *Išvadas į viešąjį valdymą*. (105-118). Kaunas: Technologija.
20. Kooiman, J. (2003). *Governing as governance*. Los Angeles/London/ New Delhi/Singapore/Washington DC: SAGE.
21. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas, in: Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (ats. red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (7 – 22). Vilnius: BMK leidykla.
22. Laurinavičius, A. (2010). *Tarnybinė teisė ir naujoji valstybės tarnybų (institucijų) valdymo paradigma*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
23. Mizaras, V. (2003). Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą. *Teisė: Mokslo darbai*, 47, p. 87 – 104.
24. Mierauskas, P. (2012). *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
25. Mikelėnienė, D., Mikelėnas, V. (1998). Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 3, p. 2-23.
26. Mesonis, G. (2002). *Konstitucionalizmas ir pilietinė visuomenė*. Monografija. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
27. Nacionalinė teismų administracija. 2011 metų civilinių bylų nagrinėjimo ataskaita (I instancijos teismuose) [Internetė]. [žiūrėta 2014-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>
28. Pivoras S., Visockytė E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (1), p. 27-40.

29. Pauliukevičiūtė A., Raipa A. (2012). Metodologiniai viešojo valdymo aspektai, in: Raipa, A. (ats. red.) *Modernus viešasis valdymas* (9 – 30). Kaunas : Vitae Litera.
30. Pollit, C. Ir Bouckaert, G. (2003). *Viešojo valdymo reforma. Lyginamoji analizė*. Vilnius: Algarvė.
31. Pukšmys, T. (2009). *Žalos atlyginimo teoriniai ir praktiniai aspektai. Magistro darbas*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
32. Petkevičius, P. (2004) Administracinė teisė. in: Šatas, J. (ats. red.), *Teisės pagrindai* (131-177). Vilnius: Justitia.
33. Raipa, A. (2010). Politikos ir administravimo sąveika viešajame valdyme. in: Smalskys, V. (ats. red.), *Viešasis valdymas* (152-163). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
34. Rudzinskas, A. (2001). Neturtinės žalos samprata bei jos kompensavimo problemos civilinėje ir baudžiamojo proceso teisėje. *Jurisprudencija* 21 (13), p. 69-79.
35. Smalskys, V. (2010). Viešojo administravimo santykis su kitais mokslais. in: Smalskys, V. (ats. red.), *Viešasis valdymas* (10-22). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
36. Šiupšinskas, S. (2012). Viešojo valdymo tobulinimo kryptys Lietuvoje. *Tarptautinė baigiamoji konferencija „Į rezultatus orientuoto valdymo reformos: ar jau turime naują viešojo valdymo kokybę?“*. [Internete]. [žiūrėta 2014-02-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv.lt/bylos/VORT/Konferencijos/2012-01-26-27/2%20diena/5.pdf>>
37. Šerikova A. (2013). Viešoji politika ir jos formavimas. in: Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (ats. red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (23 - 39). Vilnius: BMK leidykla.
38. Šakočius, A. (2003). Teisinio reguliavimo pagrindai viešajame administravime. in: Raipa, A. (ats. red.), *Viešasis administravimas, Monografija* (253 - 273). Kaunas: Technologija.
39. Špūraitė, J. (2010). *Bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų kompetencijos atribojimas. Magistro darbas*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
40. Šedbaras, S. (2006). *Administracinio proceso teisinio reglamentavimo problemos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Justitia.
41. Valukonytė, I. (2012). *Gero valdymo principų įgyvendinimas vietos savivaldoje: Šiaulių miesto atvejis. Magistro darbas*. Šiaulių universitetas, Šiauliai.
42. Vaišvila, A. (2004). *Teisės teorija*. Vilnius: Justitia.
43. What is Governance? [Internete]. [žiūrėta 2013-12-10] Prieiga per internetą: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/MENAEXT/EXTMNAREGTOPGOVERNANCE/0,,contentMDK:20513159~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:497024,00.html>>
44. Valančius, V. (2004). Kai kurie bendrosios kompetencijos, konstitucinio ir administracinių teismų santykio aspektai. *Jurisprudencija*, 51 (43), p. 70 - 79.
45. Volodko, R. (2010). *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: Valstybės įmonės Registrų centras.

TEISĖS AKTAI

46. Council of Europe Committee of Ministers. Resolution (75)7 „On compensation for Physical injury or Death“ (adopted by the Committee of Ministers on 14 March 1975 at the 243rd meeting of the Ministers' Deputies). [Internete]. [žiūrėta 2013-09-20]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_cooperation/Steering_Committees/CDCJ/Documents/2003/Resolution%2075_7%20e.pdf>
47. European Group on Tort Law Principles of European Tort Law: Text and Commentary. – Wien: Springer – Verlag, 2005.
48. German Civil Code. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/index.html#gl_p3388>
49. The civil code of the Russian federation (Parts One, Two and Three). [Internete]. [žiūrėta 2014-03-07]. Prieiga per internetą: <www.jurafide.com/download_file.php?action=download...law_44.pdf>
50. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
51. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
52. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*, 1985, Nr. 1-1.
53. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
54. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais). *Valstybės žinios*, 1964, Nr. 19–138.
55. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340
56. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 60-1945.
57. Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 85 25.
58. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.

59. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 63–1231.
60. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 50 – 1598.
61. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, Nr. 71-1706.
62. Lietuvos Respublikos Terminų banko įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 7-129.
63. Lietuvos Respublikos Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės Žinios*, 2005, Nr. 18-572.
64. Lietuvos Respublikos žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 56-2228.
65. Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 117-5317.
66. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl privataus kaltinimo ir dėl asmens, kurio atžvilgiu atsisakyta kelti baudžiamąją bylą, teisės apskūsti prokuroro nutarimą“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 7-254;
67. 2012 m. vasario 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos patvirtinimo“.
68. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. V-241 patvirtintos Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“. *Valstybės žinios*, Nr. 41-1999.

BYLOS

Visos magistro darbe analizuotos bylos paimtos iš LAT, LVAT duomenų bazių. Bylos, kurios buvo nagrinėtos EŽTT paimtos iš Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

69. Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“.
70. Case of Christine Goodwin v. The United Kingdom, Appl. No. 28957/95. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-24]. Prieiga per internetą : <<http://www.pfc.org.uk/caselaw/Goodwin.%20v.%20United%20Kingdom.pdf>>
71. Case of Elefteriadis v. Romania, No. 38427/05. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-24]. Prieiga per internetą:<http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/romania/2011/01/25/elefteriadis-v-romania-634_38427-05.shtml>
72. Case of Comingersoll S.A. v. Portugal, No. 35382/97. [Internete]. [žiūrėta 2014-04-15]. Prieiga per internetą: <[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-58562#{"itemid":\["001-58562"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-58562#{)>
73. EŽTT 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvos valstybę*, pareiškimo Nr. 42095/98.
74. Case of L.L. v. France, No. 7508/02 [Internete]. [žiūrėta 2014-04-07]. Prieiga per internetą:<<http://echr.ketse.com/doc/7508.02-en-20061010/view/>>
75. EŽTT 2007 m. birželio 11 d. sprendimas byloje *L. prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 27527/03.
76. EŽTT 2009 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Naugžemys prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 17997/04.
77. EŽTT 2009 m. liepos 7 d. sprendimas byloje *Vorona ir Voronov prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 22906/04.
78. EŽTT 2002 m. kovo 21 d. sprendimas byloje *Stasaitis prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 47679/99.
79. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 27 nutartis byloje *J.R. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra*, bylos Nr. 3K-3-155/2001
80. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 30 d. nutartis byloje *E.L. v. Visagino pirminės sveikatos priežiūros centras*, bylos Nr. 3K-3-1108/2002.
81. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 26 d. nutartis byloje *N.Ž. v. Specialiosios paskirties UAB „Vilniaus troleibusai“*, bylos Nr. 3K-3-371/2003.
82. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis byloje *UAB „N-jasis aitvaras“ v. UAB „Ekstra“*, bylos Nr. 3K-3-630/2004.
83. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 4 d. nutartis byloje *A.M., V. K. v. VšĮ Šiaulių rajono pirminės sveikatos priežiūros centras*, bylos Nr. 3K-3-511/2004.
84. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis byloje *O.R., M.R., V.R., J.K., N.K., ir VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, VšĮ Vilniaus infekcinė ligoninė*, bylos Nr. 3K-3-16/2004.
85. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 25 d. nutartis byloje *A. D., A. D. v. VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė*, bylos Nr. 3K-3-222/2005.
86. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 18 d. nutartis byloje *L. Z., M. Z., V. Z., G. Z. v. VšĮ Marijampolės ligoninė*, bylos Nr. 3K-7-255/2005.

87. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis byloje *K.P. v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 3K-3-604/2005;
88. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 24 d. nutartis byloje *UAB "Rasa" v. S.R. Degutienės IĮ "Rasa"* bylos, Nr. 3K-3-66/2005.
89. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 12 d. nutartis byloje *T. L. ir Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-390/2005.
90. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 1 d. nutartis byloje *Kretingos rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, J. A.*, bylos Nr. 3K-3-164/2006.
91. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis byloje *Z.J. ir J.B. UAB „Rejona“*, bylos Nr. 3K-3-540/2006.
92. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje *N. N. v. UAB „Statiol Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-337/2006.
93. 2006 m. lapkričio 30 d. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nuosprendis byloje Nr. 1A-486/2006.
94. Specialiosios teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis byloje T-XX-80-06.
95. Specialiosios teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 27 d. nutartis byloje T-2006-11.
96. Speciali teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 19 d. nutartis.
97. LVAT teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartis byloje *A.S. v. Šilalės rajono savivaldybė*, bylos Nr. A-502-1026-07.
98. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, Kretingos rajono savivaldybės administracija*, bylos Nr. 3K-3-560/2008.
99. LAT civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 8 d. nutartis byloje *V. G. ir Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-364/2008.
100. Specialiosios teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 13 d. nutartis byloje T-2008-03.
101. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. kovo 16 d. nutartis byloje *T. N., N. N. ir A. N. v. UAB „Mentora“ ir Ko*, bylos Nr. 3K-3-103/2009.
102. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartis byloje *N.V.K. v. Vilniaus universiteto Eksperimentinės ir klinikinės medicinos institutas*, bylos Nr. 3K-3-416/2009.
103. LAT CBS teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis byloje *UAB „NEO GROUP“ v. S. G.* bylos, Nr. 3K-3-441/2010.
104. LVAT teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis byloje Nr. A-525-1355/2010.
105. LVAT teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 23 d. nutartis byloje *N. S. , S. S. , V. S. , A. S. , E. S. , A. S. , J. Č. , M. Č. , Z. Č. , A. Č. , L. J. , M. Č. , R. B. , O. B. , R. B. , R. B. , T. B. , L. B. , L. B. , V. T. B.* v. *Vilniaus miesto savivaldybė*, bylos Nr. A⁴⁴⁴-1003/2010.
106. LVAT teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis byloje *A.S. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-858-1452-10.
107. Vilniaus apygardos administracinis teismo 2010 m. lapkričio 29 d. nutartis byloje *A.S. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-858-1452-10.
108. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 5 d. sprendimas byloje *L.V. v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija*, bylos Nr. 2-12129-676/2011.
109. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2012 m. spalio 30 d. sprendimas byloje *S. J. v. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija*, bylos Nr. I-436-342/2012.
110. LVAT teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 26 d. nutartis byloje *G.L. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-502-1255/2012.
111. LVAT teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *R. I. R. v. Palangos miesto savivaldybė*, bylos Nr. Nr. A-858-1490-12.
112. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. balandžio 6 d. sprendimas byloje *O. B. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. A-756-1160/2012.
113. LAT CBS teisėjų kolegijos 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis byloje *G.P. ir kt. v. Lietuvos Respublika*, bylos Nr. 3K-3-539/2012.
114. LAT CBS teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 23 d. priimta nutartis byloje *Y.A. v. Lietuvos valstybė*, bylos Nr. 3K-3-323/2013.

APŽVALGOS

115. Kauno apygardos administracinio teismo 2011 m. veiklos apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą: <<http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>>

116. Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. veiklos apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą: <<http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>>

117. Kauno apygardos administracinio teismo 2013 m. veiklos apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą: <<http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>>

118. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2011 m. darbo apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.klaat.lt%2Fdownload%2F66%2Fklaat%25202011%2520m.%2520darbo%2520ap%25C5%25BDvalga..pdf&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNHw_1_gLSF0OuUXm72-H0cs8cQeMw&sig2=OR3FTLjuQLhMlgemPyzEBQ>

119. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2012 m. darbo apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CEkQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.klaat.lt%2Fdownload%2F111%2Fteismo&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNFU2ZeM_aYfNI-Vom_Aq0lxiffTTQ&sig2=hFNDI068ipK45f7fMi73iA>

120. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2013 m. darbo apžvalga [Internete]. Žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CE4QFjAG&url=http%3A%2F%2Fklaat.lt%2Fdownload%2F181%2Fklaat%25202013%2520darbo%2520ap%25C5%25BEvalga.pdf&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNEZWeIAe0gyeM3_cxBcte3gW7MYxA&sig2=LE1iyd_WS45HDsDmSMM6wA>

121. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 metų praktikos apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-01].

Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/teismu-praktika/teismo-metiniai-pranesimai.html>>

122. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas [Internete]. [žiūrėta 2014-02-02].

Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/lt/veikla/apie-teisma.html>>

123. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-04-06].

Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/dok/veiklos%20ataskaita%202012%2004%2017.pdf>>

124. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita [Internete]. [žiūrėta 2014-04-06].

Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/2012%20m_%20veiklos%20ataskaita.pdf>

125. Panevėžio apygardos administracinio teismo 2011 m. darbo apžvalga [Internete] [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CFaQFjAG&url=http%3A%2F%2Fpaat.lt%2Fdownload%2F21%2Fpaat%25202011%2520m%2520darbo%2520ap%25C5%25BEvalga.docx&ei=P5hPU5GcK6SN4AScoGoBg&usg=AFQjCNEjrFME25NWGGvD83qZep7s99NUAA&sig2=J17E4dMweP30TqGKFR4MJQ>>

126. Panevėžio apygardos administracinio teismo 2012 m. darbo apžvalga [Internete] [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą: <<http://paat.lt/lt/veikla/veiklos-sritys.html>>

127. Panevėžio apygardos administracinio teismo 2013 m. darbo apžvalga [Internete] [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą: <<http://paat.lt/lt/veikla/veiklos-sritys.html>>

128. Šiaulių apygardos administracinio teismo 2011 m. darbo apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEMQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.saat.lt%2Fdownload%2F141%2F2011%2520m.%2520teismo%2520darbo%2520ap%25C5%25BEvalga.pdf&ei=oqIPU8S9OOaP7AasyoGoDw&usg=AFQjCNHAXdNCxL12i0-oBTuy9hDMfHKcJQ&sig2=XhAgJwZovoJciwWuMS-OKQ>>

129. Šiaulių apygardos administracinio teismo 2012 m. darbo apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.saat.lt%2Fdownload%2F176%2F2012&ei=T6IPU_u7HebF7Ab__YCADA&usg=AFQjCNHgU9nojaFsVse0AiTT4sq6x-zheA&sig2=8ksaxvHmUF6UDX50Rb5Uww>

130. Šiaulių apygardos administracinio teismo 2013 m. darbo apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05].

Prieiga per internetą:

<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CD4QFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.saat.lt%2Fdownload%2F216%2F2013%2520m.%2520teismo%2520darbo%2520ap%25C5%25BEvalga.pdf&ei=0KhPU_XaC6my7Aa3nYFQ&usg=AFQjCNH0FA3hd6RJfgLFqvrxwxbhTCvNww&sig2=Mn6xr8Mmqo3LOALH0bI1PQ>

131. Teismų reformos koncepcija. [Internete]. [žiūrėta 2014-02-20] Prieiga per internetą: <<https://www.google.lt/#q=teism%C5%B3+reformos+rezultatas>>
132. Teismų statistika [Internete] [žiūrėta 2014-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>
133. Valstybės tarnybos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Darbo užmokestis [Internete]. [žiūrėta 2014-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.vtd.lt/index.php?252315899>>
134. 2014 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų apžvalga [Internete] [žiūrėta 2014-04-06]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/2014/Visas_2014_biudzetas/1_kng/4_sk.pdf>
135. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. veiklos apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDOQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F436%2Fvaat%25202011%2520m.%2520veiklos%2520ap%25C5%25BEvalga.docx&ei=8ZJPU87qB4vG7Aag_YCwAQ&usg=AFQjCNGTdhR4dgUe5Yitk5y3y7Lqql9HEg&sig2=JP_3hUTgNAeqE6rCnRXksA>
136. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. veiklos apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F594%2F2012%2520m.%2520veiklos%2520ap%25C5%25BEvalga.docx&ei=t5NPU9pW0ujsBse3gLgD&usg=AFQjCNHovWzmiah8ZB8OGDGPn-fV7MJJw&sig2=YmESHmnbrkmXXcnM8b28xg>>
137. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. veiklos apžvalga [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDOQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F794%2F2013%2520veiklos%2520apzvalga.docx&ei=t5NPU9pW0ujsBse3gLgD&usg=AFQjCNGOc5f34O86o6EmLfrILXd37wG7Q&sig2=vMzmeFrl7Vd-6pwVu7ah7Q>>

KITI ŠALTINIAI

138. Europos žmogaus teisių fondas. *Lietuvos valstybė nesugeba sukurti valstybinės teisėtvarkos su tarptautine teise* [Internete]. [žiūrėta 2014-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://lt.efhr.eu/2013/10/22/lietuvos-valstybe-nesugeba-suderinti-valstybines-teisetvarkos-su-tarptautine-teise/>>
139. Infolex interviu su V. Valančiumi (2008). [Internete]. [žiūrėta 2014-01-05]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=12&ved=0CDEQFjABOAO&url=http%3A%2F%2Fieva.home.mruni.eu%2Fwpcontent%2Fuploads%2F2008%2F10%2Finfolexinterviu.doc&ei=xnUq7_HsbR7Aae_oHoBQ&usg=AFQjCNGOYG6T3acKXBgR8oB1Ia1IvAc3w&sig2=BfBAVCzRxqnpR-VLotuXw>
140. Kryževičius, G. Lemiamas žingsnis – teismų reforma [Internete]. [žiūrėta 2014-01-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/gkryzevicius-lemiamas-zingsnis-teismureforma.d?id=60284269#ixzz2sU2xQyQ5>>
141. Meškauskaitė, L. Daugiausia bylų Lietuva Strasbūro teisme pralaimi dėl neuztikrintos teisės į teisingą teismą. [Internete]. [žiūrėta 2013-11-15]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/lmeskauskaite-daugiausia-byly-lietuva-strasburo-teisme-pralaimi-del-neuztikrintos-teises-i-teisinga-teisma.htm#.Uyn9eU2_nIU>
142. status quo [lot. padėtis, kuri yra], faktinė arba teisinė padėtis, kurią norima išsaugoti arba atkurti. [Internete]. [žiūrėta 2013-12-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Status+quo&wid=18632>>
143. Šepetytė, E. (2013). Europos žmogaus teisių teismas: Lietuva ES kontekste atrodo gerai. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-28] Prieiga per internetą: <<http://www.prokurorai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=53243>>
144. Televizijos laida „Pinigų karta“, laidos tema – „Kas yra neturtinė žala? Kokį atlyginimą statistinis lietuvis laiko normaliu? Greitieji kreditai“ [Internete]. [žiūrėta 2014-02-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrt.lt/mediateka/irasas/43044>>
145. Terminų žodynas [Internete]. [žiūrėta 2013-10-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/v/valda>>
146. Urnikienė, D. Teismų reforma kelia abejonių. [Internete]. [žiūrėta 2014-03-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.pajurionaujienos.com/?act=exp&sid=10624>>

PRIEDAI

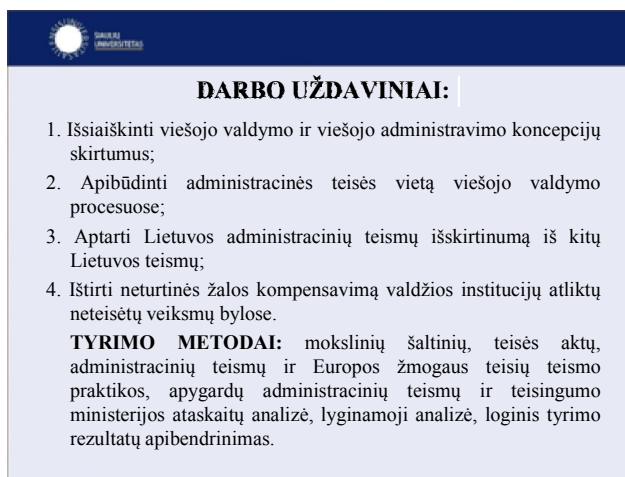
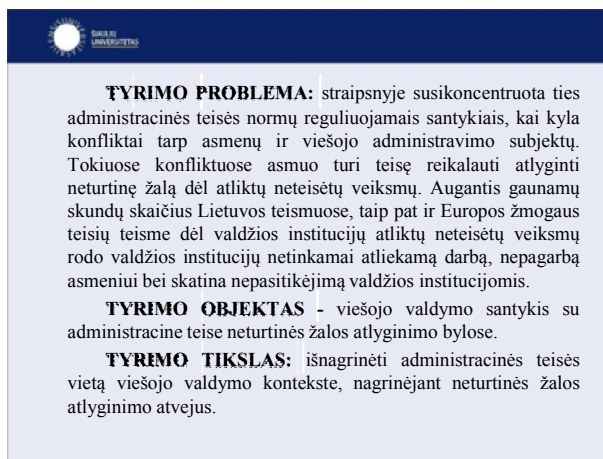
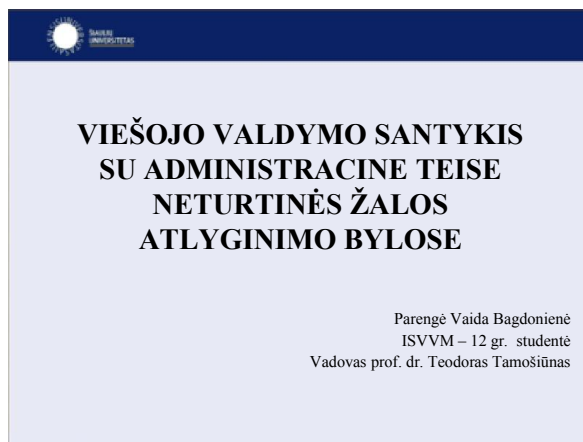
1 priedas

Dalyvavimo konferencijoje pažymėjimas

 <p>ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS</p>	<h1>PAŽYMĖJIMAS</h1> <p>Vaida Bagdonienė</p> <p>2014 m. balandžio 24 d. dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 14-oje Jaunujų tyrėjų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“. Pranešimo tema:</p> <p>„Viešo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo byloje“</p> <p>Socialinių mokslų fakulteto prodekanė</p> <p>Šiauliai, 2014 m. balandžio 24 d.</p> <p>Registracijos Nr. 2014/SMIP 280</p>	 <p>V. Tubutienė</p>
---	--	---

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto surengtos 14 –os Jaunujų tyrėjų tarptautinės mokslinės konferencijos „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“ skaityto pranešimo medžiaga

VIEŠASIS VALDYMAS AR VIEŠASIS ADMINISTRAVIMAS?

„Viešasis valdymas“ platesnė sąvoka nei „viešasis administravimas“, nes jis apima viešosios politikos formavimą ir patį viešąjį administravimą. Šiuo atveju viešoji politika ir viešasis administravimas - sudėtinės viešojo valdymo dalys. Taigi šiai dienai tikslingiau vartoti viešojo valdymo terminą, nes jis suprantamas kaip plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, jungianti politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą.

ADMINISTRACINĖ TEISĖ – VIEŠOJO VALDYMO PAGRINDAS

Administracinę teisę galima laikyti viešojo valdymo pagrindu dėl šių priežasčių:

- 1) Administracinės teisės normos reguliuoja santykius, kurių dažniausiai viena iš šalių yra viešojo administravimo subjektas, taigi paprastai tokie santykiai susiklosto viešajame valdyme.
- 2) Administraciniai teisiniai santykiai kyla viešojo administravimo subjektams įgyvendinant savo veiklą viešojo administravimo srityse.
- 3) Kiekvienam viešojo administravimo veiksmui atlikti reikalingi sprendimai, kurie forminami administraciniais aktais arba administracinėmis sutartimis.
- 4) Dalyvaujant įvairiuose administracinės teisės normų reguliuojamose santykiuose kyla konfliktų tarp asmenų ir viešojo administravimo subjektų, tarp pačių viešojo administravimo subjektų. Šių konfliktų sprendimas taip pat būdingas administraciniais teisiniais santykiams.

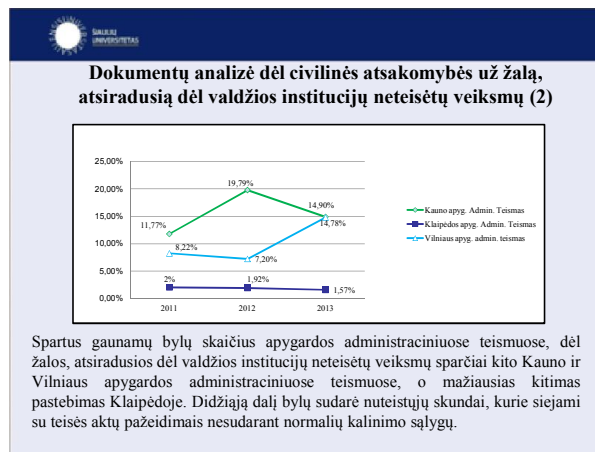
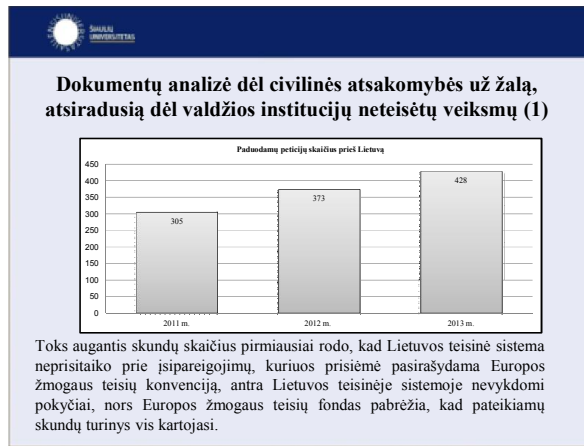

ADMINISTRACINIŲ TEISMŲ IŠSKIRTINUMAS IŠ LIETUVOS TEISMŲ SISTEMOS

Iš administracinės teisės išplaukia kategorija bylų, apimanti viešojo administravimo institucijas, būtent jų atliktus neteisėtus veiksmus privataus asmens atžvilgiu ir šio asmens teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. Tokio pobūdžio bylas nagrinėja specializuotos kompetencijos teismai.

Kaip vieną svarbiausių administracinių teismų funkcijų galima įvardinti asmenų gynimą nuo viešojo administravimo subjekto neteisėtų veiksmų. Tokio pobūdžio bylose pagal LR CK 6.271 str. 1 dalį, atsakomybės subjektas yra valstybė arba savivaldybė, tačiau ne tarnautojas, dėl kurio veiksmų žala buvo padaryta.

Nors įstatymiškai ir buvo sureguliuota kuriam teismui kokia byla priklauso, tačiau iškyla nemažai atvejų, kai tas pats ginčas gali būti priskirtas tiek bendrosios kompetencijos teismui, tiek administraciniam teismui.

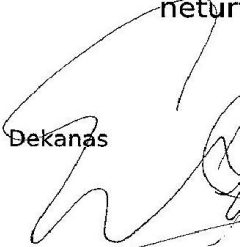

IŠVADOS

Atlikus dokumentų analizę buvo konstatuota, jog bylų dėl valdžios institucijų atliktų veiksmų nuolat daugėja, ypač aktyviai neturtinės žalos reikalavimus kelia įkalinimo įstaigose esantys asmenys. Taip pat pastebėta vis labiau augantis pateikiamų skundų skaičius Europos Žmogaus teisių teismui, o tai parodo, jog Lietuvos teisinė sistema vis dar neprisitaiko prie prisiimtų įsipareigojimų pasirašiusi Europos žmogaus teisių konvenciją.

Administracinėse bylose, kai atsakove tampa Lietuvos valstybė arba savivaldybė, taikoma griežtoji atsakomybė, t.y. be kaltės, o tai rodo, jog pilietis tokiuose santykiuose yra silpnesnioji pusė. Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje yra pripažinęs teisės pažeidimą, kaip pakankamą moralinę satisfakciją asmeniui, tačiau diskusijų kelia ar teisės pažeidimo pripažinimą galima priskirti neturtinės žalos institutui, kadangi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.250 str. imperatyviai įtvirtinta, kad neturtinė žala kompensuojama pinigais.

Konferencijoje užimtos III vietos diplomai

	ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
<h1>DIPLOMAS</h1> <h2>III vieta</h2> <p>Vaidai Bagdonienei</p> <p>2014 m. balandžio 24 d. dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje 14-oje Jaunųjų tyrėjų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“.</p> <p>Pranešimo tema: „Viešo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo bylose“</p> <p> </p> <p>Dėkanas doc. dr. Gintaras Šaparnis</p> <p style="text-align: center;">Šiauliai 2014-05-12</p> <p>Registracijos Nr. 2014/SMIP 174</p>	

VIEŠOJO VALDYMO SANTYKIS SU ADMINISTRACINE TEISE NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO BYLOSE

Vaida Bagdonienė, Teodoras Tamošiūnas

Advokato Kęstučio Valio kontora, Gedimino g. 5-48, LT-82173 Radviliškis

laimonasbagdonas@gmail.com

Šiaulių universitetas

teo@smf.su.lt

Anotacija

Įstatymų leidėjo įtvirtinta nuostata dėl neturtinės žalos atlyginimo administracinėse bylose, kai valdžios institucijos atlieka neteisėtus veiksmus labai svarbus momentas kiekvieno Lietuvos Respublikos piliečio gyvenime. Kiekvienas pilietis gali ginti savo pažeistas neturtines vertybes teisme ir už patirtus išgyvenimus gauti piniginės išraiškos kompensaciją. Tačiau Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje taiko ne vien tik piniginio pobūdžio kompensaciją, tačiau pripažįsta ir teisės pažeidimą, kaip pakankamą moralinę satisfakciją. Kol kas administraciniai teismai neturtinę žalą atlygina pinigais, nes teisės pažeidimo pripažinimas kelia diskusijų bangą, ar apskritai jį galima priskirti neturtinės žalos institutui. Straipsnyje apžvelgiama administracinių teismų ir teisingumo ministerijos pateikiama statistika dėl valdžios institucijų atliktų neteisėtų veiksmų, aptariamos dviejų pakopų (bendros kompetencijos ir specialiosios kompetencijos) teismų problemos, taip pat analizuojama kurią sąvoką tikslingiau vartoti viešojo valdymo ar viešojo administravimo.

Pagrindiniai žodžiai: viešasis valdymas, administracinė teisė, neteisėti veiksmai, neturtinė žala, teisės pažeidimo pripažinimas.

Įvadas

Lietuvoje apie viešojo valdymo santykį su administracine teise paskelbta nemažai mokslinių publikacijų. A. Bakaveckas, A. Andruškevičius, I. Deviatnikovaitė, A. Šakočius ir kiti teisės teoretikai bei praktikai tyrinėjo bei vertino administracinės teisės vaidmenį viešajame valdyme. Tačiau mokslinių darbų (straipsnių, monografijų) vis dar trūksta neturtinės žalos atlyginimo atskiros kategorijos bylose dėl valdžios institucijų atliktų neteisėtų veiksmų, tema. Todėl straipsnyje nagrinėjama kas sprendžia konfliktus dėl viešojo administravimo subjektų atliktų neteisėtų veiksmų, apžvelgiama atliktų neteisėtų veiksmų statistika, identifikuojama kas tampa atsakovu administracinėse bylose, kai atliekami neteisėti veiksmai. Taip pat aptariama kaip atlyginama padaryta neturtinė žala.

Tyrimo objektas: viešojo valdymo santykis su administracine teise neturtinės žalos atlyginimo bylose.

Tyrimo tikslas: ištirti viešojo valdymo santykį su administracine teise, nagrinėjant neturtinės žalos atlyginimo atvejus.

Tikslui pasiekti keliami šie **tyrimo uždaviniai:**

1. Išnagrinėti viešojo valdymo ir viešojo administravimo koncepcijų skirtumus;
2. Apibūdinti administracinės teisės vietą viešojo valdymo procesuose;
3. Aptarti Lietuvos administracinių teismų išskirtinumą iš kitų Lietuvos teismų;
4. Ištirti neturtinės žalos kompensavimą valdžios institucijų atliktų neteisėtų veiksmų bylose.

Tyrimo metodai: mokslinių šaltinių, teisės aktų, administracinių teismų ir Europos žmogaus teisių teismo praktikos, apygardų administracinių teismų ir teisingumo ministerijos ataskaitų analizė, lyginamoji analizė, loginis tyrimo rezultatų apibendrinimas.

Viešasis valdymas ar viešasis administravimas?

Šiandien dienai vis aktualesnis ir labiau pabrėžiamas tampa viešasis valdymas, tuo tarpu viešasis administravimas atsiduria pastarojo šešėlyje. Kuo šios sąvokos panašios ir kuo skirtingos? O galbūt tai yra tik žodžių žaismas, todėl šios pirmos dalies tikslas apibrėžti kas tai yra viešasis valdymas ir viešasis administravimas, pateikti šių sąvokų skirtumus bei panašumus. H.G. Fredericson (2005, p. 282 - 304) cituojamas S. Pivoro ir E. Visockytės (2011, p. 28) teigė, jog terminas „viešasis valdymas“ viešojo administravimo literatūroje pradėtas vartoti nuo 1972 m. kaip „viešojo

administravimo“ sinonimas. Anot A. Krupavičiaus (2013, p. 7) viešasis valdymas Lietuvoje išpopuliarėjo tik pastaraisiais metais ir iš tiesų šiai dienai gausu mokslinių publikacijų (A. Raipos, D. Gudelio, A. Guogio) viešojo valdymo, naujojo viešojo valdymo tematika.

A. Raipa, A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 9) pabrėžia, jog mokslinėje literatūroje viešasis valdymas apibrėžiamas, kaip plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, kuri jungia politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus. Tuo tarpu viešasis administravimas minėtų autorių nuomone, suprantamas kaip valstybės tarnyba, profesija ir kaip akademinės studijos, arba kaip tam tikra atsakomybės rūšis, kurią turi įvairių lygių valstybės institucijos, viešosios organizacijos, sąveikoje su privataus verslo ir nevyriausybinių organizacijų parama vykdančios tam tikras funkcijas – viešosios politikos identifikavimą, jos rekomendavimą, įgyvendinimą bei strateginių uždavinių prognozavimą. Apibendrinami viešojo valdymo terminą A. Raipa ir A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 9) nurodo, jog viešąjį valdymą galima apibūdinti kaip priemones, kurios skirtos organizuoti bei sutelkti žmogiškuosius, technologinius, finansinius ir informacinius išteklius, siekiant įgyvendinti įvairių socialinių grupių tikslus bei uždavinius. Tuo tarpu C. Pollitt, G. Bouckaert (2003, p. 23) cituodami Perry ir Kraemer (1983) teigia, kad viešasis valdymas tai tradicinio viešojo administravimo normatyvinės orientacijos ir bendrosios vadybos susiliejimas. Kiti autoriai Metcalfe ir Richards (1987) cituojami C. Pollitt, G. Bouckaert (2003, p. 23) pabrėžia, kad „viešąjį valdymą išskiria aiškus atsakomybės už struktūrinių problemų sureguliuojimą visoje sistemoje lygmenyje pripažinimas“. Štai 2012 m. priimtoje Viešojo valdymo tobulinimo 2012 - 2020 m. programoje (Žin. 2012, Nr. 61-2913) viešasis valdymas apibrėžiamas, kaip „visuma viešosios politikos nustatymo, formavimo ir (arba) dalyvavimo ją formuojant ir įgyvendinimo procesų, kuriuose dalyvaujant viešojo valdymo institucijoms ir visuomenei priimami ir įgyvendinami valdymo sprendimai ir teikiamos administracinės ir viešosios paslaugos“. Ši programa anot M. Bileišio (2012, p. 318) nepaprastai svarbus dokumentas Lietuvos viešojo administravimo tyrimuose, tuo, jog jame pirmą kartą Lietuvos teisėje įtvirtinami „viešojo valdymo“, „viešosios politikos“, „viešojo valdymo institucijos“ terminai. Sąvoka „viešasis valdymas“ anot V. Smalskio (2010, p. 6) platesnė, nes ji apima ir viešosios politikos formavimą ir viešąjį administravimą. V. Smalskiui pritaria ir A. Raipa, A. Pauliukevičiūtė (2012, p. 20), A. Šerikova (2013, p. 23) kurie nurodo, jog viešojo politika ir viešasis administravimas - sudėtinės viešojo valdymo dalys. Taigi šiai dienai tikslingiau vartoti viešojo valdymo terminą, kadangi viešasis administravimas yra per siauras terminas vartojimui ir yra kaip sudėtinis viešojo valdymo komponentas.

Administracinė teisė – viešojo valdymo pagrindas

Apžvelgus lietuvių autorių bei užsienio autorių pateikiamas viešojo valdymo koncepcijas darytina išvada, jog teisės vaidmuo šių koncepcijų apibrėžimuose itin svarbus. Lietuvos teisę sudaro daug teisės šakų, kurios skirstomos į privatinę ir viešąją teisę. Nėra prasmės aptarinėti visų teisės šakų santykio su viešuoju valdymu, kadangi tam tikros teisės šakos ne itin susijusios su šiuo valdymu, todėl verta aptarti tą teisės šaką, kuri labiausiai siejasi. Taigi glaudžiausiai su viešuoju valdymu susijusi administracinė teisė, kuri dar kitaip vadinama „valdymo teisė“. Žymus Lietuvos administracinės teisės tyrinėtojas A. Andruškevičius (2002, p. 26) administracinę teisę įvardina, kaip teisės šaką, susidedančią iš teisės normų, reguliuojančių viešojo valdymo sistemas, institucijas, valstybės tarnybos organizavimą, kitų institucijų, įstaigų, įmonių vidaus administravimą, taip pat ir valstybės bei savivaldybių institucijų santykius viešojo valdymo srityje. A. Bakaveckas (2007, p. 126) nurodo, jog mokslinėje literatūroje administracinė teisė apibūdinama kaip valdymo teisė, reguliuojanti visuomeninius santykius, susiklostančius organizuojant ir įgyvendinant vykdomąją valdžią, valstybinį ir viešąjį valdymą. Štai I. Deviatnikovaitė (2009, p. 7) pateikia ištisą paprastą administracinės teisės apibrėžimą: „administracinė teisė – tai viešosios teisės dalis, kurios normos reguliuoja visuomeninius santykius, susiklostančius viešojo administravimo subjektams veikiant viešojo administravimo srityse (arba – jiems įgyvendinant viešojo administravimo įgaliojimus), kad būtų tenkinamas viešasis interesas“. Šiame apibrėžime I. Deviatnikovaitė išskyrė tris labai svarbias kategorijas: viešojo administravimo subjektus, viešojo administravimo sritis ir viešąjį interesą. Tuo

tarpu A. Bakavecko formuluojamame administracinės teisės apibrėžime be viešojo valdymo atsiranda dar ir valstybinis valdymas. Apskritai teisės moksle, teisės aktuose gausų tokių sampratų, kaip: valstybės valdžia, viešoji valdžia, valstybinis valdymas, viešasis valdymas ir viešasis administravimas, vykdomoji valdžia. Tai sukelia ištis daug painiavos, kuri sąvoka tikslingesnė ir pranašesnė viena už kitą, nes nevienodas jų traktavimas sukelia problemų, pvz. neturtinės žalos atlyginimo institute. Štai Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau LR CK) 6.271 str. 2 d. nurodyta, jog valdžios institucija reiškia “bet kokį viešosios teisės subjektą (valstybės ar savivaldybės instituciją, pareigūną, valstybės tarnautoją ar kitokį šių institucijų darbuotoją ir t.t.), taip pat ir privatų asmenį, *atliekantį valdžios funkcijas*” (pasviręs šriftas atliktas autorių). Šis straipsnis, ypač aktualus rengiant procesinius dokumentus teismui, nes būna atvejų kai pateikiant ieškinį teismui būna neteisingai įvardintas atsakovas, o tai sukelia problemų, nes teismas tokį ieškinį paprasčiausiai atmeta.

Analizuojant LR CK pateiktą sampratą “valdžios institucija” reikia pabrėžti, jog ši samprata labai skiriasi nuo sampratos, kuri pateikta viešo administravimo įstatyme, kuriame valdžios institucija traktuotina, kaip viešojo administravimo subjektas – “valstybės institucija ar įstaiga, savivaldybės institucija ar įstaiga, pareigūnas, valstybės tarnautojas, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, asociacija, šio įstatymo nustatyta tvarka *įgalioti atlikti viešąjį administravimą*“ (pasviręs šriftas atliktas autorių). Viešojo administravimo įstatyme pateikiama samprata apima tik viešojo administravimo veiklą, kuri pasireiškia administracinių sprendimų priėmimu, įstatymų bei administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrole, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimu, viešųjų paslaugų teikimo administravimu ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimu. Tačiau viešojo administravimo įstatyme visai nenumatyta, jog viešojo administravimo subjektai apima ir valdžios funkcijas, kaip kad numatyta civilinio kodekso pateikiamoje sampratoje. Lietuvos Vyriausiojo Administracinio Teismo (toliau LVAT) teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartyje, byloje *A.S. v. Šilalės rajono savivaldybė*, bylos Nr. A-502-1026-07 pabrėžė, kad LR CK 6.271 straipsnyje įtvirtintas terminas „valdžios institucija“ išsiskiria iš kitų subjektų vien dėl to, kad būtent valdžios institucijoms patikėta atlikti valdžios funkcijas. Darytina išvada, kad LR CK įtvirtinta samprata „valdžios institucija“ platesnė nei viešo administravimo įstatyme, todėl įstatymų leidėjui derėtų apsvarstyti galimybę kaip šias sąvokas minėtuose teisės aktuose suvienodinti, nes pagal LR CK įtvirtintą valdžios institucijos sampratą atsakomybė už žalą gali atsirasti ir pvz. įstatymų leidžiamajai valdžiai, tuo tarpu viešo administravimo įstatyme įtvirtinta sąvoka apima tik institucijas, kurios įgaliotos atlikti viešąjį administravimą.

Apibendrinant šį skyrių neabejotinai administracinę teisę galima laikyti viešojo valdymo pagrindu dėl šių priežasčių:

1) Administracinės teisės normos reguliuoja santykius, kurių dažniausiai viena iš šalių - viešojo administravimo subjektas, taigi paprastai tokie santykiai susiklosto viešajame valdyme.

2) Administraciniai teisiniai santykiai kyla viešojo administravimo subjektams įgyvendinant savo veiklą viešojo administravimo srityse, t.y. vykdant administracinį reglamentavimą, kontroliuojant žemesnio rango viešojo administravimo subjektų veiklą, prižiūrint, kaip asmenys laikosi įstatymų, poįstatyminių aktų, teikiant administracines paslaugas, administruojant viešųjų paslaugų teikimą, įgyvendinant vidaus administravimą. Anot I. Deviatnikovaitės (2009, p. 167) administracinio teisinio santykio prigimtį lemia vienai iš šalių suteikti viešojo administravimo įgaliojimai.

3) Kiekvienam viešojo administravimo veiksmui atlikti reikalingi sprendimai, kurie forminami administraciniais aktais arba administracinėmis sutartimis.

4) Dalyvaujant įvairiuose administracinės teisės normų reguliuojamose santykiuose kyla konfliktų tarp asmenų ir viešojo administravimo subjektų, tarp pačių viešojo administravimo subjektų. Šių konfliktų sprendimas taip pat būdingas administraciniams teisiniams santykiams.

Administracinių teismų išskirtinumas Lietuvos teismų sistemoje

Iš administracinės teisės išplaukia kategorija bylų, apimanti viešojo administravimo institucijas, būtent jų

atliktus neteisėtus veiksmus privataus asmens atžvilgiu ir šio asmens teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo. LR CK 6.250 str. įtvirtinta, kad neturtinė žala tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita. Būtina pabrėžti, jog šiame straipsnyje nepateiktas baigtinis padarinių sąrašas, todėl teismai nagrinėdami bylas gali pripažinti ir daugiau padarinių. Minėto pobūdžio bylas nagrinėja apygardų administraciniai teismai (Lietuvoje veikia penki apygardų administraciniai teismai: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio) ir LVAT. Apygardų administraciniai teismai nagrinėja ginčus, kai byloje atsakovu yra atitinkamo apygardos teismo veiklos teritorijoje veikiantis viešojo administravimo subjektas, tačiau Vilniaus apygardos administracinis teismas papildomai dar nagrinėja ginčus, kai atsakovas - visos valstybės teritorijoje veikiantis viešojo administravimo subjektas. LVAT veikia visoje valstybės teritorijoje ir jo priimti sprendimai, nutarimai ar nutartys įsiteisėja priėmimo dieną ir yra neskundžiami. (Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas, 2013). Taigi administraciniai teismai nagrinėja ginčus, kuriuose visuomet viena iš proceso šalių yra valstybė, savivaldybė arba valstybės ar savivaldybės institucija, įstaiga, tarnyba. Kaip vieną svarbiausių administracinių teismų funkcijų galima įvardinti asmenų gynimą nuo viešojo administravimo subjekto neteisėtų veiksmų. Tokio pobūdžio bylose pagal LR CK 6.271 str. 1 dalį, atsakomybės subjektas yra valstybė arba savivaldybė, tačiau ne tarnautojas, dėl kurio veiksmų žala buvo padaryta. Valstybės pripažinimas atsakomybės subjektu iš tiesų padeda kur kas geriau realizuoti civilinės atsakomybės kompensacinę funkciją. Minėtame straipsnyje įtvirtinta civilinė atsakomybė už žalą, kuri atsiranda dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, tačiau šis straipsnis netaikomas kai valstybė arba savivaldybė yra civilinių santykių dalyvė, pvz. teikia įvairaus pobūdžio paslaugas per valstybės arba savivaldybės įstaigas, tuomet tokio pobūdžio bylos priskiriamos nagrinėti bendros kompetencijos teismams. Konfliktų tarp bendros ir specializuotos kompetencijos teismų kyla labai dažnai. Nors įstatymiškai ir buvo sureguliuota kuriam teismui kokia byla priklauso, tačiau iškyla nemažai atvejų, kai tas pats ginčas gali būti priskirtas tiek bendrosios kompetencijos teismui, tiek administraciniam teismui. J. Špūraitės (2010, p. 4) manymu, tokia situacija susidaro kai ieškovas (kalbant apie administracinius teismus – pareiškėjas) viename ieškinyje (administraciniam teismui pareiškėjas pateikia prašymą arba skundą) suformuluoja reikalavimus, kylančius tiek iš viešosios, tiek iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) ne kartą yra pasisakęs, kad tokiais atvejais reikėtų vadovautis absorbcijos principu, t.y. jeigu pagrindinis ginčo klausimas kyla iš privatinės teisės reguliuojamų teisinių santykių, byla turėtų būti nagrinėjama bendrosios kompetencijos teismuose. Tam, kad nekiltų nuolatinių ginčų tarp minėtų dviejų kategorijų teismų, buvo įkurta Specialioji teisėjų kolegija, į kurią pagal Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 21 straipsnio 3 dalį įeina LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, LVAT pirmininko pavaduotojas ir po vieną šių teismų pirmininkų paskirtą teisėją. Specialioji teisėjų kolegija spręsdama klausimą kuriam teismui priskirtina byla vadovaujasi šiais kriterijais: 1) bylų priskyrimą administracinių teismų kompetencijai turi lemti keliamo ginčo administracinis teisinis pobūdis ir kilmė. Taigi tai, kad viena iš šalių yra viešojo administravimo subjektas, nulemia teisinių santykių prigimties; 2) sprendžiant bylos teisingumo klausimą, svarbu išsiaiškinti, iš kokių teisinių santykių – civilinių ar administracinių – suinteresuotas asmuo kelia reikalavimus. Kai ginče keliami tiek administracinio teisinio, tiek civilinio teisinio pobūdžio reikalavimai, ginčas nagrinėtinas bendrosios kompetencijos teisme (LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-560/2008; LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2006; Specialiosios teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 8 d. nutartis). 3) viešojo administravimo institucijai dalyvaujant civiliniuose teisiniuose santykiuose, ji veikia ne kaip viešojo administravimo subjektas, tačiau kaip civilinių teisinių santykių subjektas. 4) Visi ginčai, kylantys viešojo administravimo subjektui valdant turtą - civilinės teisinės prigimties. (Specialiosios teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 9 d. nutartis).

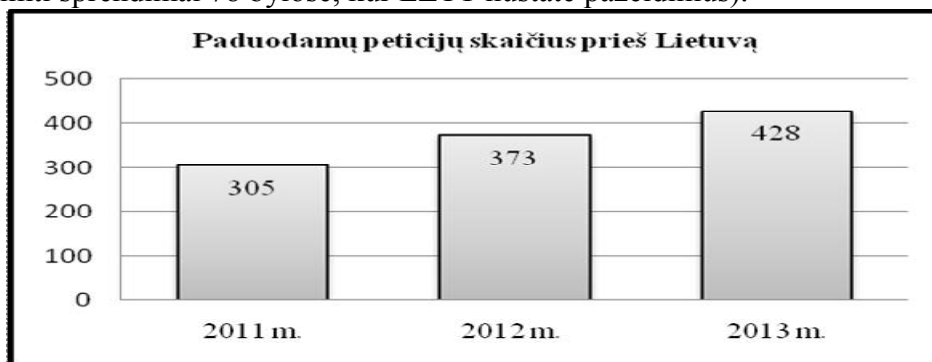
V. Valančiaus (2004, p. 77) manymu ginčo priskyrimą administracinių teismų kompetencijai lemia du pagrindiniai kriterijai: 1) ginčo subjektinė sudėtis; 2) teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis. Minėto autoriaus nuomone, kompetencijos atribojimo ginčų gerokai sumažėtų, jei subjektinė ginčo sudėtis būtų laikoma pakankamu kriterijumi, lemiančiu ginčo priskyrimą konkrečiam teismui, o teisinių santykių, iš kurių kilo ginčas, pobūdis neturėtų reikšmės.

Dokumentų analizė dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

Administracinių bylų teisenos įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 3 punkte nurodyta, jog Lietuvoje administraciniai teismai nagrinėja reikalavimus dėl turtinės bei neturtinės žalos atlyginimo, kurios

padarytos fiziniam asmeniui arba organizacijai neteisėtais valstybės arba vietos savivaldos institucijos, įstaigos, tarnybos, taip pat ir jų tarnautojų veiksmais arba neveikimu viešojo administravimo srityje. LR CK 6.271 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad atsiradusią žalą dėl neteisėtų valstybės ar savivaldybės valdžios institucijų aktų, privalo būti atlyginta iš valstybės arba savivaldybės biudžeto. 2011 m. Teisingumo ministerijos veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2011 m. išnagrinėta 19 prašymų dėl žalos atlyginimo ne teismo tvarka bei priimtas 1 sprendimas dėl žalos atlyginimo bei išmokėta 700 Lt. Tuo tarpu vykdant teismų priimtus sprendimus, kurie buvo priimti dėl neteisėtų valdžios institucijų veiksmų, iš viso išmokėta 296,7 tūkst. Lt žalai atlyginti. Teisingumo ministerija savo pateiktoje 2011 m. ataskaitoje pabrėžia, jog daugėja atvejų, kai į teismus krepiamasi dėl netinkamų bausmių vykdymo sąlygų ir dėl buvusių apskrities viršininko administracijų tarnautojų ir darbuotojų veiksmų, todėl priteistinos sumos gali dar labiau išaugti. Štai 2012 m. teisingumo ministerijos pateiktoje ataskaitoje nurodoma, jog pagal 69 teismo sprendimus, t.y. net 69 asmenims atlyginta 464 017,64 Lt (iš kurių - 291 085 Lt turtinės ir 172 932 Lt neturtinės žalos). Būtina pabrėžti, jog į minėtą sumą neįskaitomi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau EŽTT) sprendimai, kuriuose taip pat priteisiamos nemažos sumos. Nuo 2000 m. iš Lietuvos biudžeto buvo išskaičiuota beveik 3 mln. Lt už pažeidimus, kuriuos nustatė EŽTT¹⁵ (nuo 2000 m. iki 2013 m. priimti sprendimai 78 bylose, kur EŽTT nustatė pažeidimus).

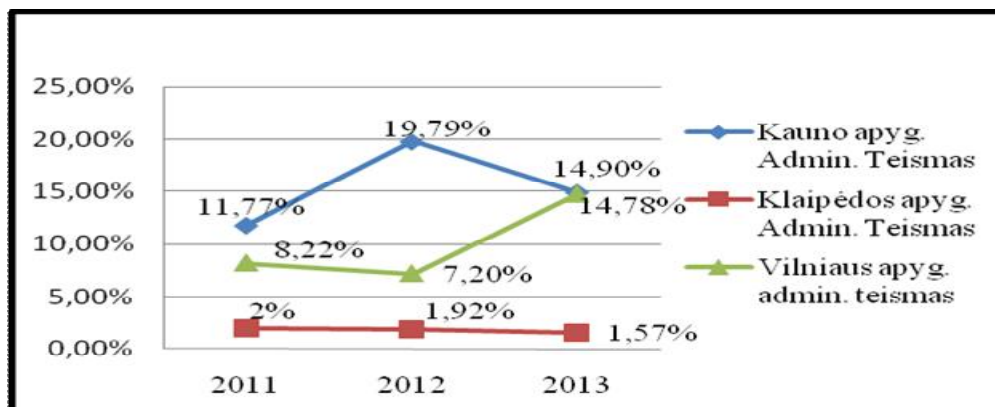
1 pav. Paduodamų peticijų skaičius prieš Lietuvą

Šaltinis: sudaryta autorių pagal Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos informaciją iš EŽTT bylų statistikos

Kaip matyti 1 pav. peticijų skaičius Lietuvoje kasmet sparčiai auga - 2011 m. buvo pateiktos 305 peticijos, 2012 m. – 373, o štai 2013 m. net 428. Toks augantis peticijų skaičius pirmiausiai rodo, kad Lietuvos teisinė sistema neprisitaiko prie išipareigojimų, kuriuos prisiėmė pasirašydama Europos žmogaus teisių konvenciją, antra Lietuvos teisinėje sistemoje nevykdomi pokyčiai, nors Europos žmogaus teisių fondas pabrėžia, kad pateikiamų skundų turinys vis kartojasi. Europos žmogaus teisių fondas tokį skundų augimą prieš Lietuvą aiškina, kaip Lietuvos teisėjų tarptautinės teisės nežinojimą, arba nepakankamą apmokymų skaičių, kurie skirti teisėjams, teisininkams, valstybės tarnautojams. Minėtas fondas peržvelgęs LVAT bei LAT praktiką, padarė išvadą, kad nutartyse dažniausiai nėra nuorodų į tarptautinės teisės aktus, todėl iš to sprendžiama, jog Lietuvos teisėjai nepakankamai susipažinę su tarptautine teise ir jos nevykdo¹⁶.

¹⁵ Šepetytė, E. (2013). Europos žmogaus teisių teismas: Lietuva ES kontekste atrodo gerai. Prieiga per internetą: <http://www.prokurorai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=53243>

¹⁶ Europos žmogaus teisių fondas. *Lietuvos valstybė nesugeba suderinti valstybinės teisėtvarkos su tarptautine teise*. Prieiga per internetą: <<http://lt.efhr.eu/2013/10/22/lietuvos-valstybe-nesugeba-suderinti-valstybines-teisetvarkos-su-tarptautine-teise/>>

2 pav. Gautų bylų procentas dėl civilinės atsakomybės už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų

Šaltinis: sudaryta autorių pagal apygardų administracinių teismų pateiktas darbo apžvalgas

Iš 2 pav. matyti spartus gaunamų bylų skaičius apygardos administraciniuose teismuose, dėl žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų sparčiai kito Kauno apygardos administraciniame teisme. 2012 m. Kauno apygardos administraciniame teisme minėtų bylų buvo net 19,79 %, kurių nemažą dalį sudarė nuteistųjų skundai, kurie siejami su teisės aktų pažeidimais nesudarant normalių kalinimo sąlygų. 2013 m. minėtų bylų skaičius sumažėjo 4,90 %, tam įtakos turėjo trumpesnė vidutinė bylos nagrinėjimo trukmė (mėnesiais). 2013 m. buvo 5,52 mėn., tuo tarpu 2012 m. – 7,24 mėn. Žvelgiant į Vilniaus apygardos administracinio teismo statistiką matyti spartus bylų išaugimas, net 14,78 %, tam didelę įtaką padarė taip pat didelis įkalinimo įstaigose kalinčių nuteistųjų gaunamas skundų kiekis. Akivaizdu, jog šiai dienai, ypač didelę reikšmę turi žmogaus teisės. Europos žmogaus teisių konvencijos 3 str. įtvirtinta nuostata, kad „niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas“. Mažiausias kitimas pastebimas Klaipėdoje, 2011 m. sudarė 2 %, o štai 2013 m. sumažėjo 0,43 %, būtina pabrėžti, jog Klaipėdoje nėra kalėjimo, tardymo izoliatoriaus ar pataisos namų, todėl darytina išvada, jog tai turi įtakos nedideliame bylų procentui teisme.

Kalbant apie įkalinimo įstaigose esančius asmenis reikia pabrėžti, jog kaliniui parašyti skundą, kuriame reiškiami neturtinės žalos reikalavimai dėl galbūt visiškai nepagrįstų dalykų ir pateikti teismui nieko nekainuoja, nes jie atleisti nuo žyminio mokesčio, o ir laiko turi pakankamai daug, tuo tarpu teismai apkraunami papildomais darbais, kurio rezultate teismas galiausiai nieko nepriteisia, nes reikalavimai būna nepagrįsti. Todėl vertėtų apsvarstyti galimybę kaliniams pirmiausiai susimokėti žyminį mokestį prieš teismui pateikiant pareiškimą, prašymą ar ieškinį.

Būtina pabrėžti, jog administracinėse bylose, kai atsakovas yra valstybė arba savivaldybė, tam kad atsirastų civilinė atsakomybė būtinos keturios sąlygos: 1) LR CK 6.246 straipsnyje numatyti neteisėti veiksmai; 2) LR CK 6.247 straipsnyje numatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos; 3) LR CK 6.248 straipsnyje nurodyta teisės pažeidėjo kaltė; 4) LR CK 6.249 straipsnyje nurodyta teisės pažeidimu padaryta žala. Tačiau pažvelgus į LR CK 6.271 straipsnį matyti, jog viešoji atsakomybė (arba kitaip civilinė atsakomybė) atsiranda esant tik trimis sąlygoms, t.y. neteisėtiems veiksams arba neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. LVAT 2010 m. lapkričio 15 d. teisėjų kolegijos priimtoje nutartyje, bylos Nr. A-525-1355/2010, teisėjų kolegija pažymėjo, kad nenustačius bent vienos iš aukščiau nurodytų trijų viešosios atsakomybės sąlygų, pagal LR CK 6.271 str. valstybei nekyla prievolė atlyginti turtinę arba neturtinę žalą. Kitoje administracinėje byloje *S. J. v. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija*, bylos Nr. I-436-342/2012 Klaipėdos apygardos administracinio teismo teisėja remdamasi LVAT suformuluota praktika nurodė, jog „pagrindinis viešosios atsakomybės elementas – neteisėti veiksmai“. Apžvelgus šias LR CK įtvirtintas sąlygas darytina išvada, jog skirtingai nei privačiam asmeniui (kuriam taikomi bendri neturtinės žalos kriterijai: 1) padariniai; 2) žalą padariusio asmens kaltė; 3) žalą padariusio asmens turtinė padėtis; 4) padarytos turtinės žalos dydis; 5) kitos turinčios

reikšmės bylai aplinkybės; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai) valstybei ir savivaldybei, kaip atsakovėms numatyta griežtoji atsakomybė, t.y. atsakomybė be kaltės. Ši nuostata itin svarbi, nes tai parodo, jog asmuo tokiuose santykiuose yra silpnesnioji pusė, o valstybei keliami aukštesni reikalavimai.

2000 m. spalio 10 d. sprendime byloje *Daktaras prieš Lietuvos valstybę*, pareiškimo Nr. 42095/98 ir 2006 m. spalio 10 d. sprendime byloje *L. L. prieš Prancūziją*, pareiškimo Nr. 7508/02 pastebėta, jog EŽTT gindamas Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintas pagrindines žmogaus teises ir laisves pripažįsta, jog teisės pažeidimo pripažinimas - pakankama ir teisinga satisfakcija už patirtą skriaudą. Teisės pažeidimo pripažinimas teisme puiki alternatyva piniginei neturtinės žalos kompensacijai, kadangi U. Gailiūnienė (2013, p. 234) cituodama C. Harlow (2005, p. 121) nurodo „kad nukentėję nuo valdžios institucijų neteisėtų veiksmų asmenys dažnai siekia ne tiek materialaus atlyginimo, o moralinio pasitenkinimo, kurį galėtų suteikti pripažinimas, kad jie buvo teisūs, atsiprašymas ir pan.“ Lietuvos teismų praktikoje galima rasti ne vieną bylą, kur priteisiama simbolinė 1 Lt neturtinės žalos kompensacija arba atsiprašymas. Teisės pažeidimo pripažinimas teisme, kalbant apie valdžios institucijų atliktus neteisėtus veiksmus, pasiteisina tuomet kai asmuo nepatyrė stiprių išgyvenimų, emocijų, depresijos ir kt. LR CK 6.250 str. įvardintų veiksmių, tačiau pvz. sveikatos sužalojimo atveju asmuo patiria kur kas didesnius išgyvenimus, todėl teisės pažeidimo pripažinimo teisme kaip nepiniginės formos atlyginimo neužtenka. Tačiau kyla klausimas ar apskritai teisės pažeidimo pripažinimą galima priskirti neturtinei žalai, nes juk LR CK 6.250 str. imperatyviai įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama pinigais. Tačiau LVAT 2012 m. gegužės 21 d. priimtame sprendime, byloje *R. I. R. v. Palangos miesto savivaldybė*, bylos Nr. Nr. A-858-1490-12, atsispindi kitokia nuomonė. Šioje byloje pareiškėja neturtinę žalą kildino iš Palangos miesto savivaldybės atsakymų į jos paklausimus dėl karšto vandens kainos Palangos mieste ir nurodė, jog 2011 m. birželio 13 d. raštu pateikė savivaldybės administracijai prašymą nurodyti 1 kub. m. karšto vandens kainą Palangoje ir 2011 m. liepos 28 d. raštu gavo atsakymą, kuriame nurodyta vandens kainos skaičiavimo formulė, tačiau nenurodyta tiksli vandens kaina. Teismas šioje byloje pripažino neteisėtus savivaldybės veiksmus, kurie pasireiškė pirmiausiai tuo, kad į pareiškėjos pateiktą 2011 m. birželio 13 d. prašymą nebuvo atsakyta laiku, t.y. teisės aktų nustatytais terminais, o antra - savivaldybės pateiktas raštas pareiškėjai nebuvo informatyvus. Teismas nurodė, kad Palangos miesto savivaldybės veiksmų pripažinimas neteisėtais yra pakankama moralinė satisfakcija pareiškėjai, todėl nėra pagrindo priteisti prašomą 5 000 Lt neturtinę žalą. Šioje byloje teismas savivaldybės veiksmus pripažino neteisėtais ir įvardijo kaip moralinę satisfakciją, todėl darytina išvada, jog teismas pažeidimo pripažinimą priskiria neturtinės žalos institutui.

Peržvelgus administracinių teismų formuojamą praktiką darytina išvada, jog valdžios institucijų atlikti neteisėti veiksmai nesukelia tokių stiprių bei skaudžių fizinių ar dvasinių išgyvenimų, kurie patiriami kai sužalojama sveikata arba atimama gyvybė, todėl darytina išvada, kad teisės pažeidimo pripažinimas pakankama satisfakcija, kadangi vertinant dabartinę šalies finansinę padėtį valstybė arba savivaldybė negali atlyginti kiekvienam patirtos neturtinės žalos, juolab jeigu nebuvo sukelti rimti padariniai. Tačiau išimčių pasitaiko, pvz. LVAT 2010 m. rugsėjo 23 d. priėmė nutartį, byloje Nr. A⁴⁴⁴-1003/2010, kurioje buvo pripažinti Vilniaus miesto savivaldybės neteisėti veiksmai dėl 2004 m. gruodžio 2 – 3 d. romų taboro teritorijoje, Kirtimuose, Vilniuje, nugriautų gyvenamųjų namų. Šiuo atveju žmonės su mažamečiais vaikais liko be pastogės žiemos metu. Šioje byloje teismas priteisė pareiškėjams 46 700 Lt neturtinės žalos. Teismai turėtų itin atidžiai ir kruopščiai nagrinėti administracines bylas, kuriose atsakovais traukiami valstybė ar savivaldybės, nes pastarosios nėra pasipelnymo šaltiniai.

Išvados

Išanalizavus viešojo valdymo ir viešojo administravimo koncepcijas paaiškėjo, jog viešasis administravimas šiuo metu yra viešojo valdymo sudėtinė dalis, o viešasis valdymas plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, kuri jungia politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą realizuojant viešąsias programas ir projektus. Viešajame valdyme dalyvauja daug valdžios

institucijų vykdančių valdžios funkcijas, tačiau problemų kyla dėl skirtingo sąvokos „valdžios institucija“ traktavimo skirtinguose teisės aktuose.

Viešojo administravimo subjektams dalyvaujant įvairiuose administracinės teisės normų reguliuojamuose santykiuose kyla konfliktų tarp asmenų ir viešojo administravimo subjektų, tarp pačių viešojo administravimo subjektų. Tokius konfliktus nagrinėja Lietuvos specializuoti teismai. Nors įstatymiškai ir buvo nustatyta bendros kompetencijos teismų ir specializuotos kompetencijos teismų bylų atribojimas, tačiau labai dažnai tarp šių minėtų teismų kyla konfliktai kai administracinė byla, kurioje viena iš šalių yra viešojo administravimo subjektas gali būti priskirta tiek bendros kompetencijos teismui, tiek ir specializuotos kompetencijos teismui.

Atlikus dokumentų analizę buvo konstatuota, jog bylų dėl valdžios institucijų atliktų veiksmų nuolat daugėja, ypač aktyviai neturtinės žalos reikalavimus kelia įkalinimo įstaigose esantys asmenys. Taip pat pastebėta vis labiau augantis pateikiamų peticijų skaičius Europos Žmogaus teisių teismui, o tai parodo, jog Lietuvos teisinė sistema vis dar neprisitaiko prie priimtų įsipareigojimų pasirašius Europos žmogaus teisių konvenciją.

Administracinėse bylose, kai atsakove tampa Lietuvos valstybė arba savivaldybė, taikoma griežtoji atsakomybė, t.y. be kaltės, o tai rodo, jog pilietis tokiuose santykiuose yra silpnesnioji pusė. Europos žmogaus teisių teismas savo praktikoje yra pripažinęs teisės pažeidimą, kaip pakankamą moralinę satisfakciją asmeniui, tačiau diskusijų kelia ar teisės pažeidimo pripažinimą galima priskirti neturtinės žalos institutui, kadangi LR CK 6.250 str. imperatyviai įtvirtinta, kad neturtinė žala kompensuojama pinigais.

LITERATŪRA

1. Andruškevičius, A. (2002). Administracinės teisės reguliavimo dalyko sudėtis. *Teisė*, 43, p. 24 – 32
2. Bakaveckas, A. (2007). *Lietuvos vykdomoji valdžia*. Monografija. Vilnius: Eugrimas.
3. Bileišis, M. (2012). Viešasis valdymas ar valdysena? Lietuviškasis kontekstas. *Viešoji politika ir administravimas*, 11 (2), p. 314 - 330.
4. Deviatnikovaitė, I. (2009). *Administracinė teisė: kategorijos, apibrėžimai, užduotys*. Vilnius: Justitia.
5. Europos žmogaus teisių konvencija. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf.
6. Europos žmogaus teisių fondas. *Lietuvos valstybė nesugeba suderinti valstybinės teisėtvarkos su tarptautine teise*. Prieiga per internetą: <http://lt.efhr.eu/2013/10/22/lietuvos-valstybe-nesugeba-suderinti-valstybines-teisetvarkos-su-tarptautine-teise/>.
7. EŽTT 2000 m. spalio 10 d. sprendimas byloje *Daktaras prieš Lietuvos valstybę*, pareiškimo Nr. 42095/98.
8. Case of L.L. v. France, No. 7508/02 [Internete]. Prieiga per internetą: <http://echr.ketse.com/doc/7508.02-en-20061010/view/>.
9. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2012 m. spalio 30 d. sprendimas byloje *S. J. v. Kuršių nerijos nacionalinio parko direkcija*, bylos Nr. I-436-342/2012.
10. Kauno apygardos administracinio teismo 2011 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>.
11. Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>.
12. Kauno apygardos administracinio teismo 2013 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.kaat.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaita.html>.
13. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2011 m. darbo apžvalga. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CEQQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.w.klaat.lt%2Fdownload%2F66%2Fklaat%25202011%2520m.%2520darbo%2520ap%25C5%25BDvalga..pdf&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNHw_1_gLSF0OuUXm72-H0cs8cQeMw&sig2=OR3FTLjuQLhMIgemPyzEBQ.
14. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2012 m. darbo apžvalga. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&ved=0CEkQFjAF&url=http%3A%2F%2Fwww.klaat.lt%2Fdownload%2F111%2Fteismo&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNFU2eM_aYfNI-Vom_Aq0lxiffTTO&sig2=hFNDI068ipK45f7fMi73iA.
15. Klaipėdos apygardos administracinio teismo 2013 m. darbo apžvalga. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0CE4QFjAG&url=http%3A%2F%2Fklaat.lt%2Fdownload%2F181%2Fklaat%25202013%2520darbo%2520ap%25C5%25BEvalga.pdf&ei=n5VPU5OjDejt4gTrIGQDg&usg=AFQjCNEZWeIAe0gyeM3_cxBete3gW7MYxA&sig2=LE1iyd_WS45HDsDmSMM6wA.
16. Krupavičius, A. (2013). Viešojo valdymo samprata ir geras valdymas, in: Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (ats. red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos (7 – 22)*. Vilnius: BMK leidykla.
17. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

18. 2012 m. vasario 7 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012-2020 metų programos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 61-2913.
19. Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 85 25.
20. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Prieiga per internetą: <http://www.lvat.lt/lt/veikla/apie-teisma.html>
21. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/veiklos%20ataskaita%202012%2004%2017.pdf>.
22. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2012 m. veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/2012%20m_%20veiklos%20ataskaita.pdf.
23. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis byloje *Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, Kretingos rajono savivaldybės administracija*, V. K., bylos Nr. 3K-3-560/2008.
24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 1 d. nutartis byloje *Kretingos rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija, J. A.*, bylos Nr. 3K-3-164/2006.
25. LVAT teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje *R. I. R. v. Palangos miesto savivaldybė*, bylos Nr. Nr. A-858-1490-12.
26. LVAT teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 23 d. nutartis byloje *N. S., S. S., V. S., A. S., E. S., A. S., J. Č., M. Č., Z. Č., A. Č., L. J., M. Č., R. B., O. B., R. B., R. B., T. B., L. B., L. B., V. T. B. v. Vilniaus miesto savivaldybė*, bylos Nr. A⁴⁴⁴-1003/2010
27. LVAT teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 10 d. nutartis byloje *A.S. v. Šilalės rajono savivaldybė*, bylos Nr. A-502-1026-07
28. Pivoras S., Visockytė E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. *Viešoji politika ir administravimas*, 10 (1), p. 27-40.
29. Pauliukevičiūtė A., Raipa A. (2012). Metodologiniai viešojo valdymo aspektai, in: Raipa, A. (ats. red.) *Modernus viešasis valdymas* (9 – 30). Kaunas : Vitae Litera.
30. Pollit, C. Ir Bouckaert, G. (2003). *Viešojo valdymo reforma. Lyginamoji analizė*. Vilnius: Algarvė.
31. Smalskys, V. (2010). Viešojo administravimo santykis su kitais mokslais. in: Smalskys, V. (ats. red.), *Viešasis valdymas* (10-22). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
32. Specialiosios teismų kolegijos 2007 m. spalio 8 d. Nutartis.
33. Specialiosios teismų kolegijos 2006 m. Kovo 1 d. Nutartis.
34. Šerikova A. (2013). Viešoji politika ir jos formavimas. in: Krupavičius, A., Šaparnienė, D. (ats. red.), *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos* (23 - 39). Vilnius: BMK leidykla.
35. Špūraitė, J. (2010). *Bendrosios kompetencijos teismų ir administracinių teismų kompetencijos atribojimas. Magistro darbas*. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
36. Šepetytė, E. (2013). Europos žmogaus teisių teismas: Lietuva ES kontekste atrodo gerai. Prieiga per internetą: <http://www.prokurorai.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=43&str=53243>.
37. Valančius, V. (2004). Kai kurie bendrosios kompetencijos, konstitucinio ir administracinių teismų santykio aspektai. *Jurisprudencija*, 51 (43), p. 70 - 79.
38. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2011 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F436%2Fvaat%25202011%2520m.%2520veiklos%2520ap%25C5%25BEvalga.docx&ei=8ZJPU87qB4vG7Aag_YCwAQ&usg=AFQjCNGTdhR4dgUe5Yitk5y3y7Lqq19HEg&sig2=JP_3hUTgNAeqE6rCnRXksA.
39. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F594%2F2012%2520m.%2520veiklos%2520ap%25C5%25BEvalga.docx&ei=t5NPU9pW0ujsBse3gLGd&usg=AFQjCNHovWzmiah8ZB8OGDGPn-fV7MJJw&sig2=YmESHmnbrkmXXcnM8b28xg>.
40. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. veiklos apžvalga. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.vaateismas.lt%2Fdownload%2F794%2F2013%2520veiklos%2520apzvalga.docx&ei=t5NPU9pW0ujsBse3gLGd&usg=AFQjCNGOc5f34O86o6EmLfriLXd37wG7Q&sig2=vMzmeFrl7Vd-6pwVu7ah7Q>

Bagdonienė, V., Tamošiūnas, T.

PUBLIC GOVERNANCE RELATIONSHIP WITH THE ADMINISTRATIVE LAW IN CASES OF COMPENSATION FOR NON – PECUNIARY DAMAGE

Summary

In this article authors analyze who have a right to solve conflicts of the public administration subjects, which made illegal acts, overview statistics of illegal acts, identify who becomes a defendant in administrative cases, when public administration subjects make illegal acts. Also authors discusses how non-pecuniary damage is compensated. The

growing number of complaints received by Lithuanian courts, also by European Court of Human Rights about the illegal acts of public administration subjects, shows that government institutions improperly performed job, the lack of respect for the person and promotes distrust of government.

Research aim: to analyze the administrative law position in the public governance context examining the cases of non-pecuniary damages.

Summarizing the results, the authors presents the following conclusions:

The analysis of public governance and public administration concepts revealed that public administration is currently a component of public governance, and public governance is a broad activity of government institutions and management, which combines policy-making, decision-making and realization of public programs and projects. There are a lot of government institutions involved in public governance, which carries functions of government, however, problems arise because of the different definition of "public authority" treatment in different legal acts.

While public administration subjects take part in a variety of administrative law regulated relations, conflicts arise between individual people and the public administration subjects, also among the public administration subjects. Such conflicts are examined by special Lithuanian courts. Although, the separation of cases between general competence courts and special competence courts were determined by law, but very often conflicts arise between the above-mentioned judicial courts when an administrative case, in which one of the parties is a public administration subject, can be attributed to both the general competence court, as well as the special competence court.

After the analysis of the documents it was stated that the number of cases of illegal acts made by government institutions is increasing, particularly, non-material damage claims individuals who are imprisoned. Increasingly growing number of complaints received by European Court of Human Rights has also been noted, which shows that the Lithuanian legal system still does not adapt to the commitments signed by the European Convention of Human Rights.

In administrative cases, when the defendant becomes the Lithuanian state or municipality, strict liability is applied, that means without fault, and it shows that the citizen is a weaker side in such relations. European Court of Human Rights in its practice recognized law violation as sufficient moral satisfaction for a person, but the debate raises if law violation can be attributed to non-pecuniary damage, because the article 6.250 in Lithuanian Civil Code imperatively established that the non-pecuniary damage must be compensated in money.

Keywords: public governance, administrative Law, illegal acts, non-pecuniary damage, recognition of offense.

Neturtinės žalos kompensavimo atvejų ir teisinio pagrindo sąrašas

Neturtinės žalos kompensavimo atvejai	Teisinis neturtinės žalos kompensavimo pagrindas
Teisės į vardą pažeidimas	LR CK 2.21 str.
Teisės į atvaizdą pažeidimas	LR CK 2.22 str. 3 d.
Teisės į privatų gyvenimą ir jo slaptumą pažeidimas	LR CK 2.23 str. 4 d. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10 str. 6 d.
Konfidencialumo pareigos pažeidimas draudimo santykiuose	LR CK 6.995 str.
Neteisėtas asmens duomenų tvarkymas	Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 54 str.
Asmens garbės ir orumo pažeidimas	LR CK 2.24 str.
Teisės į kūno neliečiamumą ir vientisumą pažeidimas	LR CK 2.25 str. 6 d.
Teisės į laisvę pažeidimas	LR CK 2.26 str. 5 d.
Asmens diskriminacija dėl lyties, seksualinis priekabiavimas ar priekabiavimas	Lietuvos Respublikos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 ^l str.
Teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimas	LR CK 2.42 str. 2 d.
Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas	LR CK 2.24 str. 8 d.
Viešo susitarimo tuoktis pažeidimas	LR CK 3.11 str.
Santuokos nutraukimas dėl vieno sutuoktinio kaltės	LR CK 3.70 str. 2 d.
Sandorio pripažinimas negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo arba dėl vienos šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių	LR CK 1.91 str. 3 d.
Nusikaltimas	LR CK 6.250 str. 1 d. Lietuvos Respublikos Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas
Gyvybės atėmimas	LR CK 6.250 str. 1 d.; 6.283 str.; 6.284 str. ir 6.299 str.
Sveikatos sužalojimas	Lietuvos Respublikos Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 47 str. Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10 str. 6 d. ir 13 str. Lietuvos Respublikos Biomedicininų tyrimų etikos įstatymo 11 str.
Valstybės valdžios institucijų neteisėti veiksmai	LR CK 6.271 str. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymo 42 str.
Neteisėti ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo veiksmai	LR CK 6.272 str. Lietuvos Respublikos Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo įstatymo 4 str.
Vartotojų teisių pažeidimas	LR CK 6.299 str. Lietuvos Respublikos Vartotojų teisių gynimo įstatymo 3 str. 1 d. 5 p.
Netinkamas turizmo paslaugų sutarties vykdymas	LR CK 6.754 str. 5 d.
Autorių ir atlikėjų asmeninių neturtinių teisių pažeidimas	Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 77 str. 1 d. 6 p. ir 84 str.
Darbo teisiniai santykiai	Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 36 str. 2 d. 5 p. ir 250 str.

Šaltinis: Volodko, R. (2010). *Neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje*. Vilnius: Valstybės įmonės Registrų centras. P. 121-122.

Interviu protokolas
Teisės specialistų – praktikų, susijusių su neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymu Lietuvos teisinėje sistemoje, apklausa

Interviu data 2012 m. – 2014 m.

Interviu vieta Advokato XXXX kontora

Bendri duomenys apie respondentą

Įstaigos (institucijos) pavadinimas: Advokato XXXX kontora

Respondento pareigos: Advokatas

Respondento darbo stažas šiuo metu užimamose pareigose: 15 m.

Bendras teisinis darbo stažas: 29 m.

1. Kaip jūs vertinate šiuo metu vyraujantį neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimą? Kokius trūkumus ir privalumus įžvelgiate šiame institute?

Pirmiausiai reikia pasidžiaugti, kad 2001 m. įsigaliojus naujam Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui buvo numatytas neturtinės žalos atlyginimas, kadangi ankstesniame kodekse buvo tik tam tikros neturtinės žalos užuomazgos. Mano manymu pats neturtinės žalos institutas dar pakankamai „jaunas“, tačiau tinkamai reglamentuotas. Aišku, kad dar yra kur tobulėti, tačiau, manau, jog ateityje tai bus išspręsta. Kalbant apie trūkumus pabrėžčiau, kad įrodinėjant neturtinę žalą ypatingą reikšmę įgyja įrodomieji faktai, nukentėjusiajam reikia surinkti įvairius dokumentus, kad jis, tarkim, gydėsi depresiją ar patyrė kitokius sveikatos sutrikimus, lankėsi pas gydytojus, patyrė išgyvenimus. Kaip pavyzdys galėtų būti santuokos nutraukimo atvejai. Nutraukiant santuoką dėl vieno iš sutuoktinių kaltės įprasta prašyti neturtinės žalos, tačiau teismai be didelių skrupulų priteistiną žalą mažina, nes jos pagrindimas ir įrodinėjimas sudėtingas procesas, kadangi ne retai žalos pagrindimui kokių nors apčiuopiamų įrodymų iš viso nebūna. Nors aplinkybės, kurias reikia įrodyti, norint prisiteisti neturtinę žalą, numatytos Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.250 straipsnyje yra pakankamai abstrakčios ir sunkiai įrodomos (asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita), tačiau, ypač dažnai teismo proceso eigoje nepavyksta įrodyti visų ieškinyje iškeltų teiginių ir pagrįsti, kad pvz. sutuoktinė patyrė neturtinę žalą. Išties labai sunku pamatuoti žmogaus išgyvenimus, skausmą, nerimą, o dar sunkiau tai įvertinti. Kaip privalumą galiu išskirti, jog yra labai puiku, kad įstatymų leidėjas numatė galimybę nukentėjusiajam asmeniui reikalauti iš atsakovo neturtinės žalos, nors ir ne visais atvejais.

6 priedo tęsinys kitame puslapyje

2. Vis dar vyrauja gajus mitas, jog bylos teismuose dažnai vilkinamos, pavyzdžiui serga advokatas, atsakovas negali atvykti dėl ligos. Kokių praktinių sprendimų imasi teismai, kad būtų užkirstas kelias bylų vilkinimui ir ar jos pasiteisina?

Taip tai tikrai dažnas atvejis. Vilkinimo priežasčių yra daug. Dažniausiai teisminį procesą vilkina patys proceso dalyviai. Pagrindinės priemonės, kurių imasi teismai būtų baudos ir areštas už teismo nurodymų nevykdymą. Šiandien kaip tik turėjau bylą Kelmės rajono apylinkės teisme, į teismo posėdį atsakovas atvyko neblaivus ir teisėjas skyrė 7 parų areštą, manau, tai puiki pamoka atsakovui, tačiau visiems kitiems dalyviams bereikalingas laiko gaišimas, nes byla nebuvo pradėta nagrinėti. Baudos skiriamos netgi advokatams, tikrai žinau keletą atvejų kai advokatai gavo po ne mažą baudą už tai, kad be pateisinamos priežasties neatvyko į teismo posėdį. Advokato užimtumas kitoje byloje nėra pateisinama priežastis. Liga šiuo atveju taip pat nėra pateisinama priežastis, tačiau jeigu pažyma išduota gydytojų konsultacinės komisijos, tuomet pateisinama. Kilus įtarimui teismas gali atlikti „mini tyrimuką“ ar tokia pažyma nebuvo suklastota. Be pateisinamos priežasties neatvykus ieškovui byla gali būti palikta nenagrinėta.

3. Kodėl Jūsų manymu bylos vilkinamos? Dėl senaties terminų ar yra kitų konkrečių priežasčių?

Kaip jau minėjau priežasčių yra daug. Pažymėtinas atsakovų nesąžiningumas. Dažnai jie neima teismo šaukimų, slepia savo gyvenamąją vietą, pateikiami netikslūs duomenys apie turtą ir pajamas. Dažnai pasitaiko atvejų kai būna netinkamai parengti procesiniai dokumentai. Pačių proceso dalyvių nepareigingumas, pvz. atsakovui yra privaloma pateikti atsiliepimą, tačiau jeigu nepateikia jokio atsiliepimo, civilinio proceso kodeksas deja nenumato jokių efektingų sankcijų. Tuo atveju teismas gali priimti sprendimą už akių, tačiau tai gan reti atvejai. Dažna bylos vilkinimo priežastis – išvykimas į užsienį. Tokiu atveju kai kuriuose bylose ir esant kai kurioms aplinkybėms, teismas skelbia atsakovo paiešką. Dėl to teismo procesas gali užtrukti iki metų ir ilgiau. Teismas vis duoda raginimus ir užklausimus policijai kaip vykdomas tyrimas. Gana daug problemų yra valstybės garantuojamos teisinės pagalbos mechanizme, čia aš išvelgiu, ypač didelį popierizmą ir laiko gaišatį. Ko gero svarbiausia priežastis viso to bylų užsistovėjimo teismuose – kai kurių asmenų noras išvengti atsakomybės ir pasekmių.

4. Statistikos duomenimis Lietuvoje civilinės bylos vidutiniškai nagrinėjamos apie 50 d. Ar Jūsų praktikoje tiek ir užtrunka bylos nagrinėjimas, kalbant apie bylas, kuriose nagrinėjamas neturtinės žalos klausimas.

Tikrai nesutinku, kad per 50 d. byla pilnai išnagrinėjama, bent jau mano praktikoje, kalbant

6 priedo tęsinys kitame puslapyje

konkrečiai apie bylas, kuriose reikalaujama neturtinės žalos užtrunka tris mėnesius ir ilgiau.

Savo biure turiu atskirą lentyną, kuriose stovi sustabdytos bylos, kai pvz. yra atliekama atsakovo paieška. Manau šis terminas tinka civilinėms byloms kai yra nutraukiama santuoka abiejų sutuoktinių pageidavimu, tokia byla išsprendžiama „per 10 minučių“, tačiau čia neturtinės žalos priteisimas negalimas.

5. Šiuo metu teisės aktuose numatyti dvidešimt trys galimi neturtinės žalos atlyginimo atvejai. Ar Jūsų nuomone būtų tikslinga plėsti neturtinės žalos atlyginimo ribas bei subjektų turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratą ?

Taip būtų tikslinga praplėsti tas ribas. Neseniai turėjau civilinę bylą, kai mažos mergaitės akivaizdoje buvo užpultas jos šuniukas. Mergaitė sode žaidė su šuniuku, tėvai darbavosi šalia, kaimynystėje nutrūkus nuo grandinės vilkšuniui šis puolė sode žaidžiantį šuniuką ir jį sudraskė. Mergaitės tėvas dėjo visas pastangas apginti savo augintinį, tačiau tėvui vilkšunis įkando į ranką. Tik atbėgus į pagalbą kaimynams pavyko vilkšunį sutramdyti, tačiau mažojo šunelio nepavyko išgelbėti. Visa ši drama įvyko mažo vaiko akivaizdoje. Tėvai pareiškė ieškinį turtinei ir neturtinei žalai atlyginti. Galutiniame variante turtinė ir neturtinė žala buvo priteista tik tėvui, nes jam buvo nežymiai sutrikdyta sveikata, siūta žaizda, jis patyrė skausmą, tam tikrą laiką negalėjo dirbti. Tačiau vaikui, kuriam buvo padaryta tikrai didelė žala, psichologinė trauma, nes tėvai tam tikrą laiką vaiką vedžiojo pas psichologą, neturtinė žala nebuvo priteista. Manau tikrai neturtinės žalos institutas galėtų būti praplėstas augintinio netekimo atveju. Juk tikrai yra veislių, kurios įkainuotos ne vienu tūkstančiu litų. Taip pat manau, jog neturtinės žalos atlyginimo atvejų sąrašą būtų galima papildyti dėl nekokybiškai suteiktų paslaugų, kaip pavyzdys gali būti iš mano paties asmeninės patirties, šią vasarą įvyko mano giminaitės dukters vestuvės, viskas buvo aptarta ir suderinta (maistas, svečių apgyvendinimas). Atvykus svečiams kambariai buvo nebaigti ruošti, maistas patiektas atšalęs ir visiškai ne toks koks buvo užsakytas. Jaunavedžiams tai išties sugadino šventinę nuotaiką, o taip pat patyrė didžiulę gėdą prieš svečius. Todėl dėl nekokybiškai suteiktų paslaugų, turėtų būti priteisiama neturtinė žala.

Kalbant apie subjektų ratą turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, manau, tikrai turėtų būti praplėstas. Jau esu turėjęs ne vieną bylą, kur bandėme prisiteisti neturtinę žalą sveikatos sutrikdymo atveju (pvz. tėvas susirgo profesine liga, jam buvo atlikta ne viena skausminga operacija, asmuo prarado nemažą dalį darbingumo ir visa šeima liko be pagrindinio maitintojo. Ieškinį dėl neturtinės žalos reiškė dukra, kuri dėl didelių pergyvenimų, streso, susirgo, negalėjo studijuoti dėl sunkios finansinės padėties), tačiau teismas argumentavo, kad Lietuvoje nėra reglamentuota trečiųjų asmenų teisė į neturtinę žalą.

6. Klientui Jūs esate kaip patariamasis balsas neturtinės žalos atvejais kokiais kriterijais vadovaujatės patardamas dėl neturtinės žalos sumos.

Konkrečių neturtinės žalos atlyginimo sumos ribų nėra nustatyta. Visuomet kruopščiai išsiaiškinu tokias aplinkybes, kaip kaltės laipsnis, atsakovo turtinė padėtis, kokie kilo padariniai, kokios vertybės buvo pažeistos, nes visa ši informacija bus reikalinga rengiant ieškinį teismui. Taip pat atsižvelgiu ir į suformuotą teismų praktiką. Tuomet ir pasiūlau galimą sumą. Tačiau, jeigu klientas savo išgyvenimus vertina keliais šimtais tūkstančių litų aš negaliu jam uždrausti tiek ir prašyti.

7. O kaip formuluojamas visas ieškinio turinys? Ar yra kažkokios sukurtos taisyklės arba reglamentuota forma?

Reglamentuotos ieškinio formos nėra, svarbu kad ieškinyje būtų aiškiai ir nuosekliai išdėstyti visi ieškovo reikalavimai ir laikomasi civilinio proceso kodekse įtvirtintų bendrų ieškinio turinio reikalavimų. Visuomet ieškinyje nurodau, kaip klientui pasireiškė neturtinė žala, pvz. nemiga, baimė, gėda, pažeminimas, nepasitikėjimas ir pan. Paprastai pavienių neturtinės žalos bylų nebūna, dažniausiai ji lydima turtinės žalos reikalavimų, tuomet įvertindamas neturtinę žalą teismas atsižvelgia ir į tai kokia buvo padaryta turtinė žala, o mano pareiga būtinai nurodyti kiek reikalaujama priteisti turtinės žalos. Taip pat mano praktikoje yra ne kartą pasitaikę atvejų kai teismo darbuotojai nepasižiūri į ieškinio pabaigą ir nepakviečia į bylą, todėl pirmame ieškinio lape visuomet nurodau, jog ieškovui atstovaus advokatas „duomenys neskelbtini“. Tokia mano taikoma metodika išties pasiteisino ir tokiu būdu išvengiama galimų nesusipratimų. Ieškinio pirmame lape pateikiama pirmiausiai kokiam teismui rengiamas ieškinys, toliau seka ieškovo, atsakovo duomenys (vardas, pavardė, asmens kodas, o jei nėra informacijos, tuomet pateikiama gimimo data, gyvenamosios vietos adresas).

8. Pasaulinėje teisinėje praktikoje taikomi keli neturtinės žalos kompensacijos dydžio reglamentavimo civiliniuose įstatymuose modeliai. Kaip yra Lietuvoje? Gal vertėtų įstatymu nustatyti konkrečias pinigų sumos ribas, nustatant minimalias ir maksimalias ribas? Galbūt tokiu būdu būtų išvengta tokios nevienodos teismų praktikos problemos.

Lietuvoje neturtinės žalos atlyginimo kompensaciją parenka teismas vadovaudamasis bendrais neturtinės žalos nustatymo kriterijais (kaltė, turtinė padėtis, padariniai, sąžiningumo, teisingumo principai ir kt.) taip pat gali pripažinti ir kitus svarbius kriterijus, taigi įvertinęs aplinkybių visumą parenka tinkamą dydį. Manau neverta nustatinėti tų maksimalių ar minimalių

6 priedo tęsinys kitame puslapyje

ribų. Neturtinės žalos atlyginimo institutas dar labai jaunas, tik 13 metų, todėl ir teismų praktika dar nėra nusistovėjusi.

9. Šiuo metu teismai vadovaudamiesi tam tikrais teisiniais kriterijais bei principais parenka jų manymu teisingą neturtinės žalos atlyginimo sumą. Kokius trūkumus bei privalumus išvelgiate šioje teismų laisvėje.

Mano manymu parenkant neturtinės žalos kompensaciją vyrauja teisėjo žmogiškasis faktorius. Vienam teisėjui nagrinėjamas atvejis gali pasirodyti išties didelė tragedija, o kitam teisėjui atrodyti visai kitaip. Aišku jie vadovaujasi teismų suformuota praktika, bendrais neturtinės žalos nustatymo kriterijais ir įvertina kitas reikšmingas bylai aplinkybes. Kaip jau minėjau teismų praktika neturtinės žalos atlyginimo atvejais dar nėra nusistovėjusi ir kartais tikrai sunku prognozuoti klientui bylos baigtį.

Interviu atliko Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedros magistrantūros studentė Vaida Bagdonienė.

Dėkoju už atsakymus!

Patvirtinu, kad komentarai buvo užrašyti teisingai.

Interviu protokolai
Teisės specialistų – praktikų, susijusių su neturtinės žalos atlyginimo procesų valdymu
Lietuvos teisinėje sistemoje, apklausa

E3 interviu data 2014 m. balandžio 3 d.

Interviu trukmė 1,5 val.

Interviu vieta Advokato XXXX kontora

E2 interviu data 2014 m. balandžio 5 d.

Interviu trukmė 2 val.

Interviu vieta Šiaulių apygardos prokuratūra

Bendri duomenys apie respondentus

Įstaigos (institucijos) pavadinimas:

E2 - Advokato XXXX kontora

E3 - Šiaulių apygardos prokuratūra

Respondento pareigos:

E2 - Advokato padėjėjas

E3 - Specializuoto skyriaus vyriausioji prokurorė

Respondento darbo stažas šiuo metu užimamose pareigose:

E2 - 3 m.

E3 – 5 m.

Bendras teisinis darbo stažas:

E2 -11 m.

E3 – 20 m.

1. Kaip jūs vertinate šiuo metu vyraujančią neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimą? Kokius trūkumus ir privalumus įžvelgiate šiame institute?

E3. Sveikintinas pats tokio instituto egzistavimas, kuomet asmenys faktiškai visuose ginčiuose gali kelti reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo. Problemos vieningų ir nuoseklių kriterijų stoka, kuriais vadovaujantis vieni teismai mato pagrindą priteisti neturtinę žalą, o kiti ne. Teisminė praktika šiuo klausimu gausi, tačiau teigti, kad šis institutas galutinai suformuotas ir dėl to egzistuoja nuoseklumas nustatant atlygintinos žalos dydžius ir pagrindus dar nėra.

E2. Neturtinės žalos atlyginimas, kaip visavertis civilinių teisių gynimo būdas, įtvirtintas tik

7 priedo tęsinys kitame puslapyje

naujame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, kuris įsigaliojo tik 2001 m. liepos 1 d. tai reiškia, kad neturtinės žalos atlyginimo institutas yra pakankamai jaunas teisės institutas, turintis ne tik privalumų, bet ir trūkumų. Pavyzdžiui, bendra deliktų teisės taisyklė yra ta, kad žala atlyginama tik ją patyrusiam asmeniui, todėl neturtinės žalos atlyginimas tretiesiems asmenims yra pakankamai sudėtingas klausimas, be to, ir Lietuvos teismų praktika yra pakankamai prieštaringa.

2. Vis dar vyrauja gajus mitas, jog bylos teismuose dažnai vilkinamos, ypač kalbant apie rezonansines bylas. Pavyzdžiui serga advokatas, atsakovas negali atvykti dėl ligos. Kokių praktinių sprendimų imasi teismai, kad būtų užkirstas kelias bylų vilkinimui ir ar jos pasiteisina?

E3. Civilinėse bylose teismai kartais vadovaujasi CPK įtvirtinta nuostata, kad advokato užimtumas kitoje byloje paprastai nelaikoma svarbia priežastimi atidėti bylos nagrinėjimą ir jeigu šalis tinkamai informuota apie posėdį ar yra jos atstovas, o pvz. klientas serga byla nagrinėjama, taip pat galimos baudos už piktybinį proceso vilkinimą (būna atvejų kuomet teismas tuo pasinaudoja), neleidžia vilkinti bylos atmesdami perteklinius prašymus ar atsisakant prijungti duomenis, kurie galėjo būti pateikti parengiamojo posėdžio metu, tačiau iš praktikos dauguma atvejų teismai yra linkę atidėti bylos nagrinėjimą.

Baudžiamosiose bylose šviežiai buvo pakeistas BPK kur įvesti terminai, susiję su spartesniu bylos nagrinėjimo užtikrinimu.

E2. Teismai imasi priemonių, kad būtų užkirstas kelias bylų vilkinimui, ir jos tikrai pasiteisina. Kiekviename procese (administraciniame, civiliniame ar administraciniame) taikomos priemonės yra skirtingos. Tarkim, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 50 straipsnis, suteikia teismui teisę esant tam tikroms sąlygoms, pavyzdžiui, tais atvejais, kai gynėjas tris dienas iš eilės negali dalyvauti procese, paskirti kitą gynėją. Teisminio nagrinėjimo vengiančiam asmeniui gali būti skiriamos ir piniginės baudos, jis gali būti į bylą atvesdintas, baudžiamajame procese kaltinamajam gali būti pakeista kardomoji priemonė į griežtesnę. Civiliniame procese bylos išnagrinėjimui paprastai pakanka arba šalies, arba jos atstovo dalyvavimo, nereikalaujama, kad visais atvejais būtų abu asmenys. Pastebėtina, kad ligų atvejais teismai turi teisę kreiptis į specialistus ir aiškintis aplinkybes, ar diagnozuotos ligos riboja asmeniui dalyvauti procese.

2. Kodėl Jūsų manymu bylos vilkinamos? dėl senaties terminų ar yra kitų konkrečių priežasčių?

7 priedo tęsinys kitame puslapyje

E3. Priežasčių tikrai yra įvairių – senatis, tikslas, kad skolininkui papildomai didėtų įsipareigojimai (palūkanos, neišmokėto priteistino darbo užmokesčio dalis), kartais tai lemia ginčo šalių „principai“, suvokia, kad tikrai yra neteiskus, tačiau dirbtinai vilkina bylą – aš nelaimėsiu, bet naudos iš manęs greitai negausi taip pat, taip pat siekiant, kad ir kita šalis patirtų kuo daugiau išlaidų. Vilkinama ir akivaizdžiai pralaimėtose bylose teikiant apeliacijas ar net siekiant kasacinės bylos peržiūros.

E2. Pastebėtina, kad iškėlus teisme civilinę bylą ieškinio senaties terminas nutraukiamas, todėl jis nėra vilkinamas tuo pagrindu. Administraciniuose ir baudžiamuosiuose procesuose tikėtina, kad ištesiant procesą siekiama išvengti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, nes tiek Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas, tiek Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas nustato terminus, per kuriuos asmuo turi būti nubaustas.

4. Statistikos duomenimis Lietuvoje civilinės bylos vidutiniškai nagrinėjamos apie 50 d. Ar Jūsų praktikoje tiek ir užtrunka bylos nagrinėjimas, kalbant apie bylas, kuriose nagrinėjamas neturtinės žalos klausimas.

E3. Trukmės konkrečių bylų nagrinėjimo nesu analizavęs, tačiau minimas terminas šiai dienai jei tik toks visada būtų tai būtų geras rezultatas. Daug bylų dėl įvairių priežasčių nagrinėjamos 6-12 mėn. Neturtinės žalos atlyginimo klausimai paprastai sprendžiami su kitais klausimais, todėl išgryninti kiek konkrečiai trunka vien tik neturtinės žalos klausimo sprendimas negaliu.

E2. Iš praktikos (tenka dalyvauti bylose dėl žalos, padarytos ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ar teismo neteisėtų veiksmų, atlyginimo (LR CK 6.272 straipsnis), kuriose taip pat yra reiškiami reikalavimai dėl neturtinės žalos atlyginimo) galiu pasakyti, kad tokios bylos paprastai išnagrinėjamos per kelis teismo posėdžius, todėl jų nagrinėjamas užtrunka ilgiau nei 50 d.

5. Kiek vidutiniškai užtrunka išnagrinėti administracinę bylą, kai atsakovas yra viešo administravimo institucija? Su kokiais aktualiomis problemomis konkrečiai susiduriate, kai atsakovas byloje – valstybė/savivaldybė ar kita valstybinė įstaiga?

E3. Nuo skundo ar pareiškimo pateikimo iki jo išnagrinėjimo apygardos administraciniame teisme paprastai trunka apie 6 mėn., o jeigu teikiama apeliacija tuomet būna kad viršija ir 12 mėn.

E2. Administracinės bylos nagrinėjimo terminas priklauso nuo nagrinėjamų teisinių

7 priedo tęsinys kitame puslapyje

santykių sudėtingumo, t.y. kuo jie sudėtingesni, tuo bylų nagrinėjimo terminai yra ilgesni. Praktikoje turiu atvejų, kai bylos nagrinėjimas pirmojoje instancijoje užtruko ilgiau nei metus. Pagrindinė problema, kai atsakovas byloje yra valstybė/savivaldybė ar kita valstybinė institucija, yra tokia, kad jų atstovai paprastai nebūna visiškai savarankiški, vienasmeniškai galintys priimti sprendimus, t. y. jiems yra būtinas tam tikrais atvejais institucijos tam tikrų organų pritarimas, pavyzdžiui, savivaldybės tarybos. Tokių sprendimų suderinimas paprastai atima daug laiko, pavyzdžiui, tarybos posėdžiai būna tik kartą per mėnesį, todėl bylos nagrinėjimas labai dažnai dėl to užsitęsia.

6. Šiuo metu teisės aktuose numatyti dvidešimt trys galimi neturtinės žalos atlyginimo atvejai. Ar Jūsų nuomone būtų tikslinga plėsti neturtinės žalos atlyginimo ribas bei subjektų turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimą, ratą ?

E3. Praktikoje su poreikiu koreguoti teisinį reglamentavimą, kiek tai susiję su subjektais ir neturtinės žalos atlyginimo ribomis neteko susidurti.

E2. Aš manau, kad nebūtų tikslinga plėsti neturtinės žalos atlyginimo ribas bei subjektų turinčių teisę į neturtinės žalos atlyginimo ratą. Aš sutinku su S.Cirbautienės padarytomis išvadomis straipsnyje „Neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims galimybės sveikatos sužalojimo ir gyvybės atėmimo atveju“ apie tai, kad „<...> *Pastaraisiais metais teismai, atsižvelgdami į šiuolaikinės visuomenės nulemtą poreikį kuo veiksmingiau užtikrinti konstitucines žmogaus teises ir laisves, bei įvertinę ekonomes ir socialines galimybes, plačiau ir sistemiškiau aiškindami deliktų normas kartu su Konstitucijos nuostatomis, pripažįsta ir taiko vieną ar kitą neturtinės žalos atlyginimo tretiesiems asmenims mechanizmą. <...> Trečiųjų asmenų teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo <...> gali būti pakankamai veiksmingai ginama ir šiandieninio teisinio reguliavimo sąlygomis.*“

7. Klientui Jūs esate kaip patariamasis balsas neturtinės žalos atvejais kokiais kriterijais vadovaujatės patardamas dėl neturtinės žalos sumos.

E3. Asmenine patirtimi, teismine praktika.

E2. Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje pripažįstama, kad neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas numato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kiek įmanoma teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį ir fizinį skausmą. Pagrindiniai kriterijai, kuriais vadovaučiausi dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo, būtų

7 priedo tęsinys kitame puslapyje

žalą padariusio asmens kaltė (tyčia ar neatsargumas); pažeista vertybė (gyvybė, sveikata, geras vardas ir pan.), sukėlusį dvasinį ir fizinį skausmą; kilusios pasekmės; teismų praktika.

8. Pasaulinėje teisinėje praktikoje taikomi keli neturtinės žalos kompensacijos dydžio reglamentavimo civiliniuose įstatymuose modeliai. Kaip yra Lietuvoje? Gal vertėtų įstatymu nustatyti konkrečias pinigų sumos ribas, nustatant minimalias ir maksimalias ribas? Galbūt tokiu būdu būtų išvengta tokios nevienodos teismų praktikos problemos.

E3. Dydžių apibrėžimas būtų patogus iš teisinės pusės, tačiau iš asmens interesų gynybos ne. Neturtinę žalą įtakoja visa eilė faktorių, kuriuos reikia vertinti kiekvienu atveju individualiai. Baudžiamosiose bylose daliai nusikalstamų veikų aukų numatytas neturtinės žalos atlyginimas iš valstybės ikiteismine tvarka. Minimumas kaip saugiklis ir tam tikras garantas asmeniui galėtų būti svarstymo objektu, tačiau viršutinė riba sunkiai įsivaizduojama. Problemos liktų sprendžiant klausimą dėl neturtinės žalos dydžio minimumo ir maksimumo ribose, ypač jei intervalas būtų didelis.

E2. Manau, kad neteisinga būtų teisės aktu nustatyti konkrečias pinigų sumos ribas, t.y. minimalią ir maksimalią sumą, dėl neturtinės žalos kompensacijos dydžio, nes tai yra fakto klausimas ir jo iš anksto įstatyme neįmanoma reglamentuoti.

9. Šiuo metu teismai vadovaudamiesi tam tikrais teisiniais kriterijais bei principais parenka jų manymu teisingą neturtinės žalos atlyginimo sumą. Kokius trūkumus bei privalumus išvelgiate šioje teismų laisvėje.

E3. Patirties stoka, taikomų kriterijų abstraktumas, kuomet panašiomis aplinkybėmis nukentėję asmenys sulaukia nevienodo žalos atlyginimo pvz. asmenims, kurie patiria panašaus pobūdžio sveikatos sutrikdymus būna priteisiama pakankamai skirtingi neturtinės žalos dydžiai vienas kito atžvilgiu.

E2. Teismas, įvertindamas neturtinę žalą pinigais, nėra visiškai laisvas, jis turi vadovautis neturtinės žalos piniginio įvertinimo kriterijais; sąžiningumo, protingumo ir teisingumo kriterijais, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.251 straipsnio 2 dalyje ir 6.282 straipsnyje nurodytais kriterijais.

Interviu atliko Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto Viešojo administravimo katedros magistrantūros studentė Vaida Bagdonienė.

Dėkoju už atsakymus!

Patvirtinu, kad komentarai buvo užrašyti teisingai.